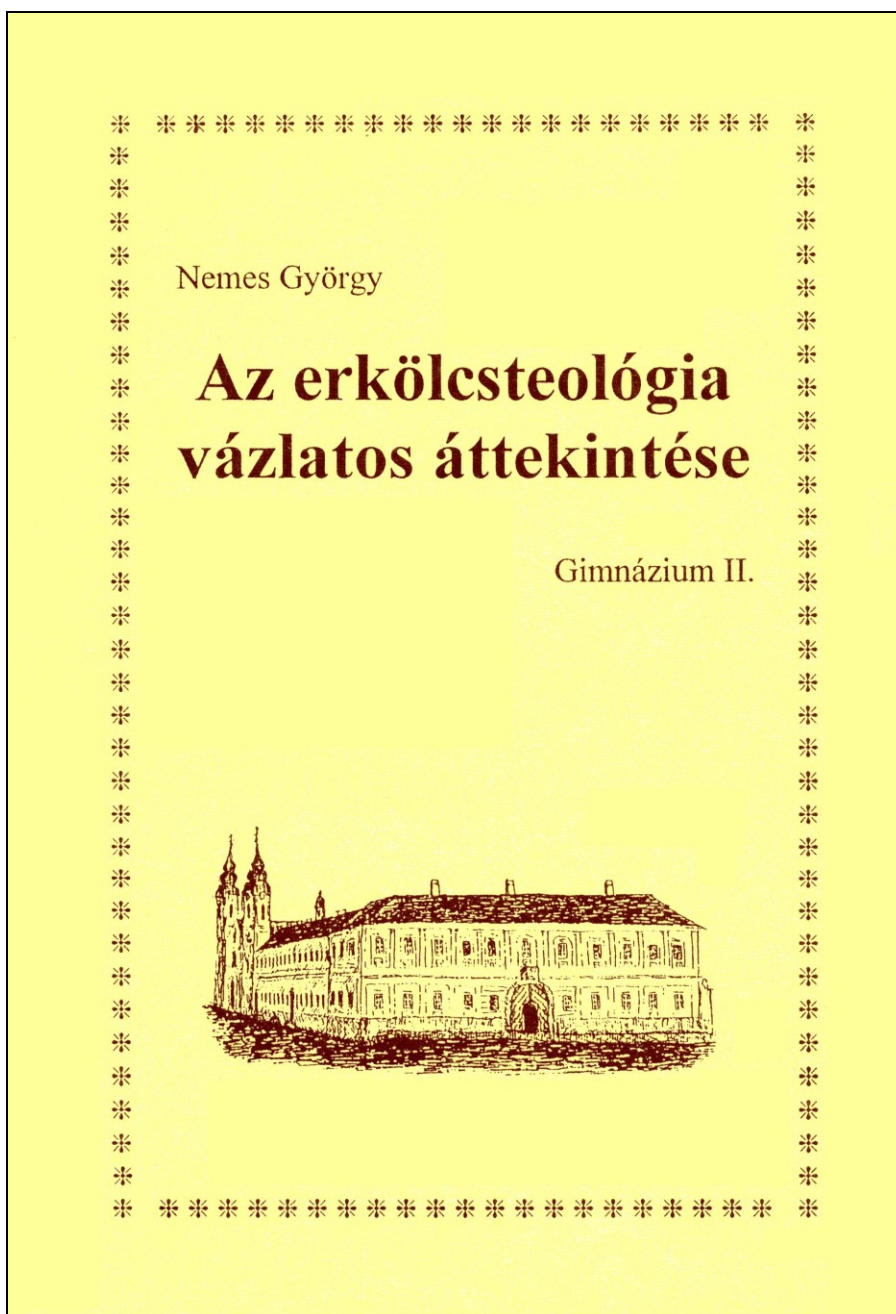

Nemes György

Az erkölcssteológia vázlatos áttekintése

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Nemes György
Az erkölcssteológia vázlatos áttekintése

Munkatársak:
Farkas István, Mészáros Gábor, Tuba Iván, Vereb Zsolt

Kéziratos jegyzet a váci Piarista Gimnázium II. évfolyama számára

Második, bővített kiadás

A piarista iskolák belső használatára alternatív jegyzetként
149/1997. számon engedélyezte
Dr. Kállay Emil tartományfőnök.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció a váci Piarista Gimnázium II. évfolyama számára készült azonos című kéziratos jegyzet szöveghű, elektronikus változata. Az elektronikus kiadás engedélyét a szerző, Nemes György Sch.P. adta meg. A programot a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár elvei szerint korlátlanul lehet lekipásztori célokra használni. Minden más jog a szerzőé.

A program címlapján a váci Piarista Gimnázium épületének tollrajza látható, melyet 1881-ben készített Váry Gellért Vácott tanuló piarista.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Előszó.....	5
Az erkölcssteológia alapfogalmai.....	7
1. Az erkölcs, az erkölcsstan, az erkölcssteológia	7
2. Az emberi méltóság alapfogalmai	9
3. Az erkölcs és a kinyilatkoztatás története.....	11
4. Az Egyház erkölcsi tanítása, az erkölcssteológia fejlődése.....	15
5. Az erkölcsi törvény	18
6. A lelkiismeret.....	20
7. Tetteink	22
8. Az erények (virtutes).....	24
9. A bűn (peccatum).....	26
10. A bűn fajtái.....	27
11. A bűn és a keresztény ember felelőssége.....	30
A teológiai erények	31
12. Megalapozó kérdések.....	31
13. A hit	32
14. A remény.....	36
15. A szeretet	38
A keresztény vallásosság	41
16. A vallásosság teológiájának megalapozása	41
17. Az imádság.....	42
18. A szentmiseáldozat	43
19. A böjti fegyelem és az aszkézis	44
20. Az istentisztelet rendkívüli formái.....	45
21. A szerzetesség.....	46
22. Bűnök a vallásosság ellen	47
Emberi kapcsolatok, anyagi javak, szellemi értékek	49
23. A házasság és a házasságra készülés	49
24. A család.....	51
25. Bűnök a nemiséggel kapcsolatos értékek ellen.....	53
26. Az anyagi javak.....	54
27. A bizalom.....	57
28. A becsület.....	59
29. Az emberi élet.....	61
30. A kultúra és a tudomány	63
31. A keresztény ember felelőssége a nemzeti elkötelezettség és a közélet terén	65
Kiegészítő anyag.....	68
Krisztus lelkületével.....	68
„A szeretet türelmes, a szeretet jóságos”	70
„Hogy Krisztus lakjék szívetekben” (A lelki élet 1 x 1-e).....	72
„Szép szabadságokat önkéntes fegyelemmel őrizték!” (Gondolatok a házasságra készülés felelősségéről)	76
A család az Egyház tanításában	80
A szociális kérdés az Egyház tanításában.....	83

Elmélkedések a keresztútról	85
Lelkiismeretvizsgálati szempontok.....	90
Függelék.....	93
A szentírási könyvek jegyzéke.....	93
Az egyetemes zsinatok.....	96
Az I. Vatikánium (1869-70) okmányai	97
A II. Vatikánium (1962-65) okmányai	98
Idegennyelvű kifejezések M => I I => M	99

Előszó

Ennek a kéziratban jegyzetnek több **előzménye** van. Az erkölcsstant mindig a gimnáziumnak ebben az évfolyamában tanították, s ebben nyújtottak segítséget Dr. Titz Antal Sch.P. és Dr. Schütz Antal Sch.P. középiskolai tankönyvei. A II. világháború után sokáig nem volt lehetőség tankönyv kiadására, de az előző könyvek struktúráit megtartva, a teológia fejlődését figyelembe véve elkészültek Dr. Medvigy Mihály Sch.P. és Dr. Tuba Iván Sch.P. diktált jegyzetei. Amikor már lehetőség nyílt rá, akkor jelent meg a KKF megbízásából Dr. Jelenits István Sch.P. hittanárnak a jegyzete, amelyből több megfogalmazást szó szerint is átveszek. A jegyzet kialakításában figyelembe veszem Dr. Boda László egyetemi professzor könyveit, egy-két megfogalmazást szintén szó szerint átvéve.

A jegyzet utolsó „előzménye” az a diktált jegyzet, amelyet közel másfél évtized alatt alakítottam ki. Annak alapján készült a nyomtatott változat első kiadása.

* * *

A jegyzet igazodik az erkölcssteológia **hagyományos felépítési módjához**. Az **alpfogalmak** után tárgyalja a **teológiai erényeket, a vallásosságot, majd az emberi kapcsolatok, az anyagvilág és a szellemi értékek** kérdéseit. A **kiegészítő anyag** olyan olvasmányokat tartalmaz, amelyek a törzsanyag egy-egy részét jobban megvilágítják, lehetőséget adnak az adott téma mélyebb átgondolására.

A **Szentírás** egy-egy kiemelt részének tartalmi megismerését szolgálják a „kötelező olvasmányok”, illetve ezeknek a feldolgozása. A törzsanyagban három ilyen szerepel: a **Hegyi beszéd** (Mt 5-7), a **Jakab-levél** és az **Efezusiaknak írt levél**. A kiegészítő anyagban található néhány gondolat a **Korintusiaknak írt első levélről** és a **Filippieknek írt levélről**.

A **függelék** tartalmazza a szentírási könyvek rövidítéseit, valamint azoknak a dokumentumoknak a jegyzékét, amelyek alapvetően fontosak az erkölcsstan szempontjából. Ezekre többször történik utalás a törzsanyagban és a kiegészítő anyagban is.

A **két legjelentősebb dokumentumot** azonban már itt meg kell említeni.

„Amikor II. János Pál pápa 1983. január 25-én hivatalosan kihirdette az új Egyházi Törvénykönyvet, ezt a lépést történelmi tettnek nevezte. ... Az új törvényhozás szándéka, hogy a lelkek üdvösségének az Egyházban mindig a legfőbb törvénynek kell lennie” (Erdő Péter bevezető sorai). Az egyházi törvényeket először a jelen század elején kodifikálták, és 1917. pünkösdjén hirdették ki. Címe: **Codex Iuris Canonici**. Ennek megreformálását XXIII. János pápa már 1959-ben bejelentette. A munkák 1983-ban fejeződtek be. Ennek a címe is Codex Iuris Canonici. Hivatalos rövidítése és idézési módja: CIC és a megfelelő kánon száma.

A másik jelentős dokumentum **A Katolikus Egyház Katekizmusa** címet viseli. Ezt II. János Pál pápa adta ki. Ezt írja a Fidei depositum kezdetű, a katekizmust jóváhagyó konstitúcióban: „*A Katolikus Egyház Katekizmusa ... az Egyház hitének és a katolikus tanításnak a kifejtése, a Szentírás, az apostoli Hagyomány és az egyházi Tanítóhivatal tanúsító erejében és megvilágító hatásában. ... Legyen valóban szolgálja annak a megújulásnak, amelyre a Szentlélek szünet nélkül készíti Isten Egyházát, Krisztus Testét, a zarándokúton Isten országa árny nélküli világossága felé*”. A katekizmus célját az előszóban olvashatjuk: „*Ennek a katekizmusnak a célja, hogy szerves és rendezett módon tárja elénk a katolikus tanítás ... tartalmát, a hit és az erkölcs igazságait, a II. Vatikáni Zsinat és az egyházi szent Hagyomány egészének fényében*” (11). A katekizmust a pápa 1992. október 11-én adta ki. Idézési módja: Katekizmus, utána pedig a bekezdés száma következik.

* * *

A szövegszerkesztésért és minden más segítségért köszönetet mondok Csanády Miklós, Draskovits Imre és Vereb Zsolt rendtársaimnak, valamint húgomnak, Nemes Ritának.

Vác, 1997. március 25-én, Gyümölcsoltó Boldogasszony napján.

Dr. Nemes György Sch.P.

Az erkölcssteológia alapfogalmai

1. Az erkölcs, az erkölcsstan, az erkölcssteológia

I. AZ ANTROPOLÓGIA

Az emberrel foglalkozó tudományt **antropológiának** nevezzük. Ezzel a fogalommal analóg a teológia (vö. Theosz + logosz). A görög nyelvben az antroposz azt jelenti, hogy ember, a logosz pedig azt, hogy szó (tágabb értelemben tudomány). Az antropológiának több fajtája van.

- a) A **szaktudományos** antropológia egy-egy részterülettel foglalkozik. Ilyen például az orvostudomány, a biológia vagy éppen a pszichológia.
- b) A **bölcséleti** (filozófiai) antropológia már az emberi élet egészét vizsgálja.
- c) A **teológiai** antropológia szintén az emberi élet egészét vizsgálja, de már a kinyilatkoztatás fényében.

II. AZ EMBERI ÉLET

Az **emberi élet** különbözik az **állat** és a **növény** életétől. Azoknak az élete a külső erők játékszere. Az ember maga szab határt cselekedeteinek. Ezt szakkifejezéssel úgy mondhatjuk, hogy az embernek nemcsak tudata van, hanem **öntudata** is.

1. Az emberi életnek két fő ága van:

- a) az **értelmi megismerés**: akkor helyes, ha tükrözteti a lét adottságait, vagyis megfelel az objektív valóságnak;
- b) a **szabadakaratú cselekvés**: akkor helyes, ha igazodik a létadottságokhoz.

2. A legfontosabb **létadottságok** a következők: az **emberi méltóság** (hiszen az ember különbözik minden más élőlénytől), az embermivolt **létfontosságú összefüggései** (pl. ráutaltsága az anyagvilágra), és a dolgok **természetadta rendeltetései** az emberre vonatkoztatva.

3. A szabadakarat következménye a **felelősségtudat**: az emberi élet egy, visszafordíthatatlan és véges, vagyis határt szab neki a halál.

III. A VALLÁS ÉS A VILÁGNÉZET

1. A **vallás** és az **erkölcs** szorosan összefügg, hiszen Istentől való függésünk a legfontosabb létadottság.

Ebből logikusan következik az is, hogy **vallás nélküli erkölcs** lehetséges. Ez a pusztán természetes létadottságoknak vagy azok egy részének felismerésén alapul. Ez teszi lehetővé, hogy bizonyos erkölcsi kérdésekben a hívők és a nem-hívők szót tudjanak érteni.

2. A **világnézet** és az **erkölcs** is összefügg, hiszen világnézetünk tartalmazza a legfontosabb létadottságok ismeretét.

a) Józan eszünkre támaszkodik a **természetes világnézet**: ezen alapul a természetes erkölcs. Az ezzel foglalkozó tudományt erkölcsstannak, görög szóval **etikának** nevezzük. A másodlagos, már az illetanba tartozó szabályokat **etikettnek** szoktuk nevezni.

b) A **kinyilatkoztatáson** alapul a **természetfölötti** erkölcs. A természetes és a természetfölötti erkölcs természetesen nincs ellentétben egymással, hiszen mindkettő a teremtő és kinyilatkoztató Istentől származik. A természetfölötti erkölcs ráépül a természetes erkölcsre, és azt tökéletesíti.

A kinyilatkoztatáson épülő erkölcs tudománya teológiai tudomány, neve erkölcssteológia, latinul **theologia moralis**.

IV. AZ ERKÖLCS VÁLTOZÓ ÉS VÁLTOZATLAN ELEMEI

1. Mivel az erkölcs a lét adottságain épül, **annyiban változó**, amennyiben a **lét adottságai változhatnak**.

a) **Az alapvető létadottságok** változatlanok. Ezekhez mindig alkalmazkodnunk kell. Ezek közül a legfontosabb teremtményi függésünk Istentől.

b) Vannak **változó létadottságok**. Az ezekre épülő erkölcs a **létadottságokkal együtt változik**.

Tipikus példája ennek, hogy a pénz szerepének megváltozásával a kamatszedés erkölcsössé vált. Aquinói Szent Tamás szerint még nem volt megengedhető a kamatszedés, ma már természetesnek vehetjük. (Az ún. „uzsorakamat”, azaz a megszorultak helyzetével való visszaélés természetesen ma sem erkölcsös, adott esetben „égbe kiáltó” bűn lehet.)

2. Változhatnak a létadottságokra vonatkozó **felismeréseink**. Ezekhez természetesen alkalmazkodnunk kell. Ilyen például **protestáns testvéreinkkel** való kapcsolatunk, amelyről később részletesen szó lesz.

3. Változhat egy viselkedésforma erkölcsössége a **jogszabály** megváltozásával is. Jellemző eset erre, hogy mióta az Egyház megengedte, azóta a szombat esti misehallgatás vasárnapnak számít. Ilyen a böjti fegyelem változása is.

Az erkölcs változó és változatlan elemeivel kapcsolatban **az Egyház feladata**, hogy a változatlant **őrzi**, ahhoz hűséges marad, a változóval pedig **lépést tart**. Ez utóbbit nevezte a II. Vatikánum az „idők jeleinek”. Szintén fontos feladata az Egyháznak, hogy a másként gondolkodókkal **párbeszédet folytasson**. Ennek feltétele az evangéliumhoz való hűség, és egyúttal a másik fél megbecsülése, tisztelete.

2. Az emberi méltóság alapfogalmai

„A véges és egyedi ember ... abszolút jelentőségű, olyan méltósága van, hogy az emberi szabadság – az üdvösség – biztosítása végett Isten emberré lett” (Nyíri Tamás).

Az ember méltóságát négy pontban foglalhatjuk össze.

1. **Az ember teremtmény:** tehát nemcsak önmagáé, hanem mindenestül a teremtő és megváltó Istené. Ezért bűn például az öngyilkosság vagy a gyógyíthatatlan beteg megölése (euthánázia).

2. **Az ember közösség tagja:** enélkül nem képes emberi életre. A közösség tehát áldozatokat is elvárhat tagjaitól.

3. **Az ember személy:** nemcsak a társadalomé, mint az „állati társadalmak” tagjai (vö. hangyák, méhek), hanem minden embernek önálló, örök rendeltetése van.

A közösség és a személy viszonylatában három alapállás lehetséges. Az **individualista** szemlélet szerint az ember saját magát tekinti teljességnek (individuum azt jelenti: oszthatatlan). Az ilyen ember életében a másik ember nem fontos, sőt úgy jelenik meg, mint aki korlátozza az ember szabadságát. Itt a szeretetnek nincs értéke (vö. Jean-Paul Sartre szerint a „másik ember: pokol”). – A **kollektivist**a szemlélet az egyént életképtelennek gondolja – eszerint csak a közösségnek (kollektívumnak) van értéke. Ez persze önellentmondás, hiszen ha a közösség értékes, akkor az azt felépítő egyéneknek is értékeseknek kell lenniük. – A **perszonalista** szemlélet elkerüli a két szélsőséget. Önmagát nem teljességnek tekinti, hanem alázattal olyan ürességnek, amelyet mások szeretete töltöget, és teljesen megtölthet Isten szeretete. „*Minden valódi élet: találkozás*” (Martin Buber). Ebben a szemléletben a valódi értéke nem a kollektívumnak van, hanem a másoknak, aki felé egész lényével fordul az ember. (Ld. bővebben Farkas I.: Az én vezérem bensőmből vezérel.)

Az ember alapvető különbözőségét az egyéb élőlényektől nagyjából-egészéből vallják a nem-hívók is.

4. A teremtő és megváltó Isten az embert a **természetfeletti rendbe** emelte. Ez meghatározza az ember **végső célját**.

a) A lelkiismeretnek és az egész erkölcsi személyiségnek legfontosabb döntése annak meghatározása, hogy ki mit fogad el egész élete végső céljának. Minden ember **boldogságra** teremt. Ekörül nincs helye tétovázásnak, választásnak. Azt azonban kinek-kinek tisztázni kell, hogy mitől várja boldogság-igényének beteljesülését.

– Némelyek az **emberen kívülálló javakban** (gazdagság, hírnév, hatalom) keresik a boldogságot. Pedig könnyű belátni, hogy mindez inkább csak eszköz, más, nagyobb értékek megszerzésére, vagy éppen a közösség szolgálatára.

– Mások úgy gondolják, hogy a **test vagy a szellem javai** boldogítanak (egészség, erő, gyönyör, művészi munka, tudás, stb.). A pillanat öröme azonban nem boldogság, legfőlegbb annak ígérete (vagy hazug pótléka).

– Igazi boldogságot pedig még a maradandó testi vagy szellemi javakban is csak akkor találunk, ha megoszthatjuk őket másokkal. Senki sem lehet egyedül boldog. Ezért a legnagyobb boldogság az odaadás, a **szeretet öröme**. Ám az emberi szeretet mindig határolt, időben is, mélységben is. Boldogság-igényünk igazi beteljesedése csak Isten örök életet nyitó szeretete lehet. „*Magadnak alkottál minket Isten, és nyugtalan a mi szívünk, amíg meg nem nyugszik Benned*” (Szent Ágoston).

b) Végső célunk tehát a **boldogító istenlátás**. Ez meghaladja természetes erőinket, ezért igénybe kell vennünk a természetfölötti eszközöket (Egyház, szentségek).

c) Isten nemcsak végső célt tűzött ki mindnyájunk elé, hanem **külön hivatást** is szán mindenkinek. Egész életünk erkölcsi tartása fordulhat azon, törekszünk-e elszántan hivatásunk tisztázására, vállaljuk-e, hűségesek maradunk-e hozzá. Súlyosan hibázik, aki épp az életformáló nagy döntések alkalmával elsősorban anyagias vagy más kisszerű szempontokra figyel (pl. társadalmi megbecsülés). Normális esetben a hivatás burkolt, de mégis egyértelmű felismerésének az ideje az ifjúkor. Az evangélium azonban arra is figyelmeztet, hogy Isten némelyeket később állít be hivatásuk munkálásába (vö. Mt 20,1-16).

d) A Szentírás beszél arról is, hogy személyes hivatásunk megtalálására, vállalására és közhasznú betöltésére a **Szentlélek ajándékai** képesítenek. Ezeknek a száma igen nagy, elnevezésük, rendszerezésük a Szentírásban igen változatos (vö. 1 Kor 12,1-31).

3. Az erkölcs és a kinyilatkoztatás története

A kinyilatkoztatás és a teológia történeti áttekintésében három mozzanatra kell figyelniük:

a) Isten fokozatosan nyilatkoztatja ki akaratát az erkölcsre vonatkozóan (a kinyilatkoztatás története);

b) az emberek hogyan próbálták ezt megvalósítani (az erkölcs története, pontosabban az erkölcsi viselkedés története);

c) a kinyilatkoztatás, és a természetes létadottságok figyelembevételével hogyan fejlődött az erkölcsi eszmélkedés (az erkölcsstan, illetve az erkölcssteológia története).

Ha ezeket figyelembe vesszük, akkor jobban megismerjük Isten akaratát, és jobban tisztába jövünk saját képességeinkkel.

I. A KEZDETEK ÉS A KINYILATKOZTATÁST NEM ISMERŐ KULTÚRÁK

1. A **kezdetek** erkölcsi viszonyait a Szentírásból ismerjük.

a) Isten az emberiségnek hivatást, **életprogramot** adott. Rámutatott arra, hogy az ember munkatársa az Istennek, a munka az ember lényegéhez tartozik. A kinyilatkoztatásból az is kiderül, hogy az Isten az embert társas életre teremtette („nem jó az embernek egyedül”, Ter 2,18). Az embernek a függésére az Isten tilalommal is irányt szabott (Ter 2,16-17).

b) A Szentírás már az első lapokon bemutatja a **bűnt és annak következményeit** is. Az ember lázadása **nem hőstett** volt, hanem **gyöngeség**. Ennek következményeit is bemutatja:

- az ember ismerete elhomályosult;
- akarata rosszra hajlóvá vált;
- az egyén erkölcsi fölfogását kialakító köztudat is megromlott;
- a jó erőfeszítést kíván – egyéntől, közösségtől egyaránt.

2. A kinyilatkoztatást nem ismerő kultúrák erkölcsi viszonyait szintén a Szentírásból ismerjük.

a) Az **ószövetségi ember** reflektált a körülötte lévő világra.

– Elszörnyülködve figyelte a körülötte lévő világ erkölcsi kuszaságát. Erre utal pl. a **vízözönről** szóló elbeszélés (Ter 6,5–8,14), **Szodoma** története (Ter 19), **József** egyiptomi tapasztalatainak bemutatása (Ter 39).

– Azt is észrevette azonban, hogy a pogányok között is vannak olyan emberek, akik egészen magas **erkölcsi értéket** hordoznak. Ezek közé a pogány „szentek” közé tartoznak például Noé, Melkizedek, Jób, Sába királynője.

– A pozitív tapasztalatok alapján az izraeliták hajlandóak voltak arra is, hogy erkölcsi és jogi kérdésekben egyet-mást **eltanuljanak** a pogány népektől.

– Arra már csak az ószövetségi idő végén jutottak el, hogy felismerjék: Isten a **pogány népeket** is hívja a **bűnbánatra** és a **megtérésre**. Erre utal pl. Jónás könyve.

b) **Szent Pál** így jellemzi a pogányok erkölcsi helyzetét: „Amikor a pogány a törvény híján a természet szavára jár el a törvény szerint, törvény híján (vagyis anélkül, hogy ismerné Isten kinyilatkoztatott akaratát) saját magának a törvénye. Ezzel igazolja, hogy a törvénytiszta cselekedet a szívébe van írva” (Róm 2,14-15). Az apostol ezzel világosan tanítja, hogy Isten nemcsak a kinyilatkoztatott törvényben közli akaratát, hanem van **természetes erkölcsi törvény** is, és annak legfőbb pontjait minden gondolkodó ember felismerheti.

II. AZ ÓSZÖVETSÉG

A természetes erkölcsi törvény megóvta az emberiséget attól, hogy teljesen kiszakadjon az erkölcsi rend „erőteréből”. Arra azonban képtelen volt az Ádám örökségét hordozó emberiség, hogy pusztán a természetes törvény alapján megnyugtatóan tisztázza: hogyan is kell élnie.

Az ószövetség választott népe előtt **Isten kinyilatkoztatta akaratát**, életirányító törvényét, bölcsességét (vö Sír 24). Ennek különböző rétegei vannak.

1. Az ószövetség **misztikai rétegébe** tartoznak az ószövetségi szentek (pl. Ábrahám). Róluk mondja a Szentírás, hogy „*Istennel jártak*”, hogy ők „*Isten barátai*” (vö. Ter 17,1). Az ószövetségi nép életében ez még egyes kivételes emberek életformája. Lényege a teljes Istenre hagyatkozás, a teljes bizalom Istenben.

2. Az ószövetségi erkölcsstanítás legfontosabb rétege a **szövetségi hűség** erkölcsse.

Jahve **szövetséget kötött** a választott néppel, és kinyilatkoztatta akaratát: törvényt adott (a törvény héberül *Tóra*, tükörfordítása tanítás, utasítás). Izrael ezt a kinyilatkoztatott törvényt, amely egész életét átfogta és szabályozta, nem teherként, hanem szabadító ajándékként fogadta Isten kezéből. Boldogan és büszkén őrizte, és nagy felelősségtudattal igyekezett tettekre váltani.

a) A törvény **célja**: rendezni a választott nép viszonyát **Istennel**, és a környező **pogány népekkel**. **Saját közösségi életét** is szabályozta.

b) A **törvény tartalmaz kultikus** előírásokat (vö. Kiv 34,17: pl. áldozatbemutató, tisztálkodási előírások, ételtilalmak). Tartalmaz továbbá **jogi** előírásokat, hiszen ez volt a választott nép „nemzeti törvénykönyve”, ez szabályozta a közösségi életet. A legfontosabb része azonban az **erkölcsi** előírások voltak. Ezek magva a **Dekalógus** (Tízparancsolat, tükörfordításban „tíz szó”, vö. Kiv 20,1-17; MTörv 5,6-21). Több mozzanatában a természetes erkölcsi törvény kinyilatkoztatott nyomósítása.

3. Amikor a környező népek példája romlással fenyegette az Istentől kapott erkölcsi eszményt, akkor léptek fel a **próféták** (pl. Illés, Ámosz, Ozeás). Ők nemcsak Isten jogainak védelmében emeltek szót, (pl. a kultusz tisztaságáért), hanem a közélet tisztaságáért és a szegények jogaiért. Isten akarata az, hogy az emberek között a kölcsönös megbecsülés és az igazságosság érvényre jusson.

Az **összehasonlító történelmi kutatások** igazolták, hogy az Ószövetség választott népének erkölcsi tudatában – épp a kinyilatkoztatás nyomán – páratlan tisztasággal fölragyogott néhány olyan erkölcsi alapfölismerés, amelyet más népek és kultúrák homályban hagytak. Ezek közé tartozik például, hogy minden ember jogok és kötelességek hordozója a nő is, az idegen is, a rabszolga is; vagy hogy a nemiség nem bűn, de nem is szabályozhatatlan, minden erkölcsi törvényt szétverő erő; vagy hogy az erkölcs és a vallás nem két külön világ, hanem összetartozik.

Ezek a nagyszerű igazságok biztosan Istentől valók, maga Izrael kinyilatkoztatás nélkül sohasem fogalmazta volna meg őket. Hiszen ott, ahol kinyilatkoztatásra nem támaszkodhatott, éppen nem bizonyult találékonynak: a környező népek jogi, erkölcsi törvényeit vette át, sőt némely dologban hosszú időn át sajátos fogvatkozásokat is őrzött (tétovázott pl. a házasság erkölcsi megítélésében: Ter 12,10-20; 20,1-18; 26,6-11; a házasságban pedig „*szívük keménységére*” tekintettel Isten megengedte a többnejűséget és a válást: Mk 10,4-5). **Izrael „más”-ságát az ókori népekhez viszonyítva a profán történelmi könyvek is elismerik.**

III. JÉZUS KRISZTUS

Az Ószövetség Izraelében Isten életető és áldást hozó törvénye évszázadok során **holt betűvé** merevedett. Szent Pál ennek megrendítő tanulságát vonta le, amikor azt írta, hogy „*a betű öl*” (2 Kor 3,6), és hogy azok, „*akik a törvény tetteire támaszkodnak, átok alatt állnak*” (Gal 3,10). Jézus tanítványai és az apostoli Egyház előtt épp az Ószövetség választott népének tragédiája tisztázta, hogy a törvényt ismerő, Isten közelében élő közösség erkölcsi útja sajátos kockázatokat rejt magában: az eltévelyedés veszedelme nemcsak a pogányok tapogatózó, szakadékokba bukó erkölcsi eszmélését fenyegeti. Lásd pl. Jézus „*jajait*” a farizeusok ellen (Mt 23,13-36), az otthon maradt testvér és a hajnalban elszegődött munkások sorsát Jézus példabeszédeiben (Lk 15,25-32, Mt 20,1-16).

1. **Jézus nem azért jött, hogy eltörölje a törvényt, hanem hogy beteljesítse** (Mt 5,17). A hozzá fordulóknak lelkére kötötte, hogy tartsák meg a parancsokat (Lk 18,20). De azért mégsem hiába álmélkodtak a szava hallatán, hogy „*úgy tanít, mint akinek hatalma van, és nem úgy, mint a törvénytudók*” (Mt 7,29). Ez a „*hatalom*” már abban megmutatkozott, hogy megjelölte a **főparancsot**, vagyis nem egyformán fontos parancsok és tilalmak gyűjteményeként kezelte Isten törvényét, mint a korabeli törvénytudók, hanem szerves életeszmenyként, amelynek „*lelke*”, központja van (Mk 12,28-34 és a párhuzamos helyek). **Példát** is adott ennek az életformának a megvalósítására: tanítványait már nem is a törvény parancsainak megtartására buzdította, hanem arra, hogy őt kövessék, tőle tanuljanak (Mt 11,29). Legfőképpen pedig az erkölcsi rend csillagrendszerre fölé odanyitotta a **kegyelem égboltját**: Isten szeretetének, megbocsátásra is kész irgalmának mélységével, magasságával. Ezért mondotta róla Szent Pál, hogy fölszabadított a törvény alól (Gal 4,4-5): nem azzal a szándékkal, hogy felelőtlenül átadjuk magunkat ösztönös természetünk kívánságainak, hanem hogy a kegyelemben újjászületve Isten fiaikhoz méltó életet éljünk (Gal 5,13-15).

Jézus egyéniségét mutatja be Szent Pál a Filippieknek írt levelében, az ún. **Krisztus-himnuszban** (Fil 2,5-11). Ezt részletesebben lásd a kiegészítő anyagban („Krisztus lelkületével”). Ide tartozik még az „Elmélkedések a keresztről” című fejezet több gondolata.

2. Jézus törvényét összesűrítve tartalmazza a **Hegyi beszéd** (Mt 5-7). Ezt sok teológus „Új Tórának” mondja. Szent Lukács evangéliumában is szerepel, ott „**Síkvidéki beszédnek**” mondjuk (Lk 6,17-49). Ez az ószövetségi életeszmeny szembesíti az újszövetséggel.

A **Hegyi beszéd** feldolgozása a következő kérdések alapján történik:

- 1) Milyen tanítással kezdődik és fejeződik be a Hegyi beszéd?
- 2) Mit mond a sóról és a világosságról?
- 3) Mit mond az ószövetségi törvényről?
- 4) Mit mond a gyilkosságról, a házasságtörésről, az esküről, a bosszúról és az ellenségszeretetről?
- 5) Mit mond az alamizsnálkodásról és az imádságról? Mit mond a kérő imáról?
- 6) Mit mond a bójtról, a kincsgyűjtésről, a megélhetésről való nyugtalanságról és az ítékezésről?
- 7) Mit mond a szűk kapuról, a prófétákról és a hamis prófétákról?
- 8) Nevez meg néhány hasonlatot! – Min álmélkodtak a beszéd hallgatói?
- 9) Mi a különbség a „boldogságok” felsorolásában a „Hegyi beszéd” és a „Síkvidéki beszéd” között?

3. Az **utolsó vacsorán** Jézus a következőket mondja tanítványainak: „*Ti a barátaim vagytok, ha megteszitek, amit parancsolok nektek. Már nem mondalak titeket szolgálóknak, mert a szolga nem tudja, mit tesz ura. Barátainknak mondalak titeket, mert mindent tudtul*

adtam nektek, amit atyámtól hallottam” (Jn 15,14-15). Jézus tehát felújítja az **istenbarátság** gondolatát, de most már ez nem néhány kivételes ember életformája; minden ember erre kap meghívást. A parancsok megtartása arra való, hogy „*gyümölcsöt hozzon, maradandó gyümölcsöt*” a szeretetben (vö. Jn 15,16). Arra, hogy a keresztény ember hivatása a **felelős nagykorúság**, a mai erkölcssteológia fokozottan felhívja a figyelmet. Erről lásd részletesebben Boda László: A keresztény nagykorúság erkölcssteológiája című könyvét.

4. Az Egyház erkölcsi tanítása, az erkölcssteológia fejlődése

I. AZ ÓSEGYHÁZ

1. **Az ősegyház alapfogalma a megtérés** (metanoia, conversio) volt. Ezt Szent Pál az **álomból ébredéshez** hasonlítja (Róm 13,11-12). Lényege: elfordulás a bűntől és a jó tudatos vállalása. Az evangéliumok a **gyermeki magatartást** hangsúlyozzák (elfordulás önmagunktól, Isten felé fordulás).

A megtérés életre szóló vállalkozás. A Jelenések könyve (Jel 2,1-3, 22) hangsúlyozza a **második megtérés** jelentőségét, ezzel is buzdítva a lankadó keresztényeket. – A második megtérés „kiolvasható” a Miatyánkból is.

2. **A mi életünkben** az első megtérés **az öntudatosan vállalt kereszténység**, a második megtérés pedig **állandóan jelen van** életünkben (lelkigyakorlat, gyónás, lelkiismeretvizsgálat, imádság).

a) A megtérés **követelményei**: szakítás a bűnös állapottal és Isten felé fordulás. Nem szabad könnyelműen halogatni.

b) **Feltételei**: a kegyelem, amelyet mindenki megkap és az érettség (azaz a szabad és önálló döntés).

c) **Akadályai**: kiegyezés a bűnnel („én ilyen vagyok”), közöny („nem érdekel”), önelégültség („nincs rá szükségem”).

d) **Eredménye**: belépés az üdvösség realitásába. Ez nem költői megfogalmazás, a megtérés valódi változást eredményez.

II. AZ ÓKORI EGYHÁZ

Az ókori Egyház azt tisztázta, hogy az első megtérés és a meg-megújuló második megtérések között hogyan kell **keresztény életet élni**.

1. A keresztény életforma **elkülönül a pogányok és a zsidóság életformájától**. Kialakítja saját istentiszteleti rendjét, és „elhatárolja magát” a pogányok erkölcstelen közéleti és szórakozási viselkedésformájától. Ez utóbbinak nagy szerepe van a keresztényüldözésekben, amelyekről még tanulni fogunk.

2. **Törvénye Krisztus**: ezt őrzi az Egyház, ennek zseniális megvalósítói a szentek, és ehhez próbálja szabni életét a keresztény ember.

3. Az ókorban kibontakozik már az **erkölcssteológiai eszmélkedés** is. Az **egyházatyák** (II-VIII. sz.) nem egységes teológiát adtak, hanem egy-egy erkölcsi kérdéssel foglalkoztak. – Elsősorban azt keresték, hogyan lehet keresztény életet élni az adott történelmi helyzetben anélkül, hogy a keresztény ember lehetetlen helyzetbe kerüljön. Az erkölcsi kérdésekkel foglalkozó legjelentősebb egyházatyák: keleten **Aranyszájú Szent János** (+ 407), nyugaton **Szent Ambrus** (+ 397), **Szent Ágoston** (+ 430) és **Nagy Szent Gergely** pápa (+ 604).

III. A KÖZÉPKOR

1. Az egyéni megtérések után az Egyház szavára **megtért** az egész hellénista-római világ, majd a népvándorlás után a középkori Európa népei is. **Egységes keresztény szemlélet** alakult ki.

2. A **jogalkotás** a keresztény értékek szellemében történt. Az adott helyzetben a pogány népek megtérítésekor fontos volt a parancsok konkrét megfogalmazása. Jó példa erre Szent István törvényalkotó tevékenysége.

3. Fejlődött az **erkölcssteológiai eszmélkedés** is. Az ókori apologetikus szemlélettel szemben a nemkeresztény bölcsleletben is meglátják az értékeket. A profán létadottságok és a kinyilatkoztatás közös szemléletével létrehozzák az erkölcssteológiát, amely azonban még nem válik külön a teológia többi ágától, pl. a dogmatikától. – A legmaradandóbb szintézis a domonkosrendi **Aquinói Szent Tamás** nevéhez fűződik (+ 1274; fő műve a Summa Theologica). Jelentős még a ferences **Szent Bonaventura** (+ 1274).

IV. AZ ÚJKOR

1. Az egyháztörténeti újkort a **reformációtól** számítjuk (1517). Jellemző a **pluralizmus**, azaz több vélemény egymás mellett élése (plus latinul azt jelenti: több). Jó és rossz emberek eddig is éltek egymás mellett, de most a jóról való **felfogás** is különbözik.

2. Az erkölcssteológiai eszmélkedés fontos állomása volt a maga a **Tridentinum** (1545-1564), és a zsinatot követő kor. A zsinat a reformáció hatására reflektált a kor problémáira. Áttekintette és **dogmatikus pontossággal** megfogalmazta az Egyház tanítását. Reformjaival nemcsak az **egyházfegyelmet** állította helyre, hanem az **egyén vallásosságát** is gazdagította.

a) A zsinat elrendelte, hogy a **gyónásban** meg kell vallani minden halálos bűnt szám, fajta és fajtaváltoztató körülmény szerint. Az erkölcssteológia tehát kidolgozta az itt szóba jöhető különböztetéseket.

b) Az egyéni **lelkiélet** is gyarapodott: ekkor terjedt el a gyakori gyónás és szentáldozás, illetve az ezt megelőző lelkiismeretvizsgálat.

c) Az **erkölcssteológia önálló tudomány** lett. Az újkor legnagyobb erkölcssteológusa **Liguori Szent Alfonz** (+1787), egyúttal apostoli buzgóságú lelkivezető, püspök és rendalapító. Fő művének címe Theologia moralis.

3. A **földrajzi felfedezések** korában a világ „kiszélesülése” is felvetett erkölcsi problémákat.

a) **Las Casas** (1474-1566) nemcsak leírta a spanyol hódítók kegyetlenkedéseit, hanem védte is az indiánokat. Ezért nevezték „az indiánok apostolá”-nak. A teljesség kedvéért megemlítjük, hogy a rabszolgának behurcolt néger apostola Claver Szent Péter (1581-1654) volt.

b) A kor egyik legkiemelkedőbb alakja, **Francisco de Vitoria** (1492-1546) Aquinói Szent Tamás rendszerét alkalmazta az élet új problémáira.

– Foglalkozott az **emberi jogok** problémakörével, és éppen a bennszülöttekre való tekintettel fogalmazta meg, hogy minden ember **ontológiailag** egyenlő.

– Foglalkozott az **állam** céljaival és jogaival, valamint a **nemzetközi jog** (ius gentium) alapvető kérdéseivel. Írt a **kolonizáció** vitás kérdéseiről. Megfogalmazta azt is, hogy a barbárok nem bűnösök, hanem jóhiszemű téves lelkiismerettel élnek.

c) Az **új problémákkal** szembe nézett a Trentói Zsinat is. Egy példa erre: a titkos házasságok megakadályozása céljából szabályozta az érvényes házasságkötés feltételeit (plébános, két tanú) és bevezette a kötelező anyakönyvezést.

V. A MAI KOR

A keresztény élet mai színtere a **szekularizált világ**: olyan világ, amely úgy rendezkedett be, mintha Isten nem lenne. (Arról, hogy vannak hívők, a jogállamok természetesen tudomást vesznek.)

1. Az Egyház ebben a helyzetben is az **evangéliumot hirdeti**, megtérésre hív, a „só és a kovász” szerepét tölti be. A keresztény ember feladata a **tanúságtétel**.

a) A keresztény ember a **jó célok** érdekében együttműködik a nem-hívőkkel, és ezzel az igazi emberség tanúja lesz.

b) **Krisztus tanújaként** példát ad az evangéliumi eszményről is, ezzel közvetve tanúságot tesz a hit igazságairól (nem agresszív módon, mert ezzel ellenszenvet váltana ki).

2. Az **erkölcssteológia szerepével** kapcsolatban a zsinat több útmutatást ad.

a) Legyen szoros kapcsolatban a **szentírásstudomány** korszerű eredményeivel.

b) Legyen figyelemmel a **szaktudományok** eredményei iránt. Ilyen tudományok pl. a pszichológia, az orvostudomány, de a közgazdaságtan és a társadalomtudományok is.

c) Mutasson rá, hogy a keresztény élet nem pusztán parancsok összessége, hanem **hívás**, amelynek lelke a szeretet (vö. Jn 15,12-17).

3. A zsinat utáni kor vezető erkölcssteológusai **B. Häring** redemptorista szerzetes, római egyetemi professzor és **F. Böckle** német egyetemi tanár. Jelentős teológusok még: J. Gründel, E. Chiavacci, J. O’Riordan.

4. Az erkölcssteológia **természetesen fejlődött a zsinat után** is. Több jelentős esemény történt. 1983-ban érvénybe lépett az új kánonjogi kódex, és több jelentős dokumentum is napvilágot látott. **A kiengesztelődés és a bűnbánat** volt az 1983. évi rendkívüli szentévnek a témája, s ezzel kapcsolatban jelent meg a **Reconciliatio et poenitentia** kezdetű apostoli buzdítás, amely több erkölcsstani kérdés teológiai megvilágítására is kitér. – Az erkölcsstanítás legfőbb kérdéseit természetesen tartalmazza a Katolikus Egyház Katekizmusa. – 1993. augusztus 6-án jelent meg II. János Pál pápa **Veritatis Splendor** kezdetű enciklikája, amely **kifejezetten az erkölcsstanról szól**. Ez az első ilyen enciklika a történelemben. Hangsúlyozza a teológus moralisták felelősségét, hogy a „*Tanítóhivatal tanításának magyarázatát elmélyítsék, parancsainak és azok kötelező voltának megalapozottságát megvilágítsák, s megmutassák az összefüggést az ember végső céljával*” (110). Természetesen felhív a püspökök felelősségére is.

Az enciklika megerősít néhány olyan **hagyományos erkölcsstani fogalmat**, amit a teológusok egy része megkérdőjelezett. Hangsúlyozza például, hogy konkrét cselekedet is lehet halálos bűn, nemcsak az alapvető választás (optio fundamentalis) rossz iránya; hogy nem az emberi szabadság az abszolút normája a cselekedetnek, hanem az isteni törvény; hogy vannak belsőleg rossz cselekedetek, amit a cél nem tehet jóvá. Az enciklika kiemeli a vértanúságot, mint az erkölcsi érték melletti legfőbb bizonyosságot. Rámutat arra is, hogy az Egyház egységét „*nemcsak azok a keresztények sebzik, akik megcsonkítják ... a hit igazságait, hanem azok is, akik megtagadják az erkölcsi kötelességek teljesítését, amelyekre az evangélium hívja őket*” (26).

5. Az erkölcsi törvény

I. A TÖRVÉNY MIVOLTA

„Az erkölcsi törvény az isteni bölcsesség műve. Szentírási értelemben atyai tanításnak, isteni nevelésnek nevezhetjük. Előírja, az embernek, milyen utat kövessen, hogyan viselkedjék ahhoz, hogy elérjen a megígért boldogsághoz, és megtiltja, hogy a gonosz útjára tévedjen, amely eltántorít Istentől és az ő szeretetétől... A törvény olyan viselkedési szabály, amelyet a megfelelő hatalommal rendelkező tekintély ír elő a közjó érdekében” (Katekizmus, 1950-1951).

A törvény (görögül nomosz, latinul lex) tehát **cselekedeteink külső irányítója**.

II. A TÖRVÉNY FAJAI

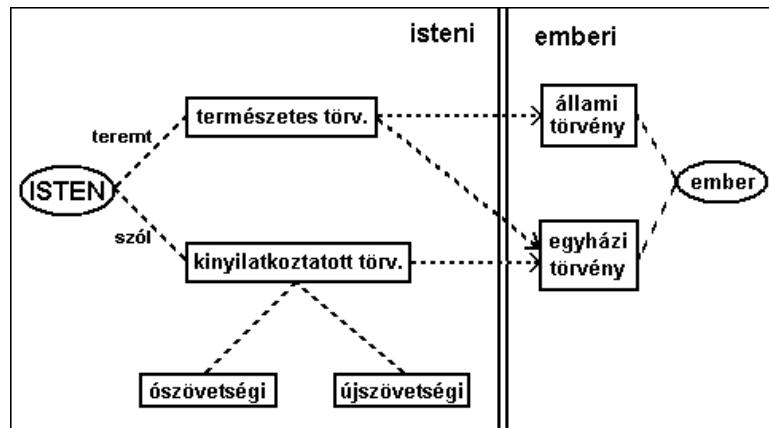
1. Eredet szerint

a) A **természetes** erkölcsi törvény a „szívünkbe van írva” (Róm 2,14-15), ezt mindenki felismerheti a létadottságok ismerete alapján.

b) A **tételes törvények** közé soroljuk az Ó- és Újszövetségben kinyilatkoztatott isteni törvényt, valamint az emberek által hozott törvényeket.

Az **állami törvények** a természetes erkölcsi törvényen, az **egyházi törvények** a természetes és a kinyilatkoztatott törvényen alapulnak. **Kötelező erejüket** is onnan veszik.

c) A **törvények rendszerét** mutatja a következő táblázat:

2. A **teljesítés jellege szerint** van **parancsoló** törvény (felhívás valamely cselekedet megtételére) és **tiltó** (felhívás valamely cselekedet elhagyására). – A tiltó törvény egyik fajtája a **hatálytalanító** törvény, mely érvénytelenné is teszi a vele ellentétes cselekvést. Ennek általában az emberi törvények esetében van jelentősége (pl. ilyen a házassági akadályok egy része).

III. A TÖRVÉNY KÖTELEZŐ EREJE

A törvény kötelezi az alattvalókat, ha tudhatnak róla (kötelesek utánajárni!).

1. A **természetes törvény** kötelez minden embert, a **kinyilatkoztatott** törvény pedig azokat, akik ismerik. A törvény megismerésére természetesen mindenki köteles törekedni.

2. Az **egyházi** törvény a megkeresztelteket kötelezi – bizonyos életkor betöltése után. Helyi törvények csak helyben köteleznek, és csak az odavalósiakat.

3. **Állami** törvények esetében a törvény jellege szabja meg, hogy kötelezi-e az ott tartózkodó idegeneket, illetve külföldön kötelezi-e az állampolgárokat. (Vö. „Tudnivalók” az útlevelemben!)

IV. MIKOR NEM KÖTELEZ A TÖRVÉNY?

1. A **tiltó természetes törvény** mindig kötelez, ezt életünk árán is meg kell tartanunk. Ilyenek: Ne káromkodj! Ne paráználkodjál! Kerüld a nyílt vagy burkolt hittagadást!

2. A parancsoló természetes törvény és a tételes isteni törvény csak akkor nem kötelez, ha **lehetetlen** megtartanunk (vö. III. és IV. parancs). A tiltó és a parancsoló törvény közötti különbséget így mutatja be a pápai enciklika: „*Mindig lehetséges, hogy akár kényszer, akár más körülmények megakadályozzák az embert, hogy jót tegyen, de soha nem akadályozhatják meg, hogy bizonyos dolgokat ne tegyen meg, főleg ha kész arra, hogy inkább meghal, mint rosszat tegyen*” (Veritatis Splendor, 52).

3. Az **emberi törvény** nem kötelez a következő esetekben:

- Ha **bűnt parancsol**, vagy ha csak bűn árán teljesíthető.
- Ha **megszűnt**, pl. a régi bűjti gyakorlat.
- Ha megtartásával a törvény súlyával **aránytalanul nagy kár** esnék életünkben, vagyonunkban, becsületünkben.
- Ha a törvényhozótól (vagy más illetékestől) **felmentést** kaptunk. Ha nincs lehetőségünk felmentést kérni, de ésszerűen feltételezhetjük, hogy az illetékes a helyzetet ismerve a felmentést megadná, akkor vehetjük úgy, mintha a felmentést meg is adta volna. Ez az **epikia** esete.

V. KÉRDÉSEK ÉS MEGOLDÁSOK AZ ERKÖLCSI TÖRVÉNNYEL KAPCSOLATBAN

1. Kötelez-e az **őszövetségi törvény**?

Az újszövetségben „újrendezés” történt (Zsid 9,10). Nem kötelezők tehát az izraeliták életét szabályozó jogi törvények, sem a kultikus előírások. Köteleznek viszont az **erkölcsi törvények**, sőt ezek Krisztus által új és teljesebb értelmet kaptak (vö. beteljesítés).

2. Milyen **szándék** kell a törvény teljesítéséhez?

- Tiltó törvény esetén elég, ha nincs a törvénnyel **ellentétes** szándékunk.
- Ha parancsoló törvény **tárgyi szolgáltatást** kíván, nem kell szándék, elég, ha teljesítjük (pl. adó, tartozás stb.). Ilyen esetben másokat is megkérhetünk rá.
- A **személyi teljesítményt** kívánó törvényt (pl. eskütétel, bűnbánat, misehallgatás stb.) csak **személyesen** és **szándékos cselekedettel** lehet teljesíteni (pl. érvénytelen a végigaludt mise).

3. Aki a törvényt nem tudja egészében teljesíteni, köteles-e azt **részben** teljesíteni?

Ha a törvény, ill. a kötelességteljesítés **osztható részekből** áll, akkor köteles annyit teljesíteni, **amennyit tud** (pl. adósság egy részét megfizetni). Az **oszthatatlan** kötelességet azonban értelmetlen, és nem is kell „**részben**” teljesíteni (pl. a szentmise jelentéktelen részén részt venni az egész helyett).

6. A lelkiismeret

I. MI A LELKIISMERET?

„A lelkiismeret az egyén legrejtettebb magva, és szentély, ahol egyedül van Istennel, kinek a szava felhangzik a lélek mélyén. A lelkiismeret csodálatos módon hozza (az ember) tudomására azt a törvényt, amelyet az Isten és az embertársak szeretetével teljesít” (Gaudium et spes, 16).

A **lelkiismeret** (szüeneidészisz, conscientia) **cselekedeteink belső irányítója**: ítélőképesség tetteink erkölcsi értékéről vagy helytelenségéről.

A lelkiismeret **működése kétirányú**:

a) A tettet **követő** lelkiismeret vagy **jutalmaz** (a jó lelkiismeret nyugalma; testimonium bonae conscientiae), vagy **büntet** (lelkifurdalás; remorsus conscientiae). Jelentős, mert tanulságaira építhetünk.

b) Fontosabb a **tettet megelőző** lelkiismeret, mert ettől függ **cselekedetünk erkölcsi minősítése** (jótett vagy bűn).

II. A LELKIISMERET NEVELÉSE

A lelkiismeret, mint minden képesség, **elveszthehető**, éppen ezért **nevelni** kell. Fontos meggondolni, hogy **mire** és **hogyan** kell nevelni.

1. Mire kell nevelni?

a) Arra, hogy **helyes** legyen, azaz megegyezzen az objektív törvénnyel. Ellentéte a **téves** lelkiismeret. „A nem bűnösen téves lelkiismeretből fakadó tett nem mindig beszámítható a cselekvő személynek, de a cselekedet ebben az esetben is rossz, a jó igazságára nézve rendetlenség marad, ... erkölcsileg nem gyarapítja a cselekvő személyt, nem tökéletesíti és nem készíti elő a legfőbb jóra” (Veritatis Splendor, 63). Ebből látszik, hogy **a büntetlen tévesség is rossz irányba visz**.

b) A lelkiismeretet nevelni kell az **éberségre** is: legyen érzéke az árnyalatok iránt. Ennek ellentéte a **tompa** (vagy laza) lelkiismeret. Az éberség eltúlzása az **aggályosság** (skrupulózus lelkiismeret). Ennek veszélye a belefáradás (az Istentől való félelem hatására felhagyni a vallás gyakorlásával) és a más területeken való lazaság.

2. Hogyan kell nevelni?

Lelkiismeretünk nevelésének módja, hogy figyelünk az **objektív törvényre** (olvassuk a Szentírást, tanuljuk az erkölcsstant, lelkiismeretvizsgálatunkban figyelemmel vagyunk a lelkitükrök szempontjaira), figyelünk **önmagunkra** (érett lelkiismeretvizsgálat), komolyan vesszük **mások tanácsát**.

A keresztény nagykorúság feltételezi, hogy legyen állandó **lelkiatyánk**. Aggályosság esetén feltétlenül engedelmessé kell, a lelkiismeret eme betegségétől csak így lehet megszabadulni. (A lelkiatyáról lásd részletesebben a kiegészítő anyagban: „Hogy Krisztus lakjék szívetekben”.)

III. A KÉTES LELKIISMERET PROBLÉMÁJA

Csak **biztos** lelkiismerettel szabad (ill. kell) cselekedni, hiszen a **kétes** lelkiismeret a bűn veszélyét rejt magában. Szent Pál tanítása: „Mindaz, ami nem meggyőződésből történik, az bűn” (Róm 14,23). Aki ezzel hanyagul nem törődik, az szinte beleegyezik a bűnbe.

A kétes lelkiismeretet biztossá kell tenni. **Hogyan?** – Tanácskéréssel, tudakozódással (szakember, szakkönyv) biztossá lehet tenni, de erre nincs mindig mód.

1. Kétes kötelesség **mellett** mindig szabad dönteni (biztosabb megoldás: biztonsági módszer, **tutorizmus**). Ez a módszer csak akkor kötelező, ha élet-halál, üdvösség-kárhozát kockázata forog fenn.

2. Kétes kötelesség **ellen** is szabad néha dönteni, ha valószínű érv szól, hogy a kötelezettség nem áll fönn. Ez a valószínűségi módszer (**probabilizmus**), amely csak olyan esetekben használható, amikor a tutorizmus kötelezettsége nem áll fönn. Tettünket – ha mód van rá –, utólag ellenőriznünk kell.

3. **Kötelesség-ütközés** esetén az **értékek rangsora** és a **szereket sorrendje** igazít el.

a) Az **értékek rangsorában** a természetes törvény megelőzi a tételes törvényt, a tiltó a parancsolót, az állapotbeli kötelesség a pusztán szeretetből fakadó kötelességet, a szellemi értékek az anyagi értékeket.

b) A **szereket sorrendjében** az áll közelebb hozzánk, akit inkább ránk bízott az Isten. Nem önkényes és érzelmi szempontok döntenek. (Lásd még az „emberszeretet dilemmáiról” szóló részt!)

4. Néha a lelkiismeret **kiúttalan**, a helyzet azonban olyan, hogy cselekednünk kell. Ilyen esetben – a lelkiismeretünk szavára hallgatva – bármelyik megoldást választhatjuk (pl. olyan bányász-szerencsétlenség esetében, ahol két helyen záródik el a tárna, és csak egy mentőfelszerelés van). Amennyiben mód van rá, a kisebb rosszat kell választanunk. Ez a **minus malum** elve.

7. Tetteink

Az ember tettekre termett. A törvény, a lelkiismeret irányítják, az erények, a végső cél és a hivatás pedig segítik tetteinket. Az ember erkölcsi értéke a **tetteitől** függ. „*Nem az, aki mondja nekem, Uram, Uram! – jut be a mennyek országába, hanem aki mennyei Atyám akaratát teljesíti*” (Mt 7,21). Néha tett értékű lehet a **szó**, a **hallgatás**, vagy akár **tartózkodás** valamely cselekedettől (vö. 1 Kir 19,18). Egyértelmű erkölcsi súlya a tetteknek van – meg a mulasztásnak, vagyis annak, ha nem használjuk fel a tetre nyíló alkalmat, a határok közé szorított életidőt (Jn 9,4-5). Jézus az ítélet napján tetteink és mulasztásaink szerint méri meg életünk értékét (Mt 25,31-46).

I. A BESZÁMÍTHATÓSÁG

1. Erkölcsi súlya a beszámítható tetteknek van. **Beszámítható** a tett, ha tudatos és szándékos. Ekkor beszélünk **emberi cselekedetről** (actus humanus). Ilyenkor felelősek vagyunk a **tettért** és az előre látható **következményekért**.

A nem beszámítható tettet „actus hominis” névvel illeti az erkölestan.

2. **A beszámíthatóságnak akadályai vannak.** Ezek részben **akaratumkat** kötik, részben **tudatumkat** tompítják.

1) **Kívülről:** az **erőszak** megszünteti, a **megfélemlítés** csökkenti a beszámíthatóságot.

2) **Belülről:**

a) A heves **vágy** vagy **szenvedély** (ha nem magunk ébresztjük) és a **megszokás** (ha küzdünk ellene) csökkenti a beszámíthatóságot.

b) Az **öntudat** hiánya, ha teljes, akkor megszünteti, ha részleges, akkor csökkenti.

c) A szükséges **tudás hiánya** (ha az ember nem tehet róla) szintén megszünteti a beszámíthatóságot. A szükséges tudás hiánya akkor áll fenn, ha valaki nem tudja, mit tesz, vagy pedig azzal nincs tisztában, hogy amit tesz, az bűn.

II. AZ ERKÖLCSI MINŐSÍTÉS TÉNYEZŐI

1. **A beszámítható cselekedet erkölcsi minősége három mozzanattól függ:**

1) A cselekvés **tárgya** (obiectum): mit tettem? – Lehet **jó** (pl. jótékonykodás), **rossz** (pl. lopás, hazugság) és **közömbös** (pl. evés vagy alvás). A legújabb pápai megnyilatkozások megerősítik azt a hagyományos tanítást, hogy vannak **önmagukban rossz cselekedetek** (intrinsece malum), amelyeket semmilyen körülmény vagy szándék nem tesz jóvá. A cselekvés megítélésénél tehát a tárgynak van a legnagyobb súlya.

2) A cselekvés **célja** (finis operantis): miért tettem? – A cselekvés **szándékának** (intentio) is nevezzük. A jó cél a közömbös cselekedetet jóvá, a jót még jobbá teszi.

3) **Körülmények** (circumstantiae)

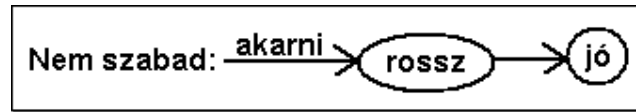
a) Változtathatják a cselekvés erkölcsiségének **fokát**: jótettnél annak értékét növelik vagy csökkentik, a bűnt súlyosbítják vagy enyhítik.

b) Vannak **fajtváltoztató** körülmények (pl. kelyhet lopni). – A gyónásban ezt is meg kell vallani. A körülmények folytán egyazon cselekedet több bűn is lehet (pl. templomrablás: egyszerre károkozás és szentségtörés).

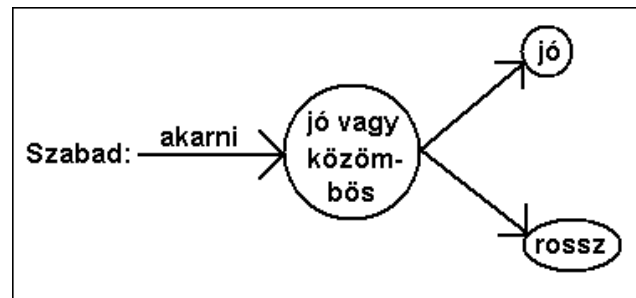
A cselekedet akkor jó, ha mindhárom mozzanat jó.

2. Következmények

1) A jó cél **nem szentesíti** a bűnös eszközt! „*Miért ne tennénk rosszat, hogy jó származzék belőle, amint némelyek rágalmaznak minket, és azt állítják, hogy mi ilyesmit mondunk. Ezek elmarasztalása jogos*” (Róm.3,8).

2) **Megfelelő okból** szabad olyat tenni, ami **önmagában nem rossz**, hogy **valami jó származzék** belőle, még akkor is, ha **mellesleg** rossz következményei is adódnak.

Ezt nevezzük a **kettős hatás** (duplex effectus) elvének. A szándékolt jó és az eltúrt rossz között **megfelelő aránynak** kell lennie, hiszen a **mellesleg bekövetkező rosszért** is felelősek vagyunk.

8. Az erények (virtutes)

I. MIVOLTA

Az élet igen sok és sokféle tényezőből szövődik össze. Egyenként nem is igen lehetne mindenre figyelni. Lelkiismeretünk nem is külön *eseteket* latolgat, akaratunk döntései sem aprózódnak el. A jó sofőr egyetlen összképben látja mindazt, ami körülveszi, a pillanat törtrésze alatt dönt és cselekszik. **Erkölcsei személyiségünkben** is kialakítható valami **iskolázottság**, sőt **belső lendület**, amely a **jóra tör**, és majdhogynem ösztönös biztonsággal **jelzi és távol tartja a rosszat**. Ez az erény: **készség a jónak állandó és a lehetőség szerint könnyű teljesítésére**. Az erény több a jó szokásnál, mert a szokás gépies, az erény azonban újszerű helyzetekben is találékonnyá tesz.

II. KIALAKULÁSA, CÉLJA

1. Az erényeket a **nevelés** és az **önnevelés** (a jónak következetes gyakorlása) alakítja ki bennünk környezetünknek, főleg a családi körnek **példája** nyomán és Isten személyiségformáló **kegyelmével**. Hogy „*derék*” ember, „*jó*” ember váljék belőlünk, hogy „*Krisztus lakjék a szívünkben... és beteljünk Isten egész teljességével*” (Ef 3,14-19): nagyszerű cél, egész életünkön át érdemes dolgoznunk és imádkoznunk érte.

2. Ugyanakkor épp az evangélium sokszor figyelmeztet arra, hogy életünknek nem az egyetlen és nem is a legeslegfőbb célja a saját erkölcsi személyiségünk építgetése (vö. Gaudium et spes, 30.). Az igazi keresztény ember **elsősorban mások szolgálatára** törekszik, nem önmaga tökéletesítésére (gyakorlatilag ezek úgyis elválaszthatatlanul összekapcsolódnak). Erényei között pedig fontos helyet foglal el az **alázat** (1Kor 4,7). Ez óvja meg a gögtől, amely minden erényt visszajára fordítana, ez tartja meg a kegyelem erőterében, és ez teszi képessé arra, hogy eredményeit ne önmagának tulajdonítsa.

III. FAJAI

Az erények tárgyalása a részletes erkölcsstanba tartozik. Itt csak a felosztást mutatjuk be.

1. **Teológiai erények:** tárgyuk és indítékuk is Isten. Ezek: **a hit, a remény és a szeretet**. Ma ezeket a keresztény egzisztencia alaperényeinek is nevezik.

2. Önálló kategóriát képez a **vallásosság** erénye, amelyet a középkori erkölcssteológusok az igazságosság keretében tárgyaltak.

3. **Erkölcsei erények:** hagyományosan visszavezethetők a négy sarkalatos (kardinális) erényre.

a) Az **okosság** (prudentia) az értelmet csiszolja. Hatása alatt az ember találékonyan használja a gyakorlati életben a lehetőségeket a szeretet megvalósítására. Krisztus is felhívja erre a figyelmet: „*legyetek okosak, mint a kígyók, és ártatlanok, mint a galambok*” (Mt 10,17). Az okosság képesít arra, hogy egyáltalán tudjunk hasznosan élni, mások javára tevékenykedni a szeretetben. Az okosság tehát valóban nem más, mint **felismerni az igazi jót**.

b) Az **igazságosság** (iustitia) abban áll, hogy **kinek-kinek megadjuk a magáét**. Enélkül a szeretet főparancsa nem is valósulhat meg.

Az igazságosság **alfajai** a hagyományos erkölcssteológia szerint:

- **kölcsönös** igazságosság: megadni, amivel egymásnak tartozunk;
- **törvényes** igazságosság: megadni, amivel a közösségnek tartozunk (pl. az államnak, a helyi önkormányzatnak, az egyházi közösségnek);
- **osztó** igazságosság: a hatóság megadja, amivel az alattvalóknak tartozik;
- **szociális** igazságosság: minden embernek jusson annyi a földi javakból, amennyi az emberhez méltó életre szükséges: megélhetés, megbecsülés, műveltség és szabadság.

c) A **mértékletesség** (temperantia) erényét ma önfegyelemnek is nevezik. Az **Isten szabta határok megtartása** kapcsolatban van az okossággal (arany középút) és az igazságossággal, hiszen pl. ide tartozik a szubjektív megítélésekkel való szembenézésünk.

d) A **lelki erősség** (bátorság, fortitudo) abban áll, hogy **a jót áldozatok árán is vállalni kell**. Enélkül nem lehet erkölcsös életet élni, még pusztán „humánetikai” szinten sem.

A modern erkölcssteológia ide sorolja a már említett **alázatot** (humilitas), mint keresztény sarkalatos erényt.

9. A bűn (peccatum)

„Az emberiség történetében jelen van a bűn. ... Ahhoz, hogy megkíséreljük megérteni, mi is voltaképpen a bűn, szükséges előbb megismernünk az Isten és ember között fönnálló szoros kötelékeket, mert ezen a kapcsolaton kívül a bűn okozta rosszról az álarcot nem lehet letépni. A bűn igazi lényege abban áll, hogy Istent elutasítja, vele szembehelyezkedik, és ezt akarja folyton elmélyíteni az emberek életében és a történelemben” (Katekizmus, 386). – Az erkölcssteológia alapfogalmai között **tehát beszélnünk kell a bűnről.**

A bűn **elfordulás Istentől** (Isten akaratát megtagadva) és **odafordulás a teremtett világ javaihoz**. Hűtlenség önmagunkkal és a lelkiismeretünkben megszólaló Istennel szemben.

Nem pusztán törvényszegés, hiszen tetteink közvetlen normája a lelkiismeret. – A lelkiismeretet azonban **el lehet „altatni”**, ezt szolgálják például a közvélemény szólamai (vö. a tékozló fiú a bűn elkövetésekor talán még hősnek is érezte magát).

Jézus a lelkiismeret **„mélyebb rétegét”** szólaltatja meg. Alapvető tanítása, hogy van **bűn**, de van **bűnbocsánat** is (pl. Lk 19,10 ; Jn 8,7).

10. A bűn fajai

I. SÚLYOSSÁG SZERINT

„A doktorok, teológusok, a lelkiélet mesterei és a lelkipásztorok a bűnöket **halálosnak** vagy **bocsánatosnak** minősítik. ... Ezeknek a kifejezéseknek a tartalma később átment az Egyház hivatalos tanításába” (Reconciliatio et poenitentia, 17).

1. A **halálos bűn** (peccatum mortale) az, amelyben valaki **súlyos dologban** és **teljesen tudva-akarva** fordul szembe Isten akaratával. Az „anyaga tekintetében” súlyos cselekedet, tehát nem lesz halálos bűn, ha nem teljes figyelemmel vagy megfontolt beleegyezéssel hajtották végre (imperfectio actus).

a) A „**halálos**” bűn megfoszt a megszentelő kegyelemtől. **Aki ebben az állapotban hal meg, az kárhozatra jut.**

A mindenkit üdvözíteni akaró Isten gondviselése folytán azonban az örök kárhozat nem lehet „*balszerencse*”, mint azt a földi életben sokszor a paragrafus szerint jogos, de túlzottan szigorú büntetés megtapasztalása nyomán képzeljük. „*Jézus, aki a megtestesült irgalom volt, s aki a tömeg mélyéről jövő elhalkuló sóhajt is észrevette, és irgalomra gyúlva segítségére sietett a szenvedőnek, semmi részvétet sem tanúsít a kárhozottak iránt. Ez mutatja, hogy senki önhibája nélkül nem jut oda. Szerencsétlenségekből, és egyáltalán olyan adottságokból, amikről az ember nem tehet, kárhozat nem születik.*” (Belon Gellért)

b) „*Egyes bűnök belső természetüknél fogva súlyosak és halálosak, azaz vannak olyan cselekedetek, amelyek önmagukban, a körülményektől függetlenül mindig súlyosak, megengedhetetlenek objektív tárgyuk miatt. Ha ilyet követünk el tudva és akarva, ezek mindig súlyosak*” (Reconciliatio et poenitentia, 17). Az ilyen bűn **teljes neme szerint halálos** (peccatum mortale ex toto genere suo: pl. a hittagadás, a hamis eskü, a káromkodás). A **neme szerint halálos** (ex genere suo) bűn az anyag csekélysege folytán bocsánatosná válhat (pl. lopás, testi sértés).

2. A **bocsánatos bűn** (peccatum veniale) azt jelenti, hogy valaki csekély dologban, vagy nem teljesen tudatosan vagy szándékosan szegi meg Isten akaratát. Ha bármelyik mozzanat megvan, a bűn nem lehet halálos.

A hagyományos terminológia **bocsánatosnak** mondja, mert Isten akkor is megbocsátja, ha földi életünkben nem bánjuk meg, de akkor a túlvilágon vezekelnünk kell. Lényegénél fogva különbözik a halálos büntől, tehát pusztán ismétlés által nem válhat azzá (pl. lustálkodás). – Lehet **teljes neme szerint bocsánatos** (pl. szent nevek könnyelmű kimondása) és **neme szerint bocsánatos**, azaz általában bocsánatos, de az anyag súlyossága szerint halálössá válhat (pl. kényelmesség, a mohóság, a torkosság).

3. A **halálos bűnt eltörli** a jó gyónás, a tökéletes bánat és a vértanúság. A bocsánatos bűnt eltörli bármely imádság vagy jócselekedet, ha legalább kevésbé tökéletes bánattal végezzük.

Egyes teológusok és püspökök a bűnök súlyossági fokával kapcsolatban javasolták a hármas felosztást: bocsánatos, súlyos, halálos bűn. Ez azonban ellenkezik a hagyományos egyházi tanítással. „*Az élet és a halál között nincs harmadik lehetőség*” (Reconciliatio et poenitentia, 17).

II. TÁRGYA SZERINT

Minden erkölcsi érték ellen kétféle módon lehet vétetni. **Tárgya szerint** tehát a bűn lehet **túlzás** (per excessum, pl. a vakmerőség, a fölösleges veszélykeresés) vagy **hiány** (per defectum, pl. gyávaság). – A „túlzás” nem az erény többlet-teljesítése, hanem eltorzítása.

III. EMBERI MAGATARTÁS

Emberi magatartás szerint van **bűnös tett** és **bűnös mulasztás**. Ezért mondjuk a szentmisében a lelkiismeretvizsgálat után, hogy vétkeztem „*gondolattal, szóval, cselekedettel és mulasztással*”.

IV. MEGNYILVÁNULÁS SZERINT

Megnyilvánulás szerint beszélünk **belső** és **külső** bűnről.

1. **Belső bűn**: a tudatban játszódik le. Lényege a bűnhöz való tudatos belső hozzájárulás.

Fajai:

- a) **elhatározni** valamely bűn elkövetését (bűnös vágy, desiderium pravum);
- b) **helyeselni** a múltbeli rosszat (bűnös öröm, gaudium pravum, „*sikerült a lopás*”) vagy **sajnálkozni** a múltbeli jón (pl. „*be kár, hogy nem loptam*”).
- c) Belső bűn a rossz **elvi helyeslése** az elkövetés szándéka nélkül (pl. helyeselni az öngyilkosságot vagy az abortuszt; latin neve delectatio morosa).

2. **Külső bűn**: a vétkes elhatározást végrehajtani szóval vagy cselekedettel.

A belső és a külső bűn egyformán súlyos, de a belső bűnnel nem jár kártérítési kötelezettség, hiszen nem történt károkozás.

V. IDEGEN BŰNÖK

Vannak **személyes** és **idegen** bűnök. Az utóbbi jelentése: **közreműködés más bűnében**. Hagyományosan a következőket szoktuk felsorolni: másnak bűnre tanácsot adni, bűnt parancsolni, bűnben mással egyetérteni, mást bűnre ingerelni, bűnös cselekedetet dicsérni, bűnt elhallgatni, másnak bűnét elnézni, mást bűnre segíteni, másnak bűnét oltalmazni.

VI. A BŰNÖK KÜLÖN CSOPORTJAI:

Ez a csoport abban különbözik az előzőktől, hogy ide csak **bizonyos** bűnök tartoznak.

1. **Szentlélek elleni bűnök** (peccata contra Spiritum Sanctum): lényegük a **különleges ellenállás Isten kegyelmével szemben**. A hagyományos teológia a következőket említi: vakmerően bizakodni, kétségbe esni Isten kegyelméről, megismert igazság ellen tusakodni, irigyelni mástól Isten kegyelmét, megátalkodás a bűnökben, végső penitenciátlanság.

2. **Égbe kiáltó bűnök** (peccata in coelum clamantia): az embertárs **legalapvetőbb jogainak** súlyos megsértése. A Szentírás négy bűnről állítja, hogy súlyosságuk az „*égbe kiált*”.

- a) Ilyen a káini bűn (1 Móz 4,10): a szándékos **gyilkosság**.
- b) Ilyen volt a **szodomaiaiak** bűne (1 Móz 18,20) – ma ilyennek kell tartanunk a nemi erőszakot.

c) Ilyennek veszi a Szentírás az **özvegyek, árvák sanyargatását** (2 Móz 22,22-24) – ma ilyenek kell tartanunk a különlegesen kiszolgáltatottak helyzetével való visszaélést.

d) A munkások bérének **visszatartása** (Jak 5,4) „égbe kiáltó jellegét” illetően hasonlít az előzőhöz.

3. Hagyományos a **hét főbűn** csoportba foglalása. A fő itt forrást jelent. Ezek a bűnök ti. nem a legsúlyosabbak, inkább forrásai más bűnöknek.

a) **Kevélység** (superbia): saját kiválóságunk rendetlen igenlése. – Közvetlen **származékai**: elbizakodottság, törtetés, dicsőségshajhászás.

b) **Fősvénység** (avaritia): rendetlen törekvés az anyagi javak szerzésére vagy birtoklására. – **Származékai**: keményszívűség, nyughatatlanság (nehogy egyetlen szerzési alkalmat is elszalasszon!), csalás (vagy más igazságtalan szerzés).

c) **Bujaság** (luxuria): a nemi élvezetet rendetlenül kívánni.

d) **Irigység** (invidia): szomorkodni más javán.

e) **Torkosság** (gula): mértéktelenség evésben-ivásban.

f) **Harag** (ira): rendetlen megtorlásvágy (igazságtalan vagy túlzott).

g) **Jóra való restség** (acedia): vonakodás a szükséges áldozathozattól vagy erőfeszítéstől. – Súlyos bűn volna azt sajnálni, hogy Isten a természetfölötti rendbe emelt, a természetfölötti életre hívott („*anélkül könnyebb volna élni*”).

11. A bűn és a keresztény ember felelőssége

I. KÖTELESSÉGÜNK AZ ELLENÜNK ELKÖVETETT BŰNÖKKEL KAPCSOLATBAN

Alapelv: magatartásunk nem tükrözheti azt, hogy a jó és a rossz között nincs különbség, azaz nem mindegy, hogy valaki bánja-e a bűnét vagy nem, esetleg éppen dicsekszik vele.

1. Aki **bánja** az ellenünk elkövetett bűnt, annak **meg kell bocsátani** (vö. Lk 17,3-4). Ez a gyakorlatban a bűn előtti viszony helyreállítását jelenti.

2. Aki **nem bánja**, azzal **keresni kell a kiengesztelődést** (pl. a bűnbánatnak „*elébe menni*”, vö. a tékozló fiúról szóló parabolát, Lk 15,11-32), s a szeretetet ilyen esetben sem szabad megvonni („*ellenségszeretet*”, vö. Róm 12, 17-21).

3. Néha a **vélt „ellenség”** jobban tudja, hogy mi válik a javunkra, mint mi magunk. Ide tartozhat pl. a szülő, a pedagógus, a lelkipásztor, az orvos, vagy akár a világi előljáró is.

4. Aki **jóhiszeműen** vétett ellenünk, arra nem szabad haragudnunk, még ha ez nehézséget is okoz.

5. Bizonyos esetekben kötelességünk lehet a **bűnt büntetni**, de a keresztény igazságosság határát ilyen esetekben sem szabad átlépni (pl. bíró, szülő, pedagógus).

II. KÜZDELEM A BŰN ELLEN

A bűn a **kísértésből** keletkezik, ha akaratunk is hozzájárul. **Kísértők:** a rosszra hajló természet, az alkalmak és a sátán. A kísértés önmagában nem bűn, sőt lehetőség hűségünk megmutatására.

Hibás magatartás az elbizakodottság, azaz annak a feltételezése, hogy valaki nem is követhet el bűnt (vö. őskeresztények), de az **elcsüggedés** is, azaz a rossz elleni harc föladása. Szent Pál is tanítja, hogy a kísértésnek nem vagyunk kiszolgáltatva: „*Hűséges az Isten, erőtkön felül nem hagy megkísérteni, hanem ... a szabadulás lehetőségét is megadja, hogy kibírájátok*” (1 Kor 10,13).

A keresztény ember nem él a bűn vonzásában. A **helyes** magatartás tehát **a pozitív élet**, amely az erkölcsi értékeket (a „*jót*”) célozza meg. A kerékpáros is akkor ül legbiztosabban a gépén, ha haladni igyekszik.

A teológiai erények

12. Megalapozó kérdések

A hit, a remény és a szeretet gyakran szerepel együtt a páli levelekben (pl. Róm 5,1-5; 1 Kor 13,13; Kol 1,3-5). Az őskeresztény kor óta a keresztény élet hármasság jellemzője, szinte jelszava. „*A hit, a remény és a szeretet ... a mi bástyánk*” (Nagy Szent Gergely).

A három erény összetartozását a reformáció óta kiváltképp hangsúlyozza a Katolikus Egyház, hiszen többször felmerült egyiknek a túlhangsúlyozása a másik kettő rovására.

A három erényt teológiai erényeknek nevezzük. Mivel a három erény az **Istenre nyíló élet alapja**, ezért a mai teológia a keresztény létforma három alaperényének is nevezi.

A három erény **összetartozik**, és mégis **megkülönböztethető**. Szent Ágoston szerint mindhárom erény a **keresztény élet foglalata**. A II. Vatikánum is hangsúlyozza a világban élő keresztényeknek: *(A keresztény) annak az élő hitnek az útján járjon, amely ébren tartja a reményt és a szeretet által munkálkodik*” (Ad Gentes, 41).

Az összetartozás mellett a három „*egzisztenciális erény*” nem veszíti el **saját karakterét**. „*A hitben elfogadjuk a kinyilatkoztatást, a reményben várakozunk az ígéret beteljesülésére, a szeretetben pedig cselekvő jóakaratra váltjuk a hitben való várakozást*” (Boda L.).

Amint már láttuk az erkölcssteológia történetének tárgyalásánál, a mai keresztény ember életének színtere a szekularizált világ (az a világ, amely úgy rendezkedett be, mintha Isten nem lenne). Ez a mai keresztény embernek különös felelősséget jelent, és sajátos feladatokat ad.

13. A hit

A Szentírás tanítása szerint a **hitnek alapvető jelentősége** van. Ábrahám történetéből és egyéb ószövetségi helyekből kiderül, hogy az embert a „*hite teszi kedvessé*” Isten előtt (vö. Hab 2,4). A Zsidókhoz írt levél pedig felsorolja a hit hőseit (vö. Zsid 11,1-12,13). A Szentírás tehát a hitnek **megkülönböztetett szerepet** tulajdonít.

I. A HIT MEGHATÁROZÁSA

A hit (görögül *πισztisz*, latinul *fides*) ismételten szerepel az I. és II. Vatikáni Zsinat tanításában.

1. **Szűkebb értelemben: igaznak tartani**, amit Isten mond, mert Ő teljes hitelt érdemel (vö. 2 Kor 5,7; Jak 2,19). Így határozta meg a hitet az I. Vatikánus is. „*A Katolikus Egyház ... a hitet ... természetfölötti erénynek vallja, amelyben Isten kegyelmével igaznak tartjuk mindazt, amit ő kijelentett, ... a kinyilatkoztató Isten tekintélyéért, aki nem csalhat és nem csalatkozhatik*” (Dei Filius, 3).

2. **Tágabb értelemben:** a II. Vatikánus úgy fogalmazott, hogy a hit **az az odaadás**, amellyel a hozzánk forduló Istenre bizzuk magunkat. „*A kinyilatkoztató Istennek a hit engedelmségével tartozunk. Ezzel az ember szabadon Istenre bizza önmagát, értelmével és akarásával teljesen meghódol Isten előtt*” (Dei Verbum, 5).

Aki nem az „**igaznak tartás**” szellemében **cselekszik**, annak a hite semmit sem ér, abban nincs meg a hit erénye. A **hit** és a belőle fakadó **cselekedetek kapcsolatát** mutatja be Szent Jakab apostol levele (Jak 2,14-26). Végső következtetése: „*Amint a test lélek nélkül holt, úgy a hit is holt tettek nélkül*” (2,26).

Kérdések a Jakab-levél feldolgozására

- 1) Mit tart örömmel az apostol a levél elején?
- 2) Mit mond a szegényről és a gazdagról?
- 3) Kit nevez boldognak a levél?
- 4) Mit mond a kísértésről?
- 5) Mit mond arról, aki csak hallgatja az igét, de nem valósítja meg?
- 6) Mit mond arról, aki nem fékezi a nyelvét?
- 7) Mit mond a személyválogatásról?
- 8) Mit mond a hit és a cselekedetek kapcsolatáról?
- 9) Milyen hasonlatot mond a nyelvről? – Mit mond a rágalomról?
- 10) Mit mond az égbe kiáltó bűnről?
- 11) Mit mond a betegekről?

II. MIT KELL HINNÜNK?

1. **Általánosságban** el kell fogadnunk az egész kinyilatkoztatást, úgy, ahogy Krisztus élénk adja az Egyház által.

2. A legalapvetőbb hitigazságok: Isten van, és jutalmazza a felé törekvőket (Zsid 11,6). Ez az ún. „**minimális hit**”, amely szükséges a felnőtt ember kerestségéhez, ha további oktatásra nincs lehetőség.

3. A legfontosabb hitigazságokat **tudnunk is kell**:

- a) a „**Hiszekegy**” tartalmát,
- b) a legfontosabb **erkölcsi** törvényeket;
- c) az **imádkozás** módját; a **szentségek** felvételére vonatkozó legfontosabb tudnivalókat.

III. A HIT SZEMÉLYES KIBONTAKOZTATÁSA

1. A hittel kapcsolatban egyik fontos kötelességünk, hogy eljussunk a **személyes hitre**. Törekednünk kell a hit növelésére. Ebben nyújtanak segítséget a vallásos tartalmú olvasmányok, a lelkigyakorlatok és az imádságos élet.

2. A hitet **tettekre kell váltani**. Szerinte kell alakítani életünket. Időnként **fel kell indítanunk**: mielőtt először ráébredünk, hogy hinnünk kell; hitellenes (vagy egyéb) kísértés esetén, de olykor pusztán a hit elmélyítésére is.

3. A hitellenes **kisértéseket kerülnünk kell**. A „*lelki mérgeket*” nem próbálhatjuk ki önmagunkon. Ilyen lenne pl. előképzettség nélkül hitellenes könyveket olvasni, anélkül, hogy a problémákra hozzáértőktől megoldást kérnénk.

IV. A HIT KERESZTÉNY TANÚSÁGTÉTELE

1. Fontos kötelességünk a **hit megvallása**: mindenképpen meg kell vallanunk a hitünket, ha a hallgatás hittagadással érne fel, vagy sokakat megingatna a hitében. – A keresztény embert tehát a hit megvallásában nem a hivalkodás motiválja. – Szintén fontos kötelességünk a **hit megvédése**, pl. ha társaságban gyalázzák, ha erre szükség és mód van.

2. A maga helyzetében minden keresztény embernek kötelessége a **hit terjesztése** (vö. az ún. „*nagy missziós parancs*” – Mt 28,19-20). Kötelességünk továbbá a **párbeszéd** a nem-hívőkkel, hiszen sok közös cél érdekében együtt kell működni velük.

V. A HIT ÉS A KERESZTÉNY EGYSÉGTÖREKVVÉS

„Az egység helyreállítását előmozdítani az összes keresztények között egyik legfőbb célja a II. Vatikáni Egyetemes Szent Zsinatnak. Krisztus Urunk egyetlen Egyházat alapított. ... A megosztottság kétségkívül ellene mond Krisztus akarátának, botránkoztatja a világot, és károsítja a legszentebb ügyet, az evangélium hirdetését” (Unitatis redintegratio, 1).

1. Alapelvek

a) Az egység előmozdítása minden keresztény ember **feladata**. Az ökumenikus kapcsolatok ápolása tehát nem „*hitet veszélyeztető bűnalkalom*”, hanem kötelesség az egység helyreállítása érdekében. Az első lépés a **kölcsönös ellenszenv** fölszámolása. Ezt tette a Katolikus Egyház is, amikor a zsinaton elismerte, hogy a szakadásban ő is hibás, és bocsánatot kért a „*különvált testvéreiktől*”. „*Alázatosan könyörögve kérünk tehát bocsánatot Istentől is, különvált testvéreinktől is, viszont mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek*” (Unitatis redintegratio, 7).

b) A zsinat figyelmeztet arra is, hogy nem engedhető meg a **hamis irénizmus**, vagyis a katolikus hitigazságok eltorzítása a mindenáron való békülékenység érdekében. „*Semmi sem annyira idegen az ökumenizmustól, mint a hamis irénizmus, ... annak a katolikus tanítás tisztasága látja kárát: elhomályosodik eredeti és biztos értelme*” (Unitatis redintegratio, 7).

2. Gyakorlati következmények

a) **Imádkozni** kell az egység megvalósulásáért. Ez történhet közös **ige-liturgia** keretében is. Ennek egyik konkrét megvalósítása a januári ökumenikus imahét.

b) Szükséges **megismerni** egymás tanítását a kölcsönös megbecsülés jegyében. „*Ennek feltétele az igazsághoz ragaszkodó és jóakaró tanulmányozás*” (Unitatis redintegratio, 9). A zsinat azt is hangsúlyozza, hogy „*a katolikus tanításhoz tartozó igazságoknak ... rangsoruk van a keresztény hit alapjához*” (11).

c) A **szenstégekkel kapcsolatban** különbséget kell tenni a keleti ortodox és a protestáns egyházak között. A **keleti egyházaknak** érvényesen szentelt papjaik vannak. Náluk mindig hallgathatunk érvényesen szentmisét, szükség esetén pedig gyónhatunk, áldozhatunk és a betegek kenetét is felvehetjük. – Püspöki engedéllyel katolikus misén megáldoztatható **protestáns hívő** is, ha elfogadja az oltáriszenstégről szóló katolikus tanítást. – Ez pl. nászmisében szokott előfordulni.

d) Mind a keleti, mind a protestáns testvérekkel lehetséges a szent helyek (**templomok**) közös használata, püspöki engedéllyel.

Az ökumenizmusra vonatkozó katolikus tanítást részletesen tartalmazza az **Ökumenikus Direktórium**, amelyet a Keresztény Egységítőkarság adott ki. E direktórium két részből áll. Első része 1967-ben jelent meg, és az ökumenizmus általános teendőit írja le. Második része 1970-ben jelent meg, és a katolikus oktatási intézményekben megvalósítandó ökumenikus teendőket körvonalazza.

VI. BŰNÖK A HIT ELLEN, FELELŐSSÉGÜNK A HITTEL KAPCSOLATBAN

1. **Hitetlenség** (infidelitas): a hit hiánya (vö. Zsid 11,6 ; Jn 3,18).

Nem bűn a **negatív** (jóhiszemű) hitetlenség: az ilyen emberhez nem jutott el meggyőzően az Isten szava. (Az igazságot kereső és a lelkiismeretében az erkölcsi értékeket őszintén vállaló nem-hívókat nevezi Karl Rahner „*anonim keresztényeknek*”). – Súlyos bűn viszont annak a hitetlensége, aki saját mulasztása miatt nem jut el a hitre (**privatív** hitetlenség), és annak a bűne is, aki jobb meggyőződése ellenére, **tudatos döntéssel** utasítja el a hitet. Ez utóbbi a **pozitív hitetlenség**, az egyik legsúlyosabb bűn, a kárhozat földi elővételezése.

A hitetlenségre reflektál a zsinat is: „*Bizonyos, hogy nem mentesek a büntől azok, akik szánt-szándékkal igyekeznek távol tartani Istent a szívüktől, és szánt-szándékkal kerülnek a vallási kérdéseket, hiszen ezek nem követik lelkiismeretük szavát. Gyakran azonban maguk a hívők is osztoznak a felelősségben. Az ateizmus nem ősjelenség, hanem több különböző ok származéka, ezek közé kell számítanunk azt a bírálatot is, amelyet a vallások hívnak ki maguk ellen, elsősorban a keresztény vallás*” (Gaudium et spes, 19).

2. **A hit elhagyása** (apostasia): szakítás a hittel. – **Büntelen**, ha az illető nem tehet róla (pl. őszinte igazságkeresésből hagyja el gyerekes hitét), **súlyos bűn** viszont, ha ez kényelemszeretetből, haszonlesésből, félelemből vagy esetleg éppen gögös cinizmusból történik.

3. **A hittagadás** (negatio fidei): Istent súlyosan megsértő hazugság. – Történhet szóval, mulasztással vagy cselekedettel. Az utóbbi olyan viselkedés, amelyet a környezetünk a katolikus hit megtagadásának értelmez.

4. **Eretnekség** (haeresis): elvszerűen tagadni a kinyilatkoztatott igazságot. – Aki válogat a hittételekben, az nem hisz igazán. A tanítvány odaadása nincs meg benne. – Aki viszont

jóhiszeműen tagja nem katolikus közösségnek, nem követ el bűnt. Ebben az értelemben a zsinat is „*különvált testvérekről*” beszél, nem pedig eretnekekről.

5. **Szakadárság** (schisma): a keresztény hitet megtartva megtagadni az engedelmisséget a római pápának.

6. **Hitkétely** (dubium in fide): a hitigazságok valamelyikének kétségbe vonása. Bűn, ha valaki ezt szándékosan keresi, vagy önkéntelen hitkétely esetén nem keresi a megoldást.

7. **Hitközömbösség** (indifferentismus): a hitet lényegtelen dolognak tartani. Ide tartozik az, aki komolyan állítja, hogy mindegy, hogy milyen vallású az ember (vagy akár vallástalan is), csak becsületes legyen (vö. Gal 2,21).

8. A bűnök közé tartozik még a **hit eltorzítása** emberi elemek előtérbe helyezésével. Ilyen bűn pl. a **hiszékenység**: hittal fogadni olyasmit, amiről nem Isten szava tanúskodik (pl. jóslások, „*Szent Antal láncá*”).

14. A remény

A hit és a remény kapcsolatban vannak egymással, hiszen bizakodva és tevékenyen várjuk **Isten ígéréteinek beteljesedését** személyes sorsunkban, és az emberiség életében egyaránt.

I. A REMÉNY MEGHATÁROZÁSA

1. A remény (elpisz, spes) emberi vonatkozásban nem más, mint **óhajtani** valaminek az elérését, **bízni** benne és **tevékenykedni** is érte.

A remény **feltételei**: **érték** legyen és **esélyünk** legyen az elnyerésére.

2. A remény, **mint teológiai erény: bizalommal teljes és tevékeny várakozás** az isteni ígélet, vagyis a Krisztusban beteljesülő **üdvösség elnyerésére**. – Ott ível magasra, ahol az emberi remények illúzióknak bizonyulnak (pl. a halál, a földi életben található rossz, a szenvedés megtapasztalásakor).

II. A REMÉNY A KERESZTÉNY EMBER ÉLETÉBEN

1. Személyes életünkben reméljük az **örök üdvösséget**, az emberiség életében pedig a történelem nem evilági beteljesülését. – Reméljük a **célhoz vezető eszközöket** is: a megszentelő és segítő **kegyelmet**, valamint a **földi javakat**, ha azok üdvösségünket előmozdítják.

2. **A reménynek életformáló hatalma van**, hiszen alapja az Isten jósága.

A reményből fakad a **belső függetlenség** az anyagiassággal és a sikerhajhászással szemben, de a **belső erő** is a megpróbáltatásokban, és az olyan esetekben is, amelyben nagylelkű áldozatvállalásra van szükség.

Ugyancsak a remény ad erőt az élet olyan helyzeteiben is, amelyben **alázatra, derűre, szelídségre és türelemre** van szükség.

3. **A remény megfér a félelemmel** (timor, metus), mert amennyire bízhatunk Istenben, annyira nem bízhatunk önmagunkban (1Kor 10,12; Fil 2,12), s így fönnáll annak a lehetősége, hogy örök célunkat nem érjük el.

a) Az **Isten megbántásától visszarettenő** félelem igen magas erkölcsi érték (timor filialis).

b) Az **üdvös félelem** tehát az Isten iránti szeretet és bizalom **kiegészítő** mozzanata („*egyszerűen szolgálai félelem*”, timor simpliciter servilis).

c) Erkölcsileg súlyosan rossz volna **kizárólag** a büntetéstől való félelemből kerülni a bűnt („*szolgai szolgálai félelem*”: timor serviliter servilis).

III. BŰNÖK A REMÉNY ELLEN

1. A remény **hiánya**: ilyen a **kishitűség** (a sikertelenségek miatt feladni a jóért vívott küzdelmet) és a **kétségbeesés** (úgy vélni, hogy Isten már nem bocsát meg). – Ez utóbbi burkoltan Isten jóságának a tagadása is. Ez volt Júdás bűne.

2. A remény **eltorzítása**:

- a) **tétlenül** mindent Istenre hárítani;
- b) vétkezni, mert Isten úgysis megbocsát (**vakmerő bizás**: ez egyúttal Szentlélek elleni bűn is);
- c) **követelődni** Istennel szemben (pl. csodát biztosra venni). Ez a bűn az **istenkísértés**.
- d) Bűn olyasmit remélni, **amit Isten nem ígért meg**, és a legsúlyosabb bűnök közé tartozik Isten segítségét **gazitthez** remélni.

15. A szeretet

A kinyilatkoztatásból tudjuk, hogy „*szeretet az Isten*” (1Jn 4,8). A keresztény szeretet tehát **felelet** Isten szeretetére. Isten fordul hozzánk, mi csak „*visszategezzük*”. A kinyilatkoztatás alapja, hogy Isten maga a szeretet. A szeretetre **Jézus példát** adott gyermekkorától a Getszemáni kertig és a Golgotáig (Lk 2,49; Lk 22,42; Lk 23,46; Jn 4,34).

I. A SZERETET MEGHATÁROZÁSA

A **szeretet** (agapé, caritas) nem más, mint a **tevékeny jóakarat** (amare est bonum velle), az önmagából kilépő odaadás. **Mozzanatai**: az értékelés, a vágyódás és a szolgálat.

A hagyományos teológia megkülönbözteti a tökéletes szeretetet (Istent végtelen jóságáért szeretni) és a kevésbé tökéletes szeretetet (azért szeretni, mert jót várunk tőle). (Ilyen alapon teszünk különbséget a tökéletes, és a kevésbé tökéletes bánat között is.)

A szeretetet gazdagon elemzi Szent Pál apostol a korintusiaknak írt első levelében (1 Kor 13). Ezt lásd részletesebben a kiegészítő anyagban („*A szeretet türelmes, a szeretet jóságos*”).

II. AZ ISTENSZERETET TULAJDONSÁGAI

1. **Mindenekfölötti**: ez nem szavakban, hanem **értékelésben** és **áldozatvállalásban** mutatkozik meg. – Igazi értékelése csak az örök üdvösségben lesz lehetséges, az átlagosnál jobban átérzik a misztikusok, de minden ember megérezhet valamit belőle a napi élet sodrában is.

2. **Hatékony**: a szeretet a **parancsok teljesítésében** valósul meg. Jézus a gazdag ifjúnak mondja: „*Ha el akarsz jutni az életre, tartsd meg a parancsokat*” (Mt 19,18). A Hegyi beszédben pedig arra int, hogy „*csak az jut be a mennyek országába, aki mennyei Atyám akaratát teljesíti*” (Mt 7,21).

III. A FELEBARÁTI SZERETET

A **kettős főparancs értelmében a felebaráti szeretet** az istenszeretettel egybefonódik. „*Csak egy a keresztény szeretet, amelyben Istent önmagáért, minden mást pedig Istenért szeretünk. Vagyis a felebaráti szeretet is Isten-szeretet. ... Az embereket nemcsak azért szeretjük, mert önmagukban szeretetreméltók, hanem mert Isten van bennük, vagy azért, hogy Isten legyen bennük. Ezért még ellenségeinket is kell szeretnünk – Istenért*” (Rendesi M. György).

1. A **felebaráti szeretet**: tevékenyen **munkálkodni embertársaink üdvösségén** (földi és túlvilági értelemben egyaránt).

a) Normája a **helyes önszeretet** (Szám 19,18; Mt 22,39). Ez szintén erkölcsi érték, hiszen végső célunk saját üdvösségünk elősegítése.

b) Jézus a felebaráti szeretet normájaként **önmagát** is megjelölte: „*Szeressétek egymást, ahogy én szerettelek titeket*” (Jn 15,12).

A felebaráti szeretet **szentírási normáit fogalmazza meg** az ún. „**ezüstsabály**”: „*Amit nem akarsz, hogy más tegyen neked, te se cselekedd azt másnak*” (Tob 4,15) és az „**aranyszabály**”: „*Amit akartok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is tegyétek velük*” (Mt 7,12; Lk 6,3).

2. A felebaráti szeretet alapelveit hagyományosan az **irgalmasság cselekedeteiben** foglalhatjuk össze.

a) Az **irgalmasság testi cselekedetei** (Mt 25,31-46; ill. Tóbiás könyve alapján): az éhezőknek ételt adni, a szomjazóknak italt adni, a ruhátlanokat felruházni, a vándorokat befogadni, a beteget látogatni, a foglyokat kiváltani, a holtakat eltemetni.

b) Ennek analógiájára a teológusok megfogalmazták (szintén a Szentírás szellemében) az **irgalmasság lelki cselekedeteit**: a tudatlanokat tanítani, a kételkedőknek jótanácsot adni, a szomorúakat vigasztalni, a bűnösöket meginteni, a sértéseket megbocsátani, másokat türelemmel elviselni, élőkért és holtakért imádkozni.

3. Az irgalmasság cselekedeteinek gyakorlásában figyelembe kell venni a **kor speciális igényeit**. Jelenleg különleges jelentősége van a **tanításnak**, a **tanácsadásnak** (hiszen az élet forgatagában nehéz eligazodni) és a másokkal összeférni tudó **türelemnek** (vö. Ef 4,2). – **Mások bűnének elejét kell vennünk** (példával, paranccsal, tanáccsal), a **felelőtlent** (a bűnöst, vagy aki még csak elkövetni készül) pedig okosan, azaz tapintatos szeretettel és az evangéliumi sorrendet betartva (vö. Mt 18,15-17) **meg kell intenünk**, ha remélhetőleg lesz fogantatja (vö. 2 Tim 2,22-26).

Korunk különleges problémája, hogy sokan vannak olyanok is, akik ügyeskedve vagy akár erőszakosan a **szeretetszolgálatot igyekeznek kihasználni**. Ezek a „*hiénák*” nemcsak megkárosítják a tényleg rászorulókat, hanem kárt okoznak azzal is, hogy csökkentik az emberek „*adakozó kedvét*”, amelyre pedig korunkban, éppen a nehézségek miatt, szükség van. Olykor az igazán rászoruló felismeréséhez egyenesen a „*szellemek megkülönböztetésének*” karizmája szükséges. Rendkívül fontos ez olyanok esetében, akik hivatásszerűen végzik a karitás munkát.

IV. BŰNÖK A SZERETET ELLEN

Minden bűn a szeretet ellen van, itt azokat emeljük ki, amelyek különleges módon irányulnak a szeretet ellen, esetleg annak éppen meghamisítói.

1. Az **önzés** (egoizmus): Ilyen az áldozatok vállalásától visszariadó tunyaság és a tudatos gonoszság (pl. mások kárát akarni, másoknak kárt okozni törtetéssel, „*ragadozással*”).

2. Kifejezetten az **istenszeretet elleni bűnök**:

a) **Gyűlölni Istent** (odium Dei) sátáni lelkületre vall. Oka lehet a hamis istenkép vagy a megrögzött bűnös életforma. Ez a legsúlyosabb bűn, a kárhozat földi „*elővételezése*”. Istennek közvetlenül senki sem tud ártani, ez a bűn általában az istenhívők bántalmazásában vagy a valláshoz közel álló tárgyak és eszmék gyalázásában mutatkozik meg.

b) Az istenszeretet elleni bűn az is, hogy ha valaki **földi értéket helyez Isten elé**. Ez valamiképpen benne van minden bűnben.

3. Bűnök a **felebaráti szeretet ellen**:

a) **gyűlölködés** (odium): másnak rosszat akarni;

b) **féltékenység**: sajnálni másoktól a szeretetet;

c) **irigység** (invidia): szomorkodni más javán;

d) **botránkoztatás** (scandalum): kevésbé helyes szó vagy tett, ha más lelki kárára vezet.

Különösen súlyos a **gyerekek botránkoztatása** (vö. Mt 18,6). – Nem kell viszont törődni az ún. **farizeusi botránkozással**, azaz azzal, ha valaki azért követ el bűnt, mert mi jól teszünk (pl. káromkodik, ha mi templomba megyünk).

e) A felebaráti szeretet elleni véték még a **csábítás** (seductio, mást bűnre bírni) és a más bűnében való **közreműködés** (cooperatio) is.

A szeretetet **túlozni nem lehet** (Szent Bernát szerint „*mértéke a mértéktelenség*”), de **eltorzítani** igen. Ilyen lehet például a fanatizmus, a tapintatlanság vagy az agresszív „*jóindulat*”. Ezekben az esetekben lényegében arról van szó, hogy valaki a saját ötletét részesíti előnyben mások igazi érdekeivel szemben, nincs tehát szó szolgáló szeretetről.

V. AZ EMBERSZERETET DILEMMÁI

Az „*értékek*” sorrendjéről már volt szó. Itt kifejezetten az emberszeretettel kapcsolatos dilemmahelyzeteket foglaljuk össze. A dilemmahelyzetek vizsgálatának azokban az esetekben van jelentősége, amikor az ütköző kötelességek „*azonos nagyságrendben*” vannak.

1. Ha **saját** kötelességünk összeütközésbe kerülne a mások iránti szeretet felszólításával, akkor saját kötelességünk elvégzése a fontosabb.

2. Ha mások iránti kötelezettségeink ütköznének egymással az embertársi szeretet területén, akkor azok vannak előnyben, akik **közelebb állnak** hozzánk.

3. Mások iránti kötelezettségeink ütközése esetén az **üdvösség ügye** mindent megelőz.

4. A másokon segítség **mértékét** saját erkölcsi és anyagi lehetőségünk, valamint a másik szorult helyzete határozza meg.

5. Az emberszeretet nagylelkűsége nem szolgálhat a **szükséget szenvedők állapotának** tartósítására, és a **csalásnak**, ill. a **szélhámosságnak** nem nyújthat segítő kezet.

A keresztény vallásosság

16. A vallásosság teológiájának megalapozása

I. A VALLÁSOSSÁG MEGHATÁROZÁSA

A **vallásosság** (religiositas) az **Istennek járó tisztelet megadása**; tevékeny elismerése annak, hogy mindenestől Istentől függünk és Istenért élünk.

1. **Tágabb értelemben** életünk minden mozzanata ide tartozik: „... *akár esztek, akár isztok, vagy bármi mást tesztek, tegyetek mindent az Isten dicsőségére*” (1Kor 10,31; vö. még Kol 3,17).

2. **Szűkebb értelemben** a hit, a remény, szeretet kifejezése (kultusz). – Ilyenek az imádás, az imádság, az áldozatbemutatás, a böjti fegyelem megtartása és az istentisztelet rendkívüli formái.

II. IMÁDÁS

Imádás (latria) csak Istennek jár. A szenteknek **tisztelettel** (dulia) adózunk. A Szűzanyának **kiemelt tisztelet** (hyperdulia) jár, Szent Józsefet is **különleges tisztelettel** illehetjük (protodulia).

17. Az imádság

Az imádságban **példánk Krisztus**. Az Ő tanítása szerint és az Ő nevében imádkozunk.

I. MI AZ IMÁDSÁG?

Az **imádság** (oratio) mivolta: bármely tisztességes mondanivalónak Isten elé terjesztése.

Az imádság **mozzanatai** tehát: a **lélek belső figyelme**, valamint a **szavak** és a **tettek**. Ide tartozik a tisztelettudó testtartás is. – Fontos, hogy **összeszedetten** imádkozzunk.

II. AZ IMÁDSÁG FAJAI

1. **Tartalom** szerint: **kérő, engesztelő** (vagy másokért **közbenjáró**), **hálaadó, dicsőítő**.

2. **Forma** szerint: **kötött szövegű, szabadon megfogalmazott, elmélkedő** (Isten igazságainak fontolgatása, amely jó elhatározáshoz vezet).

Fontos, hogy mentől több **kötött szövegű** imádságot ismerjünk. Ezért hasznosak az imakönyvek. Saját szavaival az tud imádkozni, akinek **vannak saját szavai**. (NB. Ezért fontos pl. a nyelvtanulásban a „*memoriter*”). A saját megfogalmazású imák feltétele, hogy sok imádságot ismerjünk – az **imádságirodalom klasszikusaitól**.

Az imádságról és a lelki olvasmányról részletesebben szól a kiegészítő anyagban a „*Hogy Krisztus lakjék szívetekben*” című fejezet.

3. Az imádság **módja** szerint lehet **egyéni** vagy **közösségi**.

Az **egészséges imaéletben** fontos szerepet kap az imádság minden típusa.

a) Fontos a **nap megszentelése**. Ide tartozik a reggeli és esti imádság, a lelkiismeretvizsgálat, a főétkezések előtti ima, esetleg időnként **templomlátogatás**. – Napunkat tartalmassá teszik a gyakori **fohász-imák**.

b) A **vasárnapot** és a kötelező ünnepeket komolyan kell vennünk: szentmisén való részvétellel és a kereső munkából való kikapcsolódással.

c) Az **egyházi év** az üdvtörténetet jeleníti meg. Fontos, hogy ebbe imádságos lélekkel bekapcsolódjunk, hogy ne legyenek „*üresjáratok*” számunkra a szent idők (pl. adventi, karácsonyi, nagyböjti, húsvéti, pünkösdi időszakok, és a szentek ünnepei).

18. A szentmiseáldozat

I. AZ ÁLDOZAT

A **kultikus áldozat** (victima) valamely **érték följánlása** Isten iránti hódolat jeléül. Megtalálható a **pogány népeknél**: itt elsősorban az istenek jóindulatát akarják megszerezni. A külsőségek az **ószövetségi** áldozatban is fontosak ugyan (vö. „*hibátlan hímállat legyen*”), de itt már szükséges az igaz lelkiület is.

II. A SZENTMISE

1. Az újszövetség **egyetlen áldozata** a szentmise. Lényege szerint **Krisztus keresztáldozatának** vérontás nélküli megújítása. – Jézus maga az áldozatbemutató és az áldozat (sacerdos et victima). – Kifejezi egyúttal az Egyház **családi összetartozását** is. Aki nem jár misére, az nemcsak bűnt követ el az Egyház parancsa ellen, hanem önmagát zárja ki a közösségből.

2. A szentmisén való részvétel módja:

Alapvető kötelesség a **személyes** és fontos a lehetőleg **tevékeny** részvétel. **Teljes** szentmisén kell résztvenni: ige-liturgia és áldozati cselekmény. – A szentmise **helye** rendes körülmények között a **templom**. Ennek méltónak kell lennie rendeltetéséhez.

19. A böjti fegyelem és az aszkézis

1. A vallásossághoz tartozik az egyházi törvények megtartása a **böjti fegyelem** terén. Az életforma változásai nyomán az Egyház ezirányú törvényei is változtak.

A **hústilalom** nagyböjt péntekjein kötelező, egyéb péntekeken **más jócselekedetekkel helyettesíthető**. – **Szigorú böjti** napok: hamvazószerda, nagypéntek.

2. A keresztény élet lényeges része az **askézis** is (tkp. **gyakorlást** jelent).

a) **Természetfölötti**, de nem természetellenes: **nem veti el az örömet** (az önjelölt mártír kiállhatatlanságával iszonyúan meg tudja kínozni környezetét) és **nem életidegen** (ennek eredménye műveletlenség, egyoldalúság volna).

b) Fegyelembe veszi a **kor sajátos szellemét** – a minden időben érvényes alapok meghagyásával.

c) Nem teljesítmény-jellegű és **nem fajúhat** mutatvánnyá. **A keresztény ember askézisében is Istenre figyel.**

20. Az istentisztelet rendkívüli formái

I. AZ ESKÜ

Az **eskü** (iuramentum, iusiurandum): szavaink hitelül Istent hívni tanúbizonyságul.

1. Vonatkozhat a **múltra** (tanúsági eskü) vagy a **jövőre** (ígéreti eskü). Szent dolog, mert burkolt megvallása Isten igazmondásának (vö. Mt 26,63; 2Kor 1,23). – Az emberek között azonban a **bizalmatlanság** jele, ezért kívánatos, hogy ne kerüljön rá sor (Mt 5,34; Jak 5,12).

2. Súlyos bűn:

- a) **bűnös dologban** esküdni (az ilyen eskü érvénytelen is; vö. Mt 14,1-12);
- b) **hamisan esküdni** (Istent tanúul hívni hazugsághoz);
- c) ígéreti esküt meg nem tartani (ez a bűn az **esküszegés**).

A **világi hatóságok** által megkövetelt eskünek nincs teológiai tartalma. Ez nem más, mint egy nyomatékosan hangsúlyozott ígéret – **büntetőjogi felelőssége** azonban van. (NB. Ez erkölcsstani szempontból is logikus, hiszen a nem teológiai esküvel megerősített **ígéretet is meg kell tartani.**)

3. A **könnyelmű** esküdözés bocsánatos bűn.

II. A FOGADALOM

A **fogadalom** (votum): szabad elhatározással Istennek tett ígéret olyasmiről, ami jobb, mint az ellenkezője. – A mai teológia úgy fogalmaz, hogy olyan elhatározásokat lehet fogadalommal megerősíteni, ami **Isten nagyobb dicsőségét szolgálja**.

Lehet feltételes és feltétlen, nyilvános és magánfogadalom.

1. A **fogadalom bűn terhe alatt kötelez**. Elvileg a **magánfogadalomnál** magunk szabjuk meg a bűn súlyossági fokát. Csekély dolog azonban nem is fogadható súlyos bűn terhe alatt, az **egész életet meghatározó fogadalom** viszont csak akkor érvényes, ha azt súlyos bűn terhe mellett fogadjuk (pl. ha valaki azt fogadja, hogy szerzetbe lép).

2. A fogadalom **nem kötelez**, ha **lehetetlen** megtartani, vagy ha **felmentést** kaptunk. Ilyenkor a gyóntatótól kérhetünk tanácsot; akárcsak akkor is, ha fogadalmunkat meg akarjuk változtatni.

21. A szerzetesség

I. A SZERZETESSÉG FOGALMA

Kiemelt jelentősége van a **szerzetes fogadalmaknak**. Alapjuk az *evangéliumi tanácsok*: a **szegénység** (lemondani a vagyongyűjtésről, Mt 19,22), a **tisztaság** (lemondani a házasságról, és örökös szüzi életet vállalni, Mt 19,12) és az **engedelmesség** (lemondani a saját akaratról, Mt 19,22).

A szerzetesség **alapvető célját** így fogalmazza meg a kánonjog: „Az evangéliumi tanácsok vállalásával megszentelt élet az az állandó életforma, mellyel a hívők a Szentlélek munkálkodása folytán Krisztust szorosabban követve, teljesen a mindenekfölött szeretett Istennek szentelték magukat, hogy az ő dicsőségére, az Egyház épülésére és a világ üdvösségére új és közös címen elkötelezve, Isten országának szolgálatában törekedjenek a szeretet tökéletességére, kiváló jellé válva az Egyházban a mennyei dicsőséget előre hirdessék” (CIC, 573).

Az evangéliumi tanácsok **eszközök a szeretet gyakorlására**. A szerzetesség célja a tanúságtétel az ember örök életre való rendeltetéséről, de egyúttal lehetőség a szolgáló szeretetre a világban.

A szegénységi fogadalomból következik, hogy a szerzetesek **vagyonközösségben** élnek: adni, kapni, rendelkezni, csak az előljáró engedélyével szabad.

Tagjait minden szerzetesrend **gondosan megválogatja**. A jelölt csak a próbaidő (noviciátus) leteltével tehet ideiglenes fogadalmat. Örök fogadalmat csak több év ideiglenes fogadalom után tehet. Ez az idő rendszerint a tanulmányok ideje. Szerzetes csak akkor szentelhető pappá, ha letette a végleges fogadalmat.

II. A SZERZETESRENDEK FAJAI

1. A **szemlélődő** (kontemplatív) rendek tagjai **közvetlenül élnek** Isten szeretetének. Tagjaik imádsággal, elmélkedéssel és nehéz testi munkával foglalkoznak. – Többnyire igen szigorú rendek (pl. karthauziak, kamaldoliak, karmeliták). Szabályzatukban általában szerepel a szigorú klauzúra és a szilencium kötelezettsége.

2. A **tevékenykedő** (aktív) szerzetesek tagjai az **emberszeretet gyakorlásával** szolgálnak Istennek. A legfontosabb ilyen munkaterületek: a betegápolás, misszió, lelkipásztorkodás, tanítás stb. – Ilyen rendek pl. a jezsuiták, ferencesek, domonkosrendiek, szaléziak, irgalmasrendiek, iskolanővérek, angolkisasszonyok, piaristák.

Egy szerzet életmódja **módosulhat** is az idők folyamán. A bencések, a ciszterciek és a premonstreiek például a közös imádság mellett aktív tudományos, pedagógiai és lelkipásztorkodó munkát is végeznek. Nagy Szent Gergely pápa már a középkor hajnalán egy egész bencés közösséget küldött missziós munka végzésére Angliába.

A II. Vatikánum **két fő kötelességre** hívta föl a figyelmet: minden szerzet köteles a munkáját a **mai idők igényei** szerint végezni, ugyanakkor arra is törekedni, hogy mentől jobban megvalósuljon **az alapító szándéka**.

22. Bűnök a vallásosság ellen

Isten azért közölte **nevét**, hogy **imádságos kapcsolatba** tudjunk lépni vele. Az ezzel való visszaélés már a Dekalógusban is szerepel. A vallásosság ellen is sokféle bűn lehetséges.

I. ISTEN HELYTELEN TISZTELETE (superstitio)

1. A **hamis kultusz** nem más, mint hazug vagy bűnös, esetleg súlyosan bűnös mozzanatokat keverni Isten tiszteletébe. – Ide tartoznák például az ószövetségi áldozatok felújítása, a hamis ereklyekultusz, hamis akciók szenttéavatás előmozdítására, laikus misézés vagy gyóntatás.

Különlegesen súlyos bűn volt a spanyol conquistadorok vallást kigúnyoló kegyetlensége, amelyről a domonkosrendi Las Casas számol be. (Itt arról van szó, hogy a spanyol hódítók öncélú vérengzéseket rendeztek a bennszülöttek között; egy alkalommal tizenhárom bennszülöttet akasztottak fel minden ok nélkül, mint mondták, Krisztus és apostolai tiszteletére.)

2. Bűn **haszontalan mozzanatok**at keverni az istentiszteletbe (pl. szentképet nyelni, „*ima-lavinát*” elindítani). – Ez utóbbi lehet bocsánatos bűn is. Mindkét bűn sérti a **keresztény tanúságtételt** is, hiszen **lejárhatja az igazi vallásosságot**.

II. A VERBÁLIS BŰNÖK

Ide tartozik a **káromkodás** (blasphemia, azaz Isten vagy a vele kapcsolatos értékek gyalázása szavakkal) és az **átkozódás** (maledictio: Istent arra kérni, hogy rosszat tegyen). Mindkettő teljes neme szerint súlyos bűn.

A **szent nevek könnyelmű kimondása** bocsánatos bűn, de veszélyes, mert hozzászoktat a szent dolgok kevésbé vételéhez.

III. A SZENTSÉGTÖRÉS

A **szentségtörés** (sacrilegium) szent dolgok gyalázása tettekkel. **Főbb fajai:** a **szentségek méltatlan felvétele** vagy tudatos **meggyalázása** (pl. a méltatlan áldozás); az Istennek szentelt **személyek** jogtalan bántalmazása, valamint szent **helyek és tárgyak** meggyalázása (pl. templomban tivornyát rendezni).

Szükség esetén ideiglenesen a templom profán célra is felhasználható (pl. hadikórház). **Jelentéktelen dologban** a szentségtörés bocsánatos bűn is lehet.

IV. TOVÁBBI BŰNÖK A VALLÁSOSság ELLEN

1. A **babona**: természeti jelenségeknek természetfölötti erőt tulajdonítani. Fajai: **jóslások** (titokzatos dolgok iránti kíváncsiságból), **varázslások** (rendkívüli eredmények megvalósítására, pl. amulettet viselni, halottak szellemét megidézni stb.).

2. **Simónia**: szent dolgok áruba bocsátása evilági értékekért (vö. ApCsel 8,13). Ez a bűn gyakori volt a középkorban.

3. Bálványimádás

a) A bálványimádás (idololatria) eredeti jelentése: **hamis isteneket** imádni kultikus tisztelettel. Ez történhet valóságos, vagy színlelt módon (az utóbbi egyúttal hittagadás is). – Ma ilyen elvétve fordul elő.

b) Korunk jellegzetes bűne viszont a **teremtett értékek abszolútizálása**. Ilyen bűnök a pénzt, a karriert, a hatalmat, vagy éppen az élvezeteket tenni meg az élet céljának. Erre már Szent Pál is nyomatékosan föl hívja a figyelmet (Kol 3,5). Az ilyen mentalitás süketté tesz a természetfölötti, de sokszor a szellemi értékek iránt is.

4. A vallásosság **elhanyagolása**: a kultusszal kapcsolatos kötelességeket elhagyni vagy az élet perifériájára szorítani. Ilyen, ha valaki „*nem ér rá*” templomba menni (esetleg csak karácsonykor és húsvétkor – vagy akkor se), ha nem járul szentségekhez és nem vesz részt az Egyház életében, és így önmagát zárja ki az egyházi közösségből.

Emberi kapcsolatok, anyagi javak, szellemi értékek

23. A házasság és a házasságra készülés

I. A SZENTÍRÁS TANÍTÁSA – A HÁZASSÁG ISTEN TERVEIBEN

A kinyilatkoztatásból tudjuk, hogy az ember szeretetre teremtett A szeretet pedig **közösségben** valósul meg. Az emberi közösségek közül pedig a legalapvetőbb a **család**.

A Szentírás tanítása szerint a **nemiség** alapvető szerepet tölt be az emberiség életében. A Szentírás első lapjain olvashatjuk, hogy Isten az embert „*férfinak és nőnek teremtette*” (Ter 1,27). Ugyanitt olvassuk, hogy az asszony a férfi egyenrangú társa.

A család tehát a férfi és a nő kölcsönös odaadásán alapul, amely az egész személyiséget és az egész életet átfogja.

1. Jézus tanítása az „*egy férfi – egy nő*” eszménye. A teljesség igényéből következik a **sírig tartó kapcsolat**. Ezzel az eredeti állapotot állította helyre, amelyet az emberek „*kemény szívűsége*” miatt „*módosított*” Mózes.

2. Szent Pál a házasságot **Jézus és az Egyház kapcsolatával** szimbolizálja (Ef 5,22-33). Kiemelt mondanivalója, hogy „*szeressétek feleségeket, amint Krisztus is szerette az Egyházat, és feláldozta önmagát érte. ... Ragyogó tisztává akarta tenni az Egyházat, amelyen sem szeplő, sem ránc ... nincsen, hanem szent és szeplőtelen. Így szeresse a férj is a feleségét, mint saját testét*” (Ef 5,25-28).

Kérdések az Efezusiaknak írt levél feldolgozására:

- 1) Mit mond a pogányok meghívásáról és az ószövetségi törvényről?
- 2) Mit mond az apostol saját küldetéséről?
- 3) Mit mond Krisztus testének építéséről?
- 4) Mit mond a nagykorúságról?
- 5) Mit mond a pogányok életeszemélyéről?
- 6) Mit mond a haragról, a lopásról és az adakozásról?
- 7) Milyen bűnök szerepelnek a „*bűnkatalógusban*”?
- 8) Mit mond az asszony engedelmségéről, illetve a férfi és a nő kapcsolatáról?
- 9) Mit mond a gyerekek és a szülők felelősségéről?

3. A férfi és a nő kapcsolatát jelzi az **egymásra utaltság**: az egymás iránt való **természetes vonzalom** és az **egymásra találás öröme**. Ez a **teljes önátadásban** valósul meg. Az Újszövetség ismételten idézi (Mt 19,5; Ef 5,31) az Ószövetségnek az Isten szándékát bemutató alapvető kijelentését: „*A férfi elhagyja apját és anyját, feleségéhez ragaszkodik, s a kettő egy test lesz*” (Ter 2,24). Az egy test itt azt jelenti, hogy a kettő egy ember lesz.

4. Az egymást szeretők **ajándékozni** akarnak. A házastársak kötelessége, hogy **egymás számára értékes ajándék** legyenek A házasság ajándéka a **gyerek** is. Enélkül a házastársak kapcsolata „*ikresített önzés*” lenne. A házasságkötés szertartásában azért kéri az Egyház: „*Az új asszonyért könyörgünk hozzád alázatos szívvel. ... A te bőséges áldásod szálljon reá és házastársára, hogy boldog házasságuk folyamán gyermekekkel ékeskedjék otthonuk, és gyarapodjék Egyházad..., a te segítségedet élvezzék munkájuk közben, és érezzék, hogy mellettük állsz, ha gondokkal küzdenek*”.

II. A KERESZTÉNY FELELŐSSÉG A HÁZASSÁGRA KÉSZÜLÉSBEN

Alapvető szempont, hogy a **házasságra készülésnek** is a **keresztény élet egészében** van értelme.

1. A **komoly készülésnek** több mozzanata van:

- a) **felelősségtudat** kialakítása az élet minden terén;
- b) **életcél**, amely betölti lelkünket;
- c) nem külsőséges **keresztény élet**;
- d) az **önuralom** gyakorlása (szintén az élet minden terén).
- e) az oltárig megőrzött **érintetlenség** (még ha küzdelembe kerül is).

2. A leendő házastárs felelős **megválasztása** szintén fontos feladat. Házasságot olyan személlyel kell kötni, akivel érdemes egy életet leélni. Az elhamarkodott házasságkötés sok probléma forrása lehet.

3. A házasság előkészítője a **jegyesség**. Az „*együtt járás*” nem bűnalkalom, hanem érték: egymás jobb megismerését szolgálja.

4. A házassághoz szükséges a testi, lelki, szellemi és társadalmi **érettség**. Enélkül házasságra lépni felelőtlenység.

A házasságra készülés és a házasság keresztény programját vállalni nehéz, de érdemes.

A házasságra készüléssel kapcsolatban további gondolatokat ad a kiegészítő anyag olvasmánya: „*Szép szabadságokat önkéntes fegyvelemmel őrizzétek!*” A témát részletesebben tárgyalja Boda L. Utad az esküvőig c. könyve.

III. EXCURSUS: EGY GONDOLAT A CELIBÁTUSRÓL ÉS A HÁZASSÁG NÉLKÜLI ÉLETRŐL

„*A szereteten alapuló szövetséget, amely Krisztus és az Egyház, Isten és az ember között fennáll, két hivatás kölcsönösen szimbolizálja: a házasság és az Isten országáért vállalt celibátus*” (B. Häring).

1. A **celibátus**, azaz a házasságról való lemondás az Isten országáért érték. Célja a szabadabb szolgálat Istennek és az embereknek.

2. Sokan **akaratuk ellenére** nem tudnak házasságot kötni. Kétségtelen, hogy ez kereszt az életükben, de a keresztény szeretet gyakorlásában ők is megtalálhatják életük célját és értelmét. Itt nagy a felelőssége az Egyháznak, amint erre utal II. János Pál pápa is. „*Azok számára, akik természetes család nélkül élnek, szélesebbre kell tárni az Egyház, e nagyobb család kapuit, amely szinte megtestesül az egyházmegyei és plébániai családban ... E földön senki sem él család nélkül, az Egyház ugyanis mindenkinek – elsősorban azoknak, akik fáradoznak és meg vannak terhelve – otthona és családja*” (Familiaris consortio, 4.rész).

24. A család

I. A HÁZASTÁRSÁK KÖTELESSÉGEI

Mivel – éppen a Szentírás szellemében – már láttuk, hogy a házasság **teljes személyiséget és életet** átfogó életforma, nehéz konkrét szabályokat megfogalmazni. **Támpontokat** azonban lehet adni néhány „kötelesség” megfogalmazásával. A teljes szeretet azonban több, mint ezeknek a „pontoknak” a betartása. A házastárs igazi kötelessége, hogy „*ugrásra készen*” legyen arra, „*hogyan keresse a másik kedvét*”.

1. A legfontosabb kötelesség a **házastársi hűség**. Ez tartalmazza a legteljesebb odaadást, a házastárs állandó elfogadását és megújuló meghódítását. – Természetesen bűn az áskálódás, a féltékenykedés, a házasságtörés és a válás, de a hűség több, mint ezeknek a bűnöknek a kerülése (vö. Ef 5,21-33).

2. A **kölcsönös segítségnyújtás** („*mutuum adiutorium*”) a szolgálni akaró szeretetből következik.

a) A férfi és a nő, mint emberi személyek, teljesen **egyenrangúak**. Egyenlő a családért való **felelősségük** is.

b) A család **munkamegosztásában** azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni a „*férfi és női szerep*” különbözőségét.

3. A felelősség

a) A felelősség kötelezi a házastársakat arra, hogy segítsék elő egymás **földi boldogulását és örök üdvösségét**. Kötelesek a lelki veszedelmeket egymástól távol tartani, sőt egymást folytonosan jobbá tenni.

b) A házasság **szentség**. A házastársak „*vállalkozásukhoz*” természetfeletti segítséget kapnak. Egymás számára a kegyelem közvetítői lesznek, és Isten szeretetét közvetítik gyermekeiknek. Ez utóbbi azt a kötelességet is tartalmazza, hogy a szülők magatartása döntő abban, hogy a felnövekvő gyerekek milyen fogalmat alkotnak Istenről.

A család élete, pontosabban **élet-lehetősége** az utolsó száz évben alaposan megváltozott (pl. a városi élet és az ipari társadalom kialakulásával ill. előtérbe kerülésével). Ezért volt szükség **pápai enciklikákra**, amelyek bemutatták a valós helyzetet és az Egyház állásfoglalását. (A kiegészítő anyag fölvázolja az Egyház tanítását a múlt század végétől a mai korig.) Az egyházi álláspont bizonyos kérdésekben módosult is az idők folyamán. Az Egyház mindig hűséges volt evangéliumi küldetéséhez, de a régebbi körlevelek a veszélyek (pl. a vegyesházasság) és a bűnök (pl. a szabad-szerelem, a „*próbaházasság*” és a válás) láttán elsősorban a visszásságok elítélését hangoztatták. Az egyházi Tanítóhivatal jelenlegi megfogalmazásaiban a tekintélyi érvelést, illetve az érvelés hiányát felváltotta a hívőt nagykorúnak tekintő, meggyőző érvelés. A Casti connubii és a Familiaris consortio között az a lényeges hangvételi különbség, hogy bár az utóbbi is megemlíti a visszásságokat, sokkal fontosabbnak tartja, hogy **átérezze a problémákat** és **fölvázolja a jót**, az eszményit, vagyis az erkölcsi értékeket, és **meggyőzőn róluk**.

II. A HÁZASTÁRSI NEMI ÉLET ÉS A CSALÁDTERVEZÉS

1. A kölcsönös odaadásból és az „*ajándék-jellegből*” logikusan következik, hogy a **házastársak nemi élete érdemszerző tett**. Növeli bennük a kölcsönös, önfeláldozó szeretetet. – Megfogalmazható „*kötelességként*” is (vö. 1 Kor 7,3-5), tartózkodni tőle csak

kölcsönös megegyezéssel szabad. Mivel a szeretet kifejezője, összeférhetetlen vele az önzés, a házastárs eszköznek tekintése és az agresszivitás.

2. A házastársak kötelessége a **felelős családtervezés** is. A szülők a teremtő Isten munkatársai. Lelkiismeretük szerint annyi gyereket vállalnak, amennyit emberhez méltóan fel tudnak nevelni.

a) A **születésszabályozás** egyetlen erkölcsös módja a női szervezet termékeny és terméketlen időszakaihoz alkalmazkodó időszakos önmegtartóztatás.

b) A **fogamzásgátló szerek** használatát az egyházi tanítóhivatal rossznak mondja, nem végleges, dogmatikus formában, de kötelező jelleggel. Ilyen körlevelek (enciklikák) például a Casti connubii (1930), a Humanae vitae (1968), a Familiaris consortio (1981).

c) A **Humanae vitae** körlevéllel kapcsolatban egyes püspöki karok (pl. az osztrák és a francia) és sok teológus (pl. Karl Rahner) úgy vélekedik, hogy végső szükség esetén (pl. ha egy házasság válságba jutna) nem súlyos bűn ilyesmihez folyamodni. Az érvelés szerint itt kötelességütközés áll fenn (ti. ha a tilalom megtartása és a házassági kötelék fenntartása egyszerre nem látszik lehetségesnek).

d) Az 1981-ben kiadott **Familiaris consortio** kezdetű apostoli buzdítás megismétli a hagyományos tanítást: „*a teológiai megfontolás felfoghatja ... azt az antropológiai és erkölcsi különbséget, amely a fogamzásgátlás és a terméketlen időszakok megtartása között van*”. Az említett püspökkari körleveleket azonban nem ítéli el. – A jelen korban az Egyház tanításának ez talán a legkényesebb kérdése. – Teljesen egyértelmű viszont, hogy az abortusz, azaz a magzat életének kioltása fel sem merülhet a „*születésszabályozó módszerek*” között.

III. KÖTELESSÉGEINK A SZÜLŐI HÁZ IRÁNT

1. A legfontosabb kötelességek a **hála** (hiszen Isten után mindent nekik köszönhetünk), a **tisztelet**, a **szeretet** és az **engedelmesség**. Ezeknek az erkölcsi értékeknek a valóra váltása függ a szülő és a gyerek életkorától. Az engedelmesség fokozatosan lazul, a tiszteletnek és a szeretetnek azonban növekednie kell (vö. Ef 6,1-4).

2. Fontos feladat a **családi egybetartozás** ápolása. Ide tartozik a testvérek, rokonok segítése, együttműködése a közös feladatokban. Ilyen lehet például az öreg szülők, rokonok ápolása, vagy akárcsak látogatása is. Szintén fontos feladat a közös családi ünnepek megülése, az együttérzés ápolása. Ide tartozik az is, hogy esetleg üdvözlettel, levéllel „*keressük meg*” azokat a családtagokat, akikkel nem sikerül találkozni. **Istennel azonban a család** (pl. a „*családi béke*”) **kedvéért sem fordulhatunk szembe**.

3. A Szentírás alapvető tanítása, hogy az „*új*” család fontosabb, mint a „*régi*”. A „**szeretet sorrendjében**” a házastárs megelőzi a szülőt. Az esetleges súrlódásokat a keresztény okosság és szeretet szellemében kell megoldani.

25. Bűnök a nemiséggel kapcsolatos értékek ellen

Minden bűn gyökere a szívben van (vö. Mt 15,19). Ezen a téren is az vét, aki tudatosan **szembefordul azzal az értékrenddel**, amelyet Isten kíván. Ilyen bűn a **nemiség megvetése** (pl. gögből vagy kényelemszeretetből), de ilyen a **nemiség eltorzítása** is. Erről sok helyen ír Szent Pál (pl. 1 Kor 6,9-20).

1. A nemiség eltorzítása a **paráznaság**. Ez a házastársi szeretet helyett az önzéssel, az élvezetvágygal, sok esetben az agresszivitással kapcsolja össze a nemi aktust. (Latin neve: luxuria). **Sok megnyilvánulási formája lehet**. A hagyományos erkölcssteológia szerint teljes neme szerint halálos bűn, de természetesen a bűnök ezen a téren sem egyenlő súlyúak.

a) **Önkielégítés** (pollutio suiipsius, mollities, masturbatio): az egyházi tanítóhivatal szerint súlyos bűn. Bocsánatos bűnné válhat a nem teljes tudatosság vagy a beleegyezés hiányos volta miatt (imperfectio actus).

b) A nemi érintkezés **házasságon kívül**, nemcsak bűn, hanem felelőtlenség is, és újabb bűnök forrása lehet (pl. elhamarkodott házasság, abortusz, hazudozások). Természetesen az itt elkövetett bűnöket is jóvá lehet (ill. néha kell) tenni.

c) A **házasságtörés** (adulterium) súlyos bűn a szeretet és a bizalom ellen. Megbánt bűn esetében azonban itt is szükséges a keresztény megbocsátás. Az is bünt követ el, aki viselkedésével okot ad házastársának a házasságtörésre.

2. Minősítetten súlyosak azok a bűnök, amelyek **természetellenes** vagy az **emberi méltóságot súlyosan megalázó** mozzanatot tartalmaznak.

a) A **homoszexualitás**, azaz azonos neműek paráznasága mindenképpen bűn, de különösen súlyos, ha nem betegségből fakad, hanem „*szerezett tulajdonság*”. Erre utal Szent Pál is (pl. Róm 1,26). – A betegségből adódó homoszexualitás súlyos kereszt lehet egy lelkiismeretesen gondolkodó hívő számára, de ennek a tehernek a viseléséhez is megkapja a szükséges kegyelmet.

b) A partnerek cinikus váltogatását **promiszkuitásnak** nevezzük. Súlyosabbá teszi az a mozzanat, hogy ez a felelőtlenség különösen alkalmas a betegségek terjesztésére.

c) Az emberi test nemi vonatkozású áruba bocsátását **prostitúciónak** nevezzük. Sok esetben bűnszövetkezetek foglalkoznak ezzel, így a nőt nemcsak megalázzák, hanem kiszolgáltatottabbá is teszik.

d) Ezen a téren a legsúlyosabb bűn talán a **nemi erőszak**, amelyet „*égbe kiáltó bűnnek*” nevezhetünk. Ez örökre tönkre teheti az áldozatot, a megerőszakolt nő sok esetben alkalmatlan lesz a házastársi szeretetre. Bűncselekmény is, de a jogállamok többsége nem bünteti elég szigorúan.

3. Bűn komoly ok nélkül foglalkozni nemi érzést keltő dolgokkal. Ez a bűn a **szemérmertlenség** (inpuđititia). Súlyos azok vétke, akik érzékiséggel telítik a tömegtájékoztató eszközöket. Ez a bűn azért kiemelten súlyos és felelőtlen, mert anyagi haszon kedvéért sokak erkölcsi életét és szemléletét rombolja.

26. Az anyagi javak

I. A SZENTÍRÁS TANÍTÁSA AZ ANYAGI JAVAKRÓL

Az ember és az anyagvilág között szoros kapcsolat van. Az ember maga is része az anyagvilágnak. A bűn azonban ezt a kapcsolatot is megváltoztatta: itt is törés következett be. Erre utal már a Teremtés könyve is, amikor arról beszél, hogy „*arcod veritékével eszed a kenyered*” (Ter 3,19).

1. A **föld javai** Isten szeretetére utalnak. **Isten ajándékai** számunkra. Ezért imádkozzuk a szentmisében: „*Áldott vagy Urunk, mindenség Istene, mert a Te bőkezűségedből kaptuk a kenyeret... bort.*”

2. Mivel Isten szeretetéből vannak, ezért egyúttal az **emberi szeretet kifejezői** is. Személyes és közösségi értéket közvetítenek számunkra (pl. egy falat „hazai”, egy pullóver, amelyet édesanyám kötött).

3. A bűnbeesés következtében az anyagi javakban rejlő értékek is a **visszájukra fordulhatnak**.

a) Ennek tipikus esete, hogy az anyagi javak sokszor nem az igazságosság, hanem az **igazságtalanság** forrásai lesznek. A szeretet helyett a megosztást segítik elő, feszültséget keltenek (vö. Ám 5,7-11).

b) Szintén torzulás az anyagi javakhoz való **túlzott ragaszkodás**, amely az embert szembe fordíthatja a szellemi értékekkel, de rombolhatja az emberi kapcsolatokat is.

4. A keresztény ember **Isten szándéka szerint** bánik az anyagi javakkal, azaz **nem ragaszkodik** túlzottan hozzájuk, de **megbecsüli** őket. Ezt az erkölcsi értéket nevezzük „*lelki szegénységnek*”.

II. AZ ANYAGI JAVAK LÉTADOTTSÁGAI

1. Az anyagi javak **rendeltetése**, hogy biztosítsa az emberhez méltó életet **az egész emberiség** számára. Ez az ún. **egyetemes használati jog**, amelynek fogalmát már Aquinói Szent Tamás kidolgozta. Az anyagi javak használatában tehát elő kell segítenünk az egyetemes használati jog megvalósulását. Ez vonatkozik az anyagi javak ésszerű **kiaknázására** és az igazságos **elosztásra**. „*A munkával szerzett, vagy örökséggel, illetve ajándékozással kapott magántulajdonhoz való jog nem szünteti meg azt, hogy a földet eredetileg az egész emberiség kapta. A javak általános rendeltetése elsődleges marad akkor is, ha a közjó fejlődése a magántulajdon tiszteletét, jogát és gyakorlását kívánja meg*” (Katekizmus, 2403).

2. Ebből következik, hogy az egyetemes használati jognak van alávetve a **tulajdonjog**. A tulajdon lehet **egyéni** vagy **közösségi**. Mindkettő az **egyetemes használati jog elősegítésére** való.

a) Ez a magyarázata annak, hogy **saját javainkat** sem használhatjuk **oktalanul**, pl. nem pazarolhatunk, mikor mások ínséget szenvednek.

b) A tulajdonviszonyokat természetesen tiszteletben kell tartani. Az előbbi tanítás szellemében azonban megállapíthatjuk, hogy **végzésük esetén** nem bűn elvenni abból, amit mások nélkülözhetnek, hiszen **az egyetemes használati jog előbbre való, mint a**

tulajdonjog. – Az utólagos kártérítés („*kompenzáció*”) kötelessége azonban ebben az esetben is fennáll, hiszen a végszükség esete már nem forog fenn. Ekkor kártéríteni kell azért, amit a végszükségre való tekintettel vettünk el. (Ez nemcsak élelem lehet, hanem pl. meneküléshez jármű.)

3. Az anyagi javak létadottságaihoz tartozik a **tulajdonszerzés formáinak** megemlítése:
 - a) **gazdátlan javak** lefoglalása (ilyen már alig van),
 - b) saját javaink **szaporulata** (ez lehet természetes vagy jogi: az utóbbira példa a kamat),
 - c) **szerződések**: vásárlás, ajándék, öröklés,
 - d) **bérmunka**: ez a leggyakoribb:
 - e) **elbirtoklás**: jóhiszemű birtoklás a törvényszabta időn át.

III. KÖTELESSÉGEINK AZ ANYAGI JAVAKKAL KAPCSOLATBAN

1. Kötelező **annyi vagyont szerezniünk**, amennyi magunk és családjunk emberhez méltó életének biztosítására szükséges.

Meg kell adnunk magunknak az **élelmet** (vétkezik a fukar és a mohó), a **ruházatot** és a **lakást** (mindkettő akkor erkölcsös, ha védi a testet, óvja a szemérmét, és társadalmi megbecsülést szerez). – Életünket azonban alapvetően nem irányítják az anyagi javak, vö. „*lelki szegénység*”.

2. Az **adakozás** a szeretet gyakorlásának fontos módja, mégha nem az egyedüli is (vö. az „*irgalmasság cselekedetei*”), hiszen a mai korban sok probléma már csak társadalmi összefogással oldható meg. Az **adakozás mértéke** jövedelmünk nagysága és a rászorulóknak ínsége. A **megvalósítás módjában** egyaránt szükség van a társadalmi összefogásra és az egyéni leleményre.

IV. BŰNÖK A TULAJDON ELLEN

1. **Lopás** (furtum): idegen tulajdon birtokba vétele titokban, ha a tulajdonos észszerűen tiltakozhatnék. A Katekizmus is megfogalmazza, hogy „*a hetedik parancsolat tiltja a lopást, azaz mások javainak a tulajdonos észszerű akarata ellenére történő elsajátítását. Nincs szó lopásról, ha a hozzájárulás feltételezhető, vagy ha az elutasítás ellenkezik a józan ésszel, vagy a javak egyetemes rendeltetésével*” (2408).

2. **Rablás** (rapina): tulajdonsértés erőszakkal. Erkölcsi megítélése azonos a lopásával.

3. **Kártékonykodás** (damnificatio): öncélú rongálás, pusztítás, rombolás. Ennek motívuma a beteges pszichikai alkaton kívül csak a rosszindulatú mentalitás lehet. Adott esetben sátáni lelkületre vallhat, vö. pl. a „*konkolyhintőről*” szóló példabeszédet (Mt 13,24-30).

4. **Sikkasztás**: intellektuális bűn, illetve bűncselekmény: lényege a rábízott javak saját célból történő elhasználása.

5. **Csalás**: károkozás hazugsággal.

6. **Zsarolás**: titok nyilvánosságra hozatalával fenyegetőzni, illetve így pénzt vagy egyéb értéket kicsikarni.

A tulajdon elleni bűnök **súlyossága** a károkozás mértékétől függ.

A vagyoni elleni bűnök bocsánatához szükséges a **kártérítés** (jótétel, restitutio) is. Ez a jogos tulajdonosnak vagy örökösének jár. Történhet titokban is (a lopott tárgyat visszacsempészni a tulajdonosnak). A kártérítés nemcsak az **elveszett jószágért**, hanem a hiánya miatt **elszenvedett kárért** is jár.

V. A TULAJDONVISZONYOK ÉS A KÖZJÓ

1. Az Egyház tanításában alapvető fogalom a **közjó**. Nem más, mint **gazdasági, jogi, szellemi és erkölcsi** tényezők összessége. Az államnak lehetővé kell tennie, hogy **mindenki emberhez méltó életet** élhessen. Ez kötelessége, éppen az egyetemes használati jog érvényesítésének nevében.

A szabályozás **módja** kétféle lehet:

a) Az állam a legjelentősebb vállalatokat **köztulajdonba** veheti, sőt egyenesen kívánatos, hogy a legfontosabb „*kulcsiparok*” állami tulajdonban legyenek (vö. XI. Piusz: *Quadragesimo anno* kezdetű körlevelét és a II. Vatikánum tanítását). Ezzel megakadályozható, hogy bizonyos tőkés körök saját érdekeik miatt manipulálhassák az államot.

b) Az állam kényszerítheti a magánosokat feleslegük szociális felhasználására **adózással** is. Az adórendszer akkor jó, ha lehetővé teszi a vállalkozó haszonhoz jutását, de elég pénzt szed be az állam „*működtetésére*” és a szociális célok megvalósítására is.

2. „*A közjó minden ember életét érinti*” (Katekizmus, 1906). Minden embernek joga van a **kereső munkához** és az **igazságos munkabérhez**. Ez utóbbi biztosítja **megélhetését, művelődési** lehetőségét és **családi kötelezettségeinek** teljesítését. Ennek konkrét szabályozása az állam feladata. Ha nem sikerül ezt megvalósítani, akkor kell „*szociális hálót*” biztosítani azok számára, akik munkájukból nem tudnak megélni (pl. munkanélküli segély).

A **szociális kérdés** kiemelt szerepet kapott az elmúlt száz év pápai megnyilatkozásaiban. Erről lásd részletesebben a kiegészítő anyagban „*A szociális kérdés az Egyház tanításában*” című fejezetet.

A **közjó kérdését** részletesen és aktualizálva tárgyalja a Magyar Katolikus Püspöki Kar 1996-ban kiadott körlevele, amelynek címe: ***Igazságosabb és testvériesebb világot!***

27. A bizalom

I. A SZELLEMI ÉRTÉKEK

1. Az **anyagi javak** és a **szellemi értékek** nem választhatók el egymástól. Az anyagi javakhoz hasonlóan a szellemi értékek is szeretetünk megmutatására valók, de a rossz kockázatát is magukban hordozzák.

A „*tudás hatalom*”. A **szó**, a **tudás** arra való, hogy **használjunk** vele. Ugyanakkor rosszra is használható. Sebezni nemcsak ököllel, hanem szavakkal, sőt a szavak hiányával is lehet. Ez megsokszorozza felelősségünket. (NB. Sok diktátor tudatosan élt azokkal a manipulációs lehetőségekkel, amelyeket a pszichológiai ismeretek adtak.)

A szellemi értékekről még beszélünk a kultúrával és a tudománnyal kapcsolatban is.

2. Az **igazság** az emberi élet **alapértéke**. Igényünk, hogy **megismerjük**, kötelességünk **keresni, kimondani, védeni**. Az emberi kapcsolatokban az egyik legfontosabb életérték a **bizalom**: enélkül emberi életről beszélni nem lehet. A bizalomhoz kapcsolódnak a következő erkölcsi témák.

II. AZ ŐSZINTESÉG

1. Az **őszinteség** (veracitas): az igazságnak megfelelő beszéd vagy magatartás. Ez nemcsak alapja a kölcsönös bizalomnak, hanem elválaszthatatlan kapcsolatban van az igazságossággal és a szeretettel.

2. A **hazugság** (mendacium) a megtévesztés szándékával való beszéd vagy magatartás. Több faja van.

a) **Hazug beszéd**: megtévesztés szavakkal. Súlyos formája a féligazság, azaz igaz mozzanatok belekeverésével meggyőzőbbé tenni egy hazugságot. Jézus is ez ellen tiltakozott a legszenvedélyesebben (vö. Mt 11,19).

b) Szintén erkölcstelen magatartás a **tettekkel való hazugság**. Kiemelten súlyos annak a bűne, aki képmutató módon kettős életet él („*élethazugság*”).

c) Az őszinteség elleni bűn továbbá, ha valaki **elhallgat** valamit az illetékesek elől. Ilyen bűn lehet pl. a gyerek „*hallgatása*”, esetleg mellébeszélése a szülővel vagy a tanárral szemben. Ez tkp. hallgatással történő hazugság.

Az őszintétlenség felsorolt formái **rombolják az emberek közötti bizalmat** (vö. Ef 4,25-32).

3. Korszerű erkölcsstani kérdés az őszinteség dilemmája

Az emberi életben adódhatnak olyan helyzetek, hogy igazmondásunk **súlyos és jogtalan kárt** idézne elő, kitérő választ adni pedig lehetetlen (vö. a náci és sztálini diktatúrák „*nyomozásai*” esetében). Mi itt a teendő?

a) A hagyományos erkölcssteológia, köztük a középkor és az újkor moralistái kieszték az okos **félrevezetés** formáit (restrictio mentalis), de lehetőleg vigyázva arra, hogy ez ne kifejezett hazugsággal történjék. Azt tanították, hogy nem bűn olyan kifejezést használni, ami önmagában véve igaz, de megtéveszti a jogosulatlan kérdezőt. Ezt az elméletet ma már meghaladottnak tarthatjuk. Ez amolyan „*kiskapu*” volna, ráadásul nem is mindig alkalmazható, mert ha ügyesen teszik fel a kérdést, akkor nem lehet kitérő választ adni.

b) Több mai erkölcssteológus jobban érvényre akarja juttatni az **igazságosság és a szeretet szempontját**. (Ilyen teológus például B. Häring, M. Brunec, A. Van Kol.) Nem a beszéd,

hanem a **kommunikáció** helyességét tartják fontosnak, éppen a Szentírás szellemében, hiszen az igazlelkűségnek is az **ember javát kell szolgálnia**.

- Minden embernek **annyi informatív ismeret**hez van joga, amely **nem sérti az igazságosságon alapuló emberszeretetet**.
- Az **őszinteség** erénye tehát nem más, mint az **igazságosságnak és a szeretetnek érvényre juttatása** szavakkal és viselkedéssel.
- A **megtévesztés (történjék szóval vagy cselekedettel) megengedhetőségének kritériuma** tehát az, hogy akiknek az irányában történik, azok az igazságosság nevében **ésszerűen tiltakozhatnak-e vagy sem**. – Súlyos helyzetben tehát **nem számít hazugságnak** a verbális „*igazmondás*” megsértése. **Ez a helyzet hasonlít a végszükségben való „lopás” és az önvédelemből történő „emberölés” esetéhez.**

4. A **kommunikáció erkölcsstanának lényegét** talán így lehetne összefoglalni: „*Amikor valakivel beszélünk, tudatunkban kell lennie, hogy a szeretet forog kockán. Az ember, aki szeretetben él, tud erre ügyelni, mielőtt beszédre nyitná a száját. ... Hiba volna megfontolás nélkül beszélni, s talán még nagyobb hiba volna magunkba temetkezni, hiszen a kommunikáció önmagában ajándék, ha a szeretet szellemében történik*” (E. Chiavacci).

III. A BIZALOMMAL KAPCSOLATOS EGYÉB ÉRTÉKEK

1. A titoktartás (diszkréció)

Kötelesek vagyunk az olyan ismereteket megőrizni, azaz nyilvánosságra nem hozni, amely másnak kárt okoz, hacsak nagyobb érték nem kívánja. – A **gyónási titok** abszolút titok, közvetlen megszegését az Egyház a leghigorúbban bünteti, hiszen a hívek lelki javánál nincs nagyobb érték (CIC 1388.).

A titoktartás elleni bűn a **fürkészás**, a **besúgás** és a **titok kibeszélése**. Ezek **éppúgy rombolják a bizalmat**, mint a hazugság. A közjó érdekében azonban a **bűnöző följelentése** (denuntiatio) kötelesség lehet.

2. A bizalom erkölcsstanának része a **hűség** is: azaz az ígéret megtartása akkor is, ha már megbántuk. A **hűség elleni bűnök** is rombolják a bizalmat: ilyen a **szószegés** és a **hűtlenség** (cserebnehagyni valakit, aki okkal bízik bennünk).

3. A kommunikáció erkölcsstanának napjainkban egyre fontosabbá váló része a **tömegkommunikáció**. Nagy felelősség hárul mindazokra, akiknek példáját, tanácsát, parancsát sokan követik. A **tömegkommunikációs eszközök** robbanásszerű fejlődése jelentős mértékben megnövelte a **közvélemény formálójának** erkölcsi felelősségét (vö. a II. Vatikáni Zsinat nyilatkozatával: *Inter mirifica*, 4). De a felelősség fordított irányban is érvényes: jól meg kell gondolnom, hogy **kinek a tanácsára hallgatok**, példájára figyelek, és nem szabad engednem, hogy az információ-özön, amely kíváncsiságomat mindig új érdekességekkel igyekszik lekötni, elszoktasson az **önálló lelkiismereti állásfoglalástól**.

Mindebből elsősorban nem elriasztó figyelmeztetést kell kiolvasnunk. Főlemelő tudat, hogy a lelkiismeret világossága közügy. Az egymásért való felelősség teher ugyan, de tartást ad, mint a kötéláncosnak a súlyzóit (vö. Dán 12,3; Mt 18,20).

28. A becsület

A becsületnek két eleme van: az **egyéni tiszteletreméltóság** bennünk és **megbecsülés** másokban irántunk.

A **Szentírás** nagyra becsüli az ember méltóságát, hiszen mindennél tökéletesebb teremtmény (vö. Zsolt 8,6), akinek hivatása, hogy Krisztus dicsóságában részesüljön (2 Tessz 2,14).

A becsület nélkülözhetetlen a **közösségi életben** is. Az egyént is segíti a jó megtételében és a rossz kerülésében.

I. MÁSOK BECSÜLETE

1. Kötelességeink mások becsületével kapcsolatban

a) **Törekedni kell** mások megértésére és megbecsülésére. Ok nélkül nem feltételezhetünk rosszat, de ezzel megfér a szükséges óvatosság. Törekednünk kell az ösztönös ellenszenv leküzdésére és óvnunk kell az elhunytak becsületét is.

b) A megbecsülést **ki is kell fejezni**: tisztelettel, udvariassággal és legfőképp mások komolyan vételével.

2. Bűnök mások becsülete ellen

a) A belső bűnök közé tartozik az **alaptalan gyanakvás** (rosszat feltételezni) és a **vakmerő ítélet** (rosszat biztosra venni, vö. Jak 4,12). – Ilyen bűn a vallási, faji vagy etnikai **előítélet** is. – Bűn továbbá örülni más erkölcsi botlásán vagy szerencsétlenségén („*káröröm*”).

b) Külső bűnök:

- **megszólás**: más bűnét ok nélkül kibeszélni;
- **rágalmazás**: másról hamisan rosszat állítani, ez akkor is bűn, ha feltételes módban történik („*Azt beszél róla...*”);
- **gyalázkodás**, becsületsértés: ez hasonlít a rágalmazáshoz, de itt szemtől-szembe történik;
- **rosszindulatú gúnyolódás**: másokat igazságtalanul nevetségessé tenni, esetleg éppen hatalmi pozícióból;
- **intrika**: emberek összevesztése, egymás ellen uszítása az előbbi bűnök segítségével.

3. A becsület elleni bűnök esetében is kötelező a **jóvátétel**, azaz a **jó hír** és a **becsület helyreállítása**. Ez néha teljesen már nem is lehetséges a hírek terjedése miatt. A becsület helyreállításának azok előtt kell történni, akik előtt a becsület megsértése történt.

A rágalmat **vissza kell vonni**. A gyalázkodásért, a gúnyolódásért és az intrikáért sajnálkozást kell kifejezni, és **bocsánatot kell kérni**. A megszólást nem lehet cáfolni, de egyéb nyilatkozatokkal **ellensúlyozni** kell.

II. KÖTELESSÉGEINK SAJÁT BECSÜLETÜNK TERÉN

1. Becsületünk nem alapulhat képmutatáson. Kötelességünk **olyan tulajdonságokat** kialakítani, amelyeket mások megbecsülhetnek.

2. Törekednünk kell **annyi megbecsülésre, amennyi hivatásunk** érdekében feltétlenül szükséges. Akit **nem vesznek komolyan**, az **keveset tud használni**. – Bűn azonban

mindenáron vagy éppen bűnös módon hajhászni a megbecsülést, főleg ha az más ember kárára történik (pl. becsmérlelssel).

Példánk itt is Jézus, aki tiltakozott az ellen, hogy arcul üssék (Jn 18,19-23), de ügyének igazolását végső soron Istenre bízta, vállalta nemcsak a kínhalált, hanem a gyalázatot is.

29. Az emberi élet

A bűn következtében az **anyagvilág** nemcsak **meghódítani való élettere** az embernek, hanem **csapásokkal, fájdalommal és halállal** is fenyeget. Az ember harcol ezek ellen, nem is eredménytelenül, bár újabb veszedelmek is várnak rá (vö. az energiahordozók kimerülése, a környezetszennyezés, új betegségek jelentkezése, stb.).

Ennek a folyamatnak is megvan a maga **erkölcsi tartalma**: növeli a bajtársiasságot az emberek között, felhív a türelemre és a részvételre, és nem utolsósorban belekapcsol Krisztus áldozatába.

I. TESTI ÉLETÜNK

Testi életünk nagy érték, de nem a legfőbb jó.

1. Nem szabad **könnyelműen kockáztatnunk**, vagy éppen **felelőtlenül** keresni a veszélyt. Az ilyesmi súlyos bűn is lehet.

2. Ugyanakkor az is logikus, hogy **indokolt esetben** életünket **szabad kockáztatnunk**, vagy akár **fel is áldoznunk** (vö. Jn 15,13):

- a) hogy **súlyos kisértésből** meneküljünk;
- b) hogy a **közjót** szolgáljuk, pl. önként segítségre jelentkezni veszély idején;
- c) **szereletből**, pl. hajótörés esetén másnak átengedni a mentőövet,
- d) az **igazságot** kutatva (pl. laboratórium, expedíció, stb.) kockázatot vállalni.

3. Vannak esetek, amikor életünket **fel is kell áldoznunk**:

- a) ha csak bűn árán menthetnők meg (ez a **vértanúság** esete, amelyről már volt szó);
- b) ha **hivatásunk** követeli a közjó érdekében (pl. az orvosnak és a papnak kötelessége helytállni járvány idején is).

4. **Betegség esetén** meg kell adnunk a gyógykezelést, hacsak nem túl költséges, fájdalmas vagy veszélyes. – Az egészség ésszerű gondozása szintén kötelesség.

5. Súlyos bűn az **öngyilkosság** (suicidium) – ha teljes tudatossággal történik. Többnyire oktalan, esetleg cinikus menekülés a bűn földi következményei vagy a szenvedés elől.

II. FELEBARÁTAINK TESTI ÉLETE

1. **Kötelességeink** felebarátaink testi életével kapcsolatban:

- a) a **veszélyeket** távol tartani;
- b) a **betegeket, öregeket** gondozni;
- c) a **munkaképtelenekről** gondoskodni.

2. Igen nagy bűn a **gyilkosság** (homicidium) – a Szentírás az „*égbe kiáltó*” bűnök közé sorolja. – Lehet közvetlen (ilyen a szándékos emberölés) és közvetett (pl. hanyagság a biztonsági berendezések használatában, figyelmetlenség a közlekedésben, esetleg a közlekedési szabályok súlyos megsértése).

3. Gyilkosságnak számít a **gyógyíthatatlan beteg megölése** (euthanázia) és a **magzat elpusztítása** (művi abortusz), amely napjaink kor- és kórtünete. Az abortuszt a jogállamok

többsége megengedi, többnyire szofisztikus, néha éppen demagóg érvek alapján (pl. a nők személyiségi jogaira hivatkozva).

Régi idők bűne volt a **párbaj** (duellum), amely előzetes megbeszélés alapján, életveszélyes fegyverekkel történt a becsület védelmében. Az Egyház tiltotta, az „*úri*” társadalom azonban megtűrte. (Oktalanság is volt: nem az győzött, akinek igaza volt, hanem aki jobban tudott vívni vagy pisztollyal célozni.)

4. Nem gyilkosság viszont:

a) a jogos **halálbüntetés** végrehajtása (vö. Ter 9,6; Róm 13,4), mégha a mai erkölcssteológusok vitatják is, a jogállamok többsége pedig eltörölte;

b) az **ellenség leküzdése** jogos háborúban, bár ez a mai körülmények között alaposabb elemzést kíván (vö. a tömegpusztító háborúnak nincs győztese);

c) a **váratlan** és **igazságtalan** támadó harcképtelenné tétele életünk, egészségünk, létfontosságú vagyonunk vagy a női tisztaság védelmében. – Törekednünk kell arra, hogy lehetőleg az igazságtalan támadót se öljük meg. – Kötelességünk fokozott, ha nem „*önvédelemről*” van szó, hanem olyan ártatlanok megvédéséről, akik különlegesen ránk szorulnak, a megvédésre pedig módunk van.

30. A kultúra és a tudomány

I. A KULTÚRA

A kultúra jelentőségét hangsúlyozza a II. Vatikánum. „*Az emberi személy jellegzetes vonása, hogy csak a kultúra által, azaz a természet javainak továbbfejlesztése által juthat el az igazi és teljes emberségre*” (Gaudium et spes, 53.).

1. A **kultúra** lényege, hogy az ember minden területen kibontakoztatja képességeit a világ jobbá tételére. Ennek egy része a **civilizáció**, amely a világ technikai tökéletesítését jelenti.

2. A keresztény embernek ezen a téren is nagy a **felelőssége**:
- a) **saját képességeinek** kibontakoztatásában;
 - b) abban, hogy ezzel **mások szolgálatára** szentelje önmagát.

II. A TUDOMÁNY ÉS A MŰVÉSZET

1. A zsinat hangsúlyozza a **tudományok művelésének** fontosságát. Kiemeli a **természettudományok** jelentőségét, de figyelmeztet a beszűkülés veszélyére is (vö. Gaudium et spes, 57).

2. A **szépség** értékét is hangsúlyozzák a mai teológusok. – Nagy tehát a művészek felelőssége, „*hiszen valamilyen módon Isten végtelen tökéletességét tolmácsolják*” (XII. Piusz).

A művészek felelőssége abban áll, hogy **eszközük van az emberek meggyőzésére**, s ezt a lehetőséget jóra és rosszra használhatják.

III. A JÁTÉK ÉS A SPORT

1. „*Huizinga a kultúra gyökerét a játékban látja. A játék külön világot alkot. Szabályai és előírásai ideiglenesen hatályon kívül helyezik a „komoly világ” szabályait és törvényeit. E külön világ ... felfüggeszti a hétköznapi élet időstruktúráját. ... Aki játszik, kilép az időből, s másik időbe lép át*” (Nyíri T.). A **játék** tehát sajátosan emberi tevékenység, amely kiemeli az embert a megszokott világ struktúráiból. Célja az **örömszerzés** és az **emberei kapcsolatok** mélyítése. Ebből fakad az erkölcsi megítélés is. Nem válhat például szenvedéllé, hiszen akkor már nem ápolja, hanem rombolja az emberi kapcsolatokat. Szalézi Szent Ferenc írja: „*A játék ... akkor engedhető meg, ha célja a felüdülés, de ebben az esetben se tartson kimerülésig, ... nehogy szinte második foglalkozásunkká váljék*” (Filótea, XXXIV.)

2. A **sport** korunkban már több, mint egyszerű testedzés.

a) A **sportoló** a teljesítményekben önmagát fejleszti, de ezzel másoknak is örömet szerez (pl. a nemzet dicsőségét növeli az olimpiai játékokon). Bűn azonban az egészségre káros, vagy az alantas ösztönöket felszabadító magatartás.

b) A **sportrendezvények** segíthetik a különböző nemzetiségű és fajú emberek közt a testvéri kapcsolatok létrehozását (vö. Gaudium et spes, 61.). Bűnös az olyan magatartás (pl. a rendezők vagy a szurkolók részéről), amely ennek éppen az ellenkezőjét idézi elő.

IV. A MUNKA ÉS A PIHENÉS

1. **A munka az ember fizikai és szellemi képességeinek felhasználása értékek létrehozására.** Alapvetően fontos a kultúra és a civilizáció szempontjából.

a) Ezzel az ember **önmagát** fejleszti, elősegíti a **közösség javát** és **Isten terveit** valósítja meg a világban.

b) A bűn következtében azonban a munka **robottá válhat** és súlyos társadalmi igazságtalanságok forrása lehet

c) A munka értékét mutatja **Jézus példája**, aki ebben az összekuszált helyzetben vette a kezébe „*az ács fiaként*” József szerszámain. Szent Pál – személyes példát is adva – fogalmazza meg híres mondatát: „*Aki nem akar dolgozni, ne is egyék.*” (2 Tesz 3,10).

d) A keresztény ember feladata tehát a **lelkiismeretes munka**, de egyúttal a **munka „humanizálása”** is.

2. A munka **nem töltheti be egész életünket**, és a technika fejlődése folytán egyre rövidebb ideig tartó munka árán termelhetjük meg azt, amivel a társadalomnak tartozunk. **Szabad időre** egyébként is szükségünk van, nemcsak „*regenerálódás*” céljából, hanem azért is, hogy emberségünk be ne szűküljön.

A szabad idő felhasználása is **felelősségteljes** feladat. Sokszor nagyobb leleményre van szükségünk, mint a pontosan behatárolt munka elvégzésében.

3. A szabad idő felhasználásának **módja:**

a) **szórakozás**, amely azonban nem az egyetlen lehetőség, még ha üzleti érdekből ennek ma nagy a kínálata;

b) **önművelés**: ilyenkor tudjuk „*utolérni önmagunkat*”;

c) **idegen tájak felkeresése** és az **emberi kapcsolatok kialakítása**, fenntartása (mindkettő új ismereteket és élményeket ad);

d) **mások szolgálata** és az **imádság**, hiszen ilyenkor „*jobban van rá idő*”.

A szabad idő helyes felhasználása tehát munkánkra is visszaragyo (vö. Gaudium et spes, 61). Életünk tehát a társadalmilag szabályozott munka és a személyes lelkiismerettől alakított szabad idő egymást váltó szakaszaiban egyaránt a felebaráti szeretetben találja meg értelmét. **Így lesz egészen Istené.**

31. A keresztény ember felelőssége a nemzeti elkötelezettség és a közélet terén

I. A TÁRSADALOM ÉS A CSALÁD

1. Az emberi élet **közösségi jellegét** ma különösen hangsúlyozza az Egyház. A közösség nem „*rádás (az ember életében), hanem az emberi természet követelménye*” (Katekizmus, 1879). A **társadalom** azon személyek együttese, akiket **szervezett formában összeköt** az egységnek olyan alapelve, amely az **egyedek felett** áll. Az Egyház tanításának fontos része a kölcsönös kisegítés (szubszidiaritás) elve. Ezen elv szerint „*egy magasabb szintű közösség ne avatkozzék be egy alacsonyabb szintű közösség életébe, és ne fossza meg illetékességétől, hanem szükség esetén támogassa, és segítse abban, hogy összehangolja tevékenységét más társadalmat alkotó tényezőkkel a közös érdekében*” (XI. Piusz: Quadragesimo anno).

2. A **családok** és a családi életet összetartó értékek ma különösen az **egész társadalom védelmére** szorulnak. Igen nagy tehát a felelősségünk ezen a téren, nem csak magunkért, hanem környezetünk, sőt a **közélet tisztaságáért** is. Szavunknak, viselkedésünknek messzire ható súlya van. Másfelől viszont a nehézségek között is szépen és gazdagon kibontakozó **családi élet a társadalom** és az **Egyház** életére hat jótékonyan. A II. Vatikáni Zsinat külön hangsúlyozza, hogy a keresztény család ma apostoli feladatot tölt be az emberek között (Apostolicam actusitatem, 11.).

II. A NEMZET

A család önmagában életképtelen; az ember közösségi igényét csak akkor elégítheti ki, ha **nagyobb közösségekbe** épül.

1. Ezek közül közvetlenül, egy nagyobb család természetességével a **nemzet** veszi körül az embert. A **nemzet tagjait** a vérségi köteléken túl a **közös nyelv**, a **közös műveltség**, a **történelmi hagyományok**, a **közös haza**, a többé-kevésbé **közös életforma** kapcsolja össze. Az emberi személyiség kibontakozása szempontjából a nemzetnek igen nagy jelentősége van, érthető, hogy munkás életünk „*termésének*” közvetlen haszonélvezője is többnyire a nemzet, amelynek gyermekei vagyunk.

A nemzet természetesen **erkölcsi érték** hordozója is („*emberóvó és embernevelő közösség*” – mondja Illyés Gyula). Ezt Isten világosan megmutatta azzal, hogy az Ószövetségben egy nemzetet választott ki üdvözítő terveinek szolgálatára. Jézus is ennek a nemzetnek hűséges tagjaként nevelkedett és élt, igaz szeretettel fordult hozzá, és könnyek közt jövendölte meg nemzeti önállóságának pusztulását.

Az Egyház a pünkösdi Lélektől vezetve minden nemzethez saját „*nyelvén*” igyekszik szólni. A II. Vatikáni Zsinat a liturgiában is, a missziós munkában is sürgeti a **nemzeti nyelv**, **műveltség** és **hagyomány** tiszteletét. Nem taktikai megfontolásból.

2. A **hazaszeretet** hűségre, tiszteletre kötelez az iránt a nemzet iránt, amely emberré nevelt. De képességeink kibontakoztatására, tervszerű közhasznú gyümölcsöztetésére is.

3. A nemzeti érzés **bűnös túlhajtása** a nacionalizmus, eltorzulása a faji gyűlölet. „*A nacionalista jogot sért (más népekét, önző előnyért); a patrióta jogot véd (voltaképpen nem is a maga népét, hanem az Emberét, az Emberiségét)*” – írja megint Illyés Gyula. A

nacionalizmus is, a faji gyűlölet is mélységesen ellenkezik nemcsak a keresztény felebaráti szeretet egyetemességével, hanem a hazaszeretet igazi tartalmával is.

III. AZ ÁLLAM

1. A **nemzet** természetes, az **állam** szervezett közösség, határai nem mindig esnek egybe a nemzet határaival (Jézus korában például Izrael egy kozmopolita világbirodalom sok nemzetet összefogó politikai közösségének tagjává lett). A fejlődés jelenlegi fokán **az állam igen fontos szerepet tölt be** az emberiség életében (vö. Gaudium et spes, 74-75). Alapvető tevékenysége a közjó szolgálata.

Legfontosabb feladatai:

- a) a **jogrend** kialakítása és védelme,
- b) a **gazdasági élet** megszervezése, az emberhez méltó megélhetés és szabadság föltételeinek mind hatékonyabb biztosítása,
- c) a **közművelődés** szolgálata.

2. Az állam **történelmi alakulat**, szervezettsége koronként változik. A kereszténységnek nincs örökre érvényes, eszményi állam-modellje. Jézus példája és az Újszövetség egyértelműen tisztázza, hogy a keresztény embernek jó állampolgárnak kell lennie. Az állami törvények „*nemcsak a megtorlás, hanem a lelkiismeret miatt is*” kötelezők (Róm 13,4). Meg kell fizetni a jogos adót (Mk 12,13-17), vállalni kell a kötelező személyi szolgálatokat, például a honvédelmi kötelezettséget, vagy annak alternatív formáit.

3. **Bűnös dolog volna**, ha valaki ingyen haszonélvezője akarna lenni az állam-biztosította közrendnek, vagy ha másfelől az állampolgári hűséget összetévesztené a szolgálalkúséggel. A **nagykorú ember akkor jó állampolgár**, ha lehetőségei szerint mindent megtesz azért, hogy az állam életében az **igazságosság**, a **jog**, a **szabadság** követelményei érvényre jussanak. Ez vonatkozik a **közéleti** ill. **politikai** tevékenységre is.

4. A felvilágosodás korában dolgozták ki azokat a társadalomról szóló elméleteket, amelyek a mai **demokratikus rendszereket** megalapozták. Ennek lényege, hogy a hatalmat a **polgárok által választott személyek** gyakorolják. Itt tehát mindenki felelős azért, hogy szavazatával **kit segít hatalomra**. Kiemelt azok felelőssége, akik a választás során **hatalomhoz jutottak**, hiszen a „*néptől kapott*” hatalmat az ígéreteknek megfelelően kell gyakorolni. A keresztény közéleti személy nem felejtetheti, hogy a hatalommal járó lehetőségeket a **szolgálat szellemében** kell gyakorolnia.

IV. AZ EMBERISÉG

1. A Biblia már az első lapjain **az egész emberi nem összetartozását** tanítja. Azt, hogy az emberiség egymást meg nem értő, sőt ellenséges csoportokra szakadt, a bűn következményeként mutatja be. A megváltásról pedig már az Ószövetség az emberi nem egységének helyreállítását várta.

Jézus valóban „*békességszerzőként*” jött, egyé, új emberré teremtette az emberiséget (Ef 2,15). Ezért tartozik hozzá Krisztus törvényéhez a felebaráti szeretet egyetemes parancsa és az ellenségszeretet is.

Szent Pál is ujjongva és felszabadultan hirdeti: „*Nincs többé zsidó vagy görög, rabszolga vagy szabad, férfi vagy nő, mert ti mindnyájan egy személy vagytok Jézus Krisztusban*” (Gal 3,28).

2. Napjaink technikai és társadalmi fejlődése a föld népeinek tényleges összetartozását a régi korokhoz viszonyítva sokkal nyilvánvalóbbá tette. Felelősségre hív fel az a tény, hogy van **nemzetek feletti közjó**, és annak előmozdításán minden embernek munkálkodnia kell. Erre utal VI. Pál pápa is (Populorum progressio, 1967).

V. AZ EGYHÁZ

1. Az Egyház **természetfölötti közösség**, amely a megváltás kegyelmét, az egység és a béke ígértét hordozza. *„Jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberi nem egységének”* (Lumen gentium, 1.). – Az Egyház feladata **tanító** (Mt 28,19), **papi** (Lk 22,19), **törvényhozó** és **kormányzó**. A tanítói feladat ellátásának megvalósulásáért látta el az Egyházat Krisztus a **tévedhetetlenség** karizmájával. *„A római pápa, midőn ex cathedra tanít, ... legfőbb apostoli tekintélyénél fogva valamely hitre vagy erkölcsre vonatkozó ... tant határoz meg, ... csalatkozhatatlansággal bír”* (Pastor Aeternus, 4).

2. Az Egyház kormányzatában alapvető szerepe van a **pápai primátusnak**, amint az I. Vatikánum megfogalmazta: *„Krisztus Urunk ... a legfőbb joghatóságot közvetlenül ... Szent Péter apostolnak ... adta. ... Aki ... Szent Pétert (az apostoli utódlásban) követi, az maga Krisztus rendeletének alapján az egész Egyház felett főnökséget nyer”* (Pastor Aeternus, 1-2.). A II. Vatikánum hangsúlyozza a **püspökök testületének** (kollégium) szerepét, amelynek feje a pápa.

Ám az Egyház nem a „hierarchiából” áll. *„A világi hívek az Egyház életének legelső vonalában vannak, az Egyház általuk a társadalom éltető alapelve. ... Nemcsak egyszerűen az Egyházhoz tartoznak, hanem ők az Egyház, ... a pápa és a vele közösségben lévő püspökök vezetése alatt”* (XII. Piusz). A II. Vatikánum a szolgálati papság mellett ezért beszél a **világiak egyetemes papságáról**. Ezért valamennyiünk kötelessége, hogy **alkotó felelősséggel** vegyük ki részünket az Egyház életéből és küldetésének megvalósításából.

„Mindnyájan kötelesek vagyunk nemcsak a saját javunkat, hanem mások javát is keresni. Az isteni Gondviselés, akár közvetve, akár közvetlenül, kapcsolatba hoz azokkal, akiknek életében az üdvösség eszközeként kell szereplnünk. És a Szentlélek is azt akarja, hogy kapjunk azoktól, akiknek adunk és adjunk másoknak, akiktől kapunk. Így az egész keresztény élet kölcsönös viszonyok hálózata egy test tagjai között, amelyet természetfölötti szeretet, azaz a Szentlélek működése egyesít, mindnyájunkat eggyé téve Krisztusban. Isten akarata mindenekfölött az, hogy mindenki a tőle telhető legnagyobb szabadsággal működjék közre a szeretet Szentlelkével, az egység kötelékével” (Thomas Merton).

Kiegészítő anyag

Krisztus lelkületével

„[Jézus] Istennel való egyenlőségét nem tekintette olyan dolognak, amelyhez, mint zsákmányhoz ragaszkodják, hanem szolgai alakot öltve kiüresítette önmagát, ... engedelmes lett a halálig, mégpedig a kereszthalálig. Ezért magasztalta fel őt Isten, és olyan nevet adott neki, amely fönségesebb minden névnél, hogy Jézus nevére hajoljon meg minden térd a mennyben, a földön és az alvilágban, és minden nyelv hirdesse, hogy Jézus Krisztus az Úr, az Atyaisten dicsőségére” (Fil 2,5-11).

Amikor **Szent Pál** sorait olvassuk, általában a benne lévő teológiára gondolunk. Valóban komoly dogmatikai mondanivalója van: Krisztus életútját mutatja be. A mondanivaló azonban nem csupán dogmatikai. Az apostol ezt az összefüggő szakaszt, amelyet a teológusok **Krisztus-himnusznak** neveznek, ezzel a felhívással vezeti be: „*Ugyanaz a lelkület legyen bennetek, amely Krisztusban volt!*” (Fil 2,4).

A levél a Filippiben szerveződő keresztény közösségnek szól. Az apostol itt alapította az első európai egyházközségeket. Erre a közösségre természetesen hatott a görög-római-hellenisztikus hatás.

A **görög-római világ** egyik alapelve a versengés volt. Ez megmutatkozott például a **sportban**, amelyet az idő távlata old csak romantikus szellemű játékká. Az ókori olimpiai játékokon kíméletlen versenyszellem uralkodott. Csak az első helyezett számított, a további helyezéseknek nem volt értékük. Így a mai értelemben vett nemes küzdelem hiányzott, ez pedig a mentalitás torzulását vonta maga után. Hiányzott az összetartás, a szolidaritás, az egymáson segíteni akarás.

De nemcsak a sportban, hanem a **művészetben**, a **közéletben**, talán minden területen az volt az antik ember eszménye, hogy **különb** legyen a másikkal.

Egy ilyen világban írja Szent Pál: „*Ha tehát ér valamit a Krisztusban adott buzditás ... tegyetek örömetel teljessé azzal, hogy egymást szeretitek. ... Semmit se tegyetek vetélkedésből, vagy hiú dicsőségvágyból. Tekintse inkább alázatosan egyik a másikat magánál kiválóbbnak. Senki se keresse csak a maga javát, hanem a másét is*” (Fil 2,4).

A világban versengés uralkodik, de a **krisztusi embernek** nem szabad ilyené válnia. A **hiúság** és az **önzés** ikertestvérek. A göggel összeférhetetlen a segíteni akaró, a másikért áldozatot hozni tudó magatartás. A rivalizálásra beállított élet aligha tud áldozatot hozni.

Szent Pál a krisztusi magatartásban az **engedelmességet** és az **alázatot** ragadja meg. Azt a két erényt, amely nem rokonszenves a ma embere előtt.

A mi világunk a XX. század végi Európa. A mai életre is jellemző, hogy mindenért keményen meg kell küzdeni, sokszor nemcsak önmagunkkal, hanem másokkal is. Ez a küzdelem verseny jellegű. Célja lehet az egyetemi fölvetel, a pozíció, az előre lépés, a tekintély.

Az **élet** tehát elénk állítja az **ókori helyzetet**. De ugyanúgy szól a figyelmeztetés: „*Ugyanaz a lelkület legyen bennetek, amely Krisztusban volt!*”.

De hogyan lehet ezt **megvalósítani**? Le kell mondanunk minden álmunkról, elismerésről, jó lehetőségéről? Szejtás magatartás talán ajánlhatna ilyesmit, de érezzük, hogy ez nem az igazi megoldás. Ez nem pusztán áldozat lenne, hanem ostobaság is. Az ember alaptermészetében benne van a többre, az értékesebbre törekvés. Ezt éppen a Teremtő oltotta belénk. De akkor mi a megoldás?

Krisztus magatartása a megoldás. „*Istennel való egyenlőségét nem tartotta ... zsákmánynak, amihez feltétlenül ragaszkodjék*”. Nem mondott le róla, hiszen ez lehetetlen is lenne, de nem ragaszkodott hozzá feltétlenül. Szolgai alakot öltött, megalázta önmagát és engedelmes lett a halálig, mégpedig a legmegalázóbb halálig. Istenségét nem a maga javára „használta” föl. A kínszenvedés és a feltámadás során teljesen embernek mutatkozott, mintegy „elrejtette” istenségét, mert ezzel akart szolgálni. Második eljövetelekor isteni dicsőségében jelenik meg, mert akkor meg azzal akar szolgálni.

Ezt látva megértjük, hogy Szent Pál nem álszerénységet, hamis, esetleg kényelmeskedő alázatot vár tőlünk. Életünkben szerepet kap a **többre**, a **jobbra törekvés**. Így leszünk egyáltalán **alkalmasak** arra, hogy szolgálni tudjunk. A rossz mérnök, orvos, szakmunkás kárt okoz, esetleg tragédiákat is előidéz. Aki használni akar, annak törekednie kell arra, hogy **tudjon** használni. A többre törekvés felelősségteljes kötelesség számunkra.

A többre törekvés azonban csak a kötelesség egyik oldala. Hiszen az értékek visszájukra fordulhatnak. Aki valamiben tekintélyt szerzett, az esetleg kezdi lenézni, „fölülről nézni” a világot, legyen az orvos, mérnök, szakmunkás. A többre törekvés csak akkor krisztusi szellemű, ha **alázattal** párosul. Láttuk: a hiúság és az önzés ikertestvérek. Ennek azonban a fordítottja is igaz. **A másik emberre figyelni tudó alázat és az altruizmus szintén elválaszthatatlanok egymástól.**

Erre hívja föl a figyelmet Szent Pál. Egyszerre kell törekednünk **önmagunk kibontakoztatására**, és arra, hogy tudjunk elfeledkezni önmagunkról – a másik ember javára. Érvünk el tudást, pozíciót, megbecsülést, de ezt ne tekintsük „zsákmánynak”, amelyhez feltétlenül ragaszkodnánk, hanem ezeknek az értékeknek a birtokában iparkodjunk életünket minél inkább a **másik ember szolgálatára** fordítani.

„A szeretet türelmes, a szeretet jóságos”

„Szóljak bár az emberek vagy angyalok nyelvén,
Ha szeretet nincs bennem,
Csak zengő érc vagyok vagy pengő cimbalom.

...
Legyen akkora hitem, hogy hegyeket mozgassak,
Ha szeretet nincs bennem,
Mit sem érek.

...
A szeretet türelmes, a szeretet jóságos,
A szeretet nem féltékeny,
Nem kérkedik, nem gőgösködik,
Nem tapintatlan, nem keresi a magáét,
Haragra nem gerjed, a rosszat föl nem rója,
Nem örül a gonoszságnak,
De együtt örül az igazsággal.
Mindent eltűr, mindent elhisz,
Mindent remél, mindent elvisel.”

(1 Kor 13, 1-7)

Szent Pál egyik **legtöbbet idézett helye** a korintusiaknak írt első levelének 13. fejezete. Ez a zárt egységű remekmű emelkedett hangulatával az apostol írásainak talán legszebb része. A biblikusok még címet is adtak neki: **Szeretet-himnusz**.

Érdekes ennek a résznek a **szövegkörnyezete** is. A korintusi egyházközségben sok olyan ember élt, akiknek volt valamilyen **különleges képessége**, karizmája (pl. csodatévő hatalom, kormányzóképeség, a nyelvek adománya). A korintusiak sokra becsülték ezeket a néha még látványos karizmákat. Szent Pál sem szól ellenük, de rámutat, hogy **néha épp a lényeg sikkad el – a szeretet**.

Más megjelenési körülmények között **minket is fenyeget** ez a veszély. Mi az, amit **ma értéknek tartunk**, amit becsülünk, amire büszkék vagyunk, esetleg el is várunk másoktól? Ilyen értéknek tartjuk ma például a szókimondást, a karakánságot, ilyennek a tudományos képzettséget, az iskolai végzettséget, a nyelvtudást. Hosszan lehetne sorolni ezeket, beleférne a sorba a jó fellépéstől a világlátottságig sok minden. És ezek valóban **sok értékes mozzanatot tartalmaznak**.

De vajon **minden további nélkül** értéknek mondhatók? Érték-e például a szókimondás, ha valaki kizárólag sebezni tud? Érték-e a tudományos képzettség, ha nagyképűséggel párosul? Érték-e a nyelvtudás, ha a több nyelven beszélő embernek eszébe sem jut, hogy ezzel másokon segítsen? Érték-e a jó fellépés, ha nincs mögötte semmi, ha az illető például közismerten megbízhatatlan?

Ezek kisarkított példák, de rámutatnak arra, hogy az önmagában értékes dolog hogyan torzulhat karikatúrává, **ha pontosan az hiányzik belőle**, ami értékévé tehetné: a másokra irányultság, a használni akarás, vagyis a szeretet. Amikor tehát megkísért minket is a korintusiak mentalitása, akkor nekünk is szól Szent Pál: „Egy mindennél magasztosabb utat mutatok nektek!” (12,31)

Szent Pál ilyen összefüggésben írja ezeket a sorokat, így akarja a frissen szerveződő közösség mentalitását óvni. De éppen ezért **fontos az apostol mondanivalója** a mi számunkra is

A gazdag költeményből itt egy gondolatot emelünk ki: „*A szeretet türelmes, a szeretet jóságos*”.

Korunk egyik jellemző tünete a **túlhajszoaltság**, az állandó **időhiány**. Sokszor ezt egyenesen természetesnek, modernnek tartjuk, szinte értéket csinálunk belőle. Az „elfoglalt ember” korunk egyik követendő modelljévé vált. Persze ez a „modell” aztán sokszor úgy viselkedik, hogy méltán kell figyelmeztetni az apostol szavával, hogy legyen türelmes, legyen jóságos. Ha ezt a türelmet és jóságot állítja szembe Szent Pál a korintusiak prófétáló tevékenységével, akkor nekünk is ezt kell szembe állítanunk például a korunkra jellemző rohanással, lázas tevékenységgel. Az **aktív, tevékeny** élet önmagában nem elítélendő, de **a szeretet alapvető rendező elve nélkül** állandó idegességet, nyugtalanságot okoz. Sokszor döbbenetesen vesszük észre, hogy jó szándékkal kezdett tevékenységünk már nem szolgálja, hanem szinte megöli körülöttünk az életet, megrontja emberi kapcsolatainkat, rosszul tölti ki az életet.

Ezt meggondolva látjuk, hogy **milyen időszerű Szent Pál felhívása**. Életünk kereteiből természetesen nem léphetünk ki. Az is természetes, hogy a felgyorsult étellel járó feladatokat éppen mások javára vállaljuk. De ha tudatosan nem figyelünk önmagunkra, **ha tevékenységünk nem párosul türelemmel és jósággal, akkor szinte alkalmatlanok leszünk a szeretet gyakorlására**. Ha a szeretetből vállalt többlet-munka kapcsolatainkban több kárt okoz, mint hasznot hajt, akkor valóban szeretetből történik?

Szent Pál azt is írja, hogy a „*szeretet nem keresi a magáét*”. Ez szorosan kapcsolódik az előbbi gondolathoz. A lázas tevékenység ugyanis sokszor nem más, mint a **teljesítmény hajszoaltsága**. Az ilyen cselekedet valójában a „magáét keresi”, és ezért lehet konok és kitartó, de nem lehet türelmes és jóságos.

Sokat követel Szent Pál – és **mégis inkább kedvet csinál, mint elijeszt**. Az a feladatunk, hogy újra meg újra szembenézzünk önmagunkkal, **a kor kísértéseit legyőzve éljünk krisztusi életet. A türelem ma nehéz erény, de nélküle minden tevékenységünk üressé, hatástalanná válhat**. Szent Pál figyelmeztet: „[a szeretet] *mindent eltűr, mindent elhisz, mindent elvisel*”. Ha életünkkel, tevékenységünkkel használni akarunk, megfogadjuk a figyelmeztetést.

„Hogy Krisztus lakjék szívetekben” (A lelki élet 1 x 1-e)

Írta: Vereb Zsolt Sch.P. tanár

„Jó Mester, mit kell tennem, hogy elnyerjem az örök életet?” – kérdezi Jézustól a gazdag ifjú (Mk 10,18). Benned is megfogalmazódik nem egyszer ugyanez a kérdés. Ám nem elég megmaradnod a jószándékú kérdésnél, ha nem akarsz a gazdag ifjúval együtt szomorúan távozni. Jézus főpapi imájában rólad is megemlékeznek: „De nemcsak értük könyörögök, hanem azokért is, akik szavukra hinni fognak bennem [...], hogy a szeretet, amellyel engem szeretsz, bennük legyen és én őbennük” (Jn 17,20.26). Szent Pál apostol szintén érted könyörög az Úrhoz: „Adja meg nektek dicsőségének gazdagsága szerint, hogy *Lelke által megerősödjétek belső emberré, hogy hittel Krisztus lakjék szívetekben, és ti gyökeret verjétek és alapot vessétek a szeretetben*” (Ef 3,16). Jó magadon tudnod Jézus figyelő tekintetét és a szentek hathatós közbenjárását. Ez adjon erőt ahhoz, hogy valóban magadra tudd öltetni az új embert, Jézus Krisztust.

Jézus Krisztus az Út, az Igazság és az Élet. Ehhez a modellhez igazítsd önnevelésedet: **akarated** helyes *Úton* tartásával, **értelmednek** az *Igazsággal* való szembesítésével, és **érzelmi világod** *Élettel* telítésével.

I. Miként tudod **akaraterődet** fejleszteni? A módszer nagyon egyszerű: például mondj le önként a tévében sugárzott egy-egy műsor megnézéséről; vagy rendszeresen tornázz és zuhanyozz hideg vízzel reggelente; vagy alkalmanként mondj le az édességről; vagy próbálj pontos lenni nem engedve az utolsó percekben jelentkező ötletek csábításának; vagy végezz karitatív munkát, esetleg vállald át mások feladatát, persze nem kötelességeid elől menekülve, azok teljesítésének rovására! Így nagyobb esélyed lesz arra, hogy a kötelességteljesítésben, az állhatatosságban, a felelősségérzet kifejlesztésében biztos léptekkel haladhass előre.

II. **Értelmi nyiladozásod**, lelki éleslátásod fejlesztésében nagy szerepe van a szentmiséken való részvételnek, gyakori szentgyónásnak, szentáldozásnak, az imádságnak, a Szentírás és más lelki könyvek olvasásának, a lelki vezetővel való kapcsolattartásnak, a barátok megválasztásának.

„**Krisztusnak nem lehet barátja, aki nem barátja az imádságnak**” – figyelmeztet Kalazanci Szent József. **Felkeléskor** szíved első gondolata szálljon a Mennyei Atyához. Alkalmom adtán elég egy fohász is: „*Uram, köszönöm a mai napot, hogy új lehetőségeket adtál.*” Tégy jó elhatározásokat, mire is akarsz napközben különösen odafigyelni. Tudj időt szakítani **napközben** arra, hogy iskolába menet vagy jövet, esetleg egy más rendszeres programhoz kapcsolva találj módot egy pár perces templomlátogatásra. Nem kell ott szaporítanod a szót. Elég ha te nézed Őt, és Ő téged. **Este** lefekvés előtt csöndesedj el, gondold át napodat, tarts lelkiismeretvizsgálatot, fogalmazd meg gondjaidat, és adj hálát az elért eredményekért, találkozásokért.

Sokat segíthet egy **lelkinapló** vezetése. Természetesen ennek is csak őszintén van értelme. Az őszinteség egyik nem elhanyagolható feltétele a napló „titkossága”, azaz az illetéktelenek elől való elzárhatósága. Beleírhatod lelki élményeidet, örömeidet, találkozásaidat, a nap fontos eseményeit, kérdéseidet, kudarcaidat, bánatodat, terveidet, elhatározásaidat.

Többeknek nagy segítséget nyújt az elindulásakor az ún. Franklin táblázat használata. (Benjamin Franklin a villámhárító feltalálója.) Naptár-szerűen bejegyzed azokat a lelki szempontokat, melyekben leginkább szükségét látod a javulásnak. Ha aznap sikerült

odafigyelned, és a jóra törekedve a bűnre vezető alkalmakat elkerülnöd, akkor egy „+” jelet teszel a megfelelő rovatba. Ha nem, úgy egy „-” jelet. A táblázatot a következő minta szerint készítheted el:

	X. 9.	X. 10.	X. 11.	X. 12.	X. 13.	X. 14.	X. 15.	X. 16.
tiszta beszéd	-	-	-	+	+	-	+	
evésben mértékletesség	-	-	+	+	+	+	-	
esti ima	-	+	+	+	+	+	-	
pontosság	-	-	+	-	+	-	+	
igazmondás	-	+	-	+	+	+	+	

Ha látod valamely területen a tartós sikert, úgy azt új szemponttal helyettesítheted. Nem érdemes egyszerre túl sok területet figyelemmel kísérned, mert akkor nagyon elaprózódik a figyelmed. Érdekes paradoxon, hogy ha a kijelölt dolgokban valóban igényes vagy, akkor a többi ki nem jelölt területen is állhatatosabbá válsz.

Törekvéseidben sokat segíthetnek a **pozitív és konkrét megfogalmazások**: „*Jó akarok lenni, hogy örömed teljék bennem!*” Tiszta beszédre törekszem a mai napon. Nem pedig: Nem akarok rossz lenni. Nem akarok csúnyán beszélni. Hiszen életed lényege a szíved mélyén megtapasztalt isteni szeretet kisugárzása, környezetteddel való megosztása, Isten szeretetének tovább adása jócselekedeteid, türelmed, tapintatod, megértő viselkedésed által, nem pedig a bűnök aggodalmaskodó kerülgetése.

Szintén fontos a **Szentírás és más lelki könyvek olvasása**. Ez nem azt jelenti, hogy csak ilyen irodalmat szabad forgatnod, de azt igen, hogy bizonyos százalékos arányban kell helyet és időt biztosítanod az irodalom eme területére is. Mennyi ötletet meríthetsz belőlük az egyes élethelyzetek jó megoldására!

Ha valaki a jogosítvány megszerzése nélkül vezet járművet, akkor könnyen balesetet okozhat anélkül, hogy szándékosan akarná. Mégis érzed, hogy felelős a tettéért, mivel kötelessége lett volna a kellő tanfolyamok elvégzése. Ugyanígy te se áltasd magad, hogy nem olyan fontos a szent szerzők olvasása. Neked is el kell végezned a **lelki élet tanfolyamát**, mert a lelki karambolokért, konfliktusokért méginkább felelős vagy, ha ezt a stúdiumot elhanyagolod.

Tanácsos mind a **nagy klasszikusokkal** (pl. Szent Ágoston: Confessiones, Soliloquia; Sziénai Szent Katalin: Levelek; Avilai Nagy Szent Teréz: Belső várkastély, Tökéletesség útja; Kempis Tamás: Krisztus követése; Fioretti; Szalézi Szent Ferenc: Filótea; Lisieuxi Kis Szent Teréz írásai; Newman művei; Pázmány Péter: Prédikációk; Prohászka Ottokár: Elmélkedések az evangéliumról; Foerster: Élet és jellem; szentek életrajzai, stb.), mind a **modern művekkel** (pl. I. János Pál pápa: Illusztris barátom; II. János Pál pápa enciklikái, Corona Bamberg: Az emberség ára; Thomas Merton: A hétlépcsős hegy; Michel Quoist: Így élni jó; Jelenits István: Betű és lélek; Nyíri Tamás: Ki ez az ember?; Gaston Courtois: Ketten a Mesterrel; Christa Meves: Nászajándék; Jean Vanier, Roger Schutz, Belon Gellért, Barsi Balázs, Gyökössy Endre és mások írásai, stb.) megismerkedned. Lelkiatyád ezen a téren különösen sokat tud segíteni.

Gondolj arra is, hogy ha krimivel, horrorisztikus scifivel, fantasztikus vagy egyéb szempontból mozgalmas művel izgatod a fantáziád közvetlen az elalvás előtt, akkor egy darabig félig öntudatlan még nyugtalanul forgolódsz, mert tovább élnek benned az olvasott élmények. Mennyivel nagyszerűbb, ha az elalvás előtti **utolsó gondolatok lelked megnyugvását** szolgálják.

III. Harmadik megfontolnivalód az **érzelmi világod** tudatos formálása. Az ember hajlamos az erkölcsi törvények relativizálására. Nem egy esetben a sok ellenvélemény dacára addig kutat, míg fel nem lel egy olyan forrást, mely saját lazább nézetét látszik igazolni. Ekkor végre megnyugtatja magát, hogy mégis az a jó – és úgy a jó –, ahogy ő csinálja. Pedig a 2×4 szabálya sohasem változik, 2×2 sohasem lesz sem 5 sem 3. Kell valaki, aki hiteles tükröt tart eléd, akinek útmutatásait elfogadod. Ő a **lelkivezető**.

Hogy mit is jelent a jó lelkivezető egy ember életében azt jól bemutatja Paul Claudel egy, a lelkiatyjának emléket állító versében:

*„Boldog, ki az oltár mögött orvost talál, és nem bírót, hanem atyát.
Papot, aki mélyen alázatos, sosem csodálkozik, haragját soha nem zúdíttja rád,
Türelmes, és a tékozló fiúnak, vegyen belőle, erszényét megnyitja mindig kegyesen,
S tudja, hogy ahol terem a bűn, még bővebben árad a kegyelem.
Erősen fogadom ... Igen, de holnap, vagy ma délután még, elkövetem ugyanazt a hibát.
Kétségkívül konok jószág az ördög, s csak én vagyok nála is ostobább.
De nem adom meg egykönnyen magam; megtanultam, hogy ne maradjak lent a földön, mint
fadarab, vagy lomha kő, élettelen.
Ha minden pillanatban elbukom: hetvenhétszer is fölemelkedem!
Csak a könyvekben élnek olyan lelkek, kik egyszerre tisztává fényesülnek, s csak egyszer
tartanak bünbánatot.
Ha állva nem bírok előre jutni, hát hason csúszva haladok!
S most újra itt a kegyetlen vasárnap, s milyen keserves újararágnod ezt a vétket;
Fanyar az íze, mert hogy nem teszed, legutóbb épp erről ígérted!
Adjon ilyenkor Isten jó atyát, ne holmi ámuló s botránkozó tanárt neked.
Az a dolga, hogy bűneinket megtapintsa, s a rongyszedők apostola miért éppen tőled ijedne
meg?
Itt térdelek újból előtted; lelkiatyám, tekints fiadra!
Nézd lelkemet, írók vigasztalója, szegények atyja.
Nem először jönnek eléd ezek a féligfőzött kárhozottak, ügyefogyottak, betegek.
S ez a szegény, ki, míg föloldozod, málészájúan rád mered.
Szólj, és amiket a világ nem ért meg, mondd nekem azokat a szavakat.
Jézus Krisztust hallom, ő szól szavadban, és halkán tanácsokat ad.
És én hiszem, hogy egykor, veled együtt, magam is a Paradicsomba érek,
Reverendád szegélyébe fogódzva, egyszerűen mert megígérted.”*

Fontos, hogy merj és tudj **őszinte lenni** lelkiatyáddal. Fontos, hogy kapcsolatokat rendszeres legyen. Fontos, hogy szavát megfogadd akkor is, ha nehezedre esik, vagy az adott esetben te más lépést látnál helyesnek. Amennyiben úgy érzed, hogy lelkileg nem sikerül ráhangolódnod, úgy keress másikat. Ám csak akkor búcsúzz el az előzőtől, amikor már meglelted a szívedhez közelebb állót. Fontos, hogy a megválasztásban ne olcsó szimpátia vezéreljen téged. A jó orvos nem cukorkával gyógyítja a súlyos beteget, hanem ha szükséges, akkor keserű orvossággal, vagy esetleg fájdalmas műtéti beavatkozással.

Meg kell ugyanakkor említeni a **rendkívüli gyóntató** személyét is, akinek szintén megvan a szerepe az Istennel való felhőtlen kapcsolat alakításában (pl. közös bünbánati liturgiák alkalmával). Ő olyan szempontokat is adhat, amelyekre esetleg lelkivezetőd nem is gondolt.

Akire érzelmileg ráhangolódsz, azt könnyebb megszeretned, könnyebb az elvárásainak megfelelned, érte áldozatot hoznod. Jól érzed magad a környezetében, visszavágyódsz hozzá. Érzed, hogy általa több leszel, s talán te is nyújthatsz neki valamit. Ezért fontos, hogy **tudatosan alakítsd környezetet**, törekedj Jézus barátainak körében otthon érezni magad.

Aki korpa közé keveredik, azt megeszik a disznók – szól a közismert mondás. Azaz, **ha nem ügyelsz a „haverok”** (NB. ide tartozik az udvarlásodra méltó partner) **igényes megválogatására**, kisvártatva könnyen nem ismersz magadra. Eleinte úgy gondolhatod: tudok vigyázni, mit árthatnak nekem? Csakhogy az elesett ember sem érzi jól magát elesettségében, zavarja a tiszta emberek látványa. Mivel erőtlenek, nem képesek kiemelkedni helyzetükből, inkább a náluk különbeket húzzák le a maguk szintjére, hogy eltűnjék a kontraszt nyomasztó érzete. Így aztán egy napon azt veheted észre, hogy rászoktál a trágár beszédre, a cigarettára, az alkoholra, a cinizmusra és az őszintétlenségre, kettős könyveléssel rendelkezél, varga betűkön jársz, bujkálsz mások, igazi önmagad és Isten előtt...

De a fordítottja is igaz. **Az igaz barátok** segítik egymást a jóban, örülnek egymás sikereinek, idejekorán figyelmeztetik egymást a közelgő veszélyekre. Olyanok az ember életében, mint egy megkettőzött, kívülről szóló lelkiismeret. Milyen értéket képvisel az a közösség, melyben Jézus Krisztus is otthon érezheti magát!

Mindezek nagyon egyszerűnek tűnhetnek föl előtted. Ha nekivágsz az útnak tapasztalni fogod, hogy nem is olyan egyszerű. Sok esetben könnyebb a saslengést vagy egy idegen nyelvi ragozási szabályt elsajátítani, mint valamely rossz szokásodról leszokni, egy erényt begyakorolni. Az apostolok is megtapasztalták gyöngeségüket, s fájdalmasan kiáltottak föl: *„Ki üdvözülhet?”* Jézus rájuk tekintett és így szólt: *„Embernek ez lehetetlen, de Istennek minden lehetséges”* (Mt 19,25-26). **E reményt keltő szavakkal végződik a gazdag ifjú története, s kezdődik el a tied...**

„Szép szabadságotokat önkéntes fegyelemmel őrizzétek!” (Gondolatok a házasságra készülés felelősségéről)

Írta: Farkas István Sch. P. tanár

Dante nagyon találóan írja az emberről: „...összes tudománya, hogy (mint alkotta vidám Alkotója) ami gyönyörre gyűjtja, azt kívánja. Kacsint előbb némely kisebbke jóra s megcsalják, és utánuk futna végül, ha bölcs vezér vagy bölcs fék meg nem ója. Ezért kell mindig törvényt tenni fékül...” (Purgatórium 16,88-94.9)

Ha egy atomerőműben kikapcsolják a biztonsági berendezést, az óriási károkat okozva felrobban. Ha egy autóban elromlik a fék, lehetlenné válik a biztonságos közlekedés, az ilyen kocsni ön- és közveszélyessé válik. Ha az erkölcsi élet egy területén függetlenítjük magunkat a törvénytől, hallatlan **pusztítás** előidézői leszünk.

Vidám Alkotónk kezenyomát őrizve mindegyikünkben kiirthatatlanul benne él a boldogság utáni vágy, s ugyanakkor mennyi csalódás keseríti életünket. Ezek a csalódások sokszor nem pusztán alkalmi elsötétedések, hanem **egész életünkre** rátelepednek. – Ha egy-egy fájdalmas katasztrófa után átgondoljuk, hol is hibáztunk, legtöbbször megállapíthatjuk, hogy **nem is rossz irányban** kerestük mi a boldogságot, hanem azzal vétettünk, hogy oktalanul függetlenítettük magunkat a törvénytől, ami a fék, a biztonsági berendezés szerepét töltötte volna be.

Kétségtelen, hogy a boldogságkeresésben első helyen **személyes kapcsolataink** vannak, s épp ezen a területen kapjuk s ejtjük másokon a legnehezebben gyógyuló sebeket. Mindig külön varázsa van egy férfi és egy nő kapcsolatának. Isten egy tökéletes szeretet-közösségben él (Szentháromság), és az embert is így alkotta meg, hogy teljessé csak egy szeretetközösségben váljék. Itt nem kevesebb az igényünk, mint, hogy valaki **kizárólagosan és visszavonhatatlanul szeressen**. Ez természetesen csak a házasságban valósul meg. Ezért oly fontos az együttjárás, amely előkészítője vagy elrontója az egy életre szóló szeretetközösségnek.

A keresztény erkölcsstan szerint az együttjárásban kialakuló szexuális kapcsolat nem előre visz, hanem sok-sok értéket, lehetőséget elpusztít. Paradoxnak tűnik, de így igaz, hogy **teljesebb, boldogabb** az a házasság, amelyben csak a házasságkötés után lesz teljesen eggyé a férj és a feleség. Közel 25 éven át **több száz fiatal** életét láthattam egész páratlan közelségből. Ezen tapasztalataimat sűrítik a következő sorok. Bár te is megszívlelnéd az itt leírtakat, s így együttjárásod, házasságod valóban boldog lenne.

* * *

Szedjük tehát szépen sorba, **milyen pusztítást** okozhat a házasság előtti szexuális kapcsolat:

1. A pár életéből egy **felhőtlen, játékos korszak** („gyerekkor”) egyszer s mindenkorra pótolhatatlanul kimaradhat. Jól tudjuk, hogy milyen meghatározó egész életünkre gyermekkorunk (játék, bizalom, ráhagyatkozás...).

Életünkben a felnőtttség, a felelősség a szexuális éréssel jelenik meg. Ha egy pár a házasságkötésig tartózkodik a szexuális kapcsolattól, hallatlanul szép, játékos, felhőtlen korszakkal alapozza meg jövő életét. Ezt később pótolni nagyon nehéz.

2. **A sokszínűség ki sem épül vagy leépül.** Két ember között a legkifejezőbb a testi kapcsolat. Amíg ez nem jöhet létre, **ezer más módon fejezik ki figyelmességüket,**

ragaszkodásukat. Ha a testi kapcsolat belép, az összes többi kifejezésmód háttérbe szorul. Ha a belépésig már kiépült egy gazdag kapcsolatrendszer, az tovább él: ha nem, sivár, egyhangú lesz két ember kapcsolata: „*Az ágy közös. A párna nem*”. (Pilinszky János)

3. **A szexuális kapcsolat a teljes önátadásnak és a teljes elfogadásnak a jele.** A teljesség nem lehet egy estére vagy például három hónapra szóló. Amikor tehát eljártsszák a teljes odaadást – holott egészen más a valóság – becsapják egymást, **hazudnak egymásnak.** A teljes elfogadás azt jelenti, hogy visszavonhatatlan a döntésem. Ez csak a házasságban valósul meg.

4. Egy személy számára **a legmegalázóbb, ha tárgyként kezelem.** Nem tárgyként, hanem személyként fordulni a másik felé, azt jelenti, hogy **páratlan szerepet tölt be** az életemben (nem pusztán szexuális ösztönöm tárgya). Az említett páratlanság csak a házasságban realizálódik.

5. Hogy a másikat teljesen elfogadom, ez azt is jelenti, hogy **titkaival együtt szeretem.** Igazán csak a titok vonzza, bűvöli el az embert. (Gyermekkorunkban, miután egy kisautót kibeleztünk, többé már nem volt érdekes számunkra, kidobtuk a szemétre.) Ha kíváncsiságom, erőszakom fölébe keveredik a másik titkai tiszteletének, valójában nem beszélhetek elfogadásról, szeretetről.

6. **Századunk betegsége az elidegenedés.** Szavaink, kifejezéseink helyi értéküket, tartalmukat elveszítik. Ha a szexuális élet ösztönkielégítéssé degradálódik, lejáratódik, hogyan fejezzem ki szívem választottjának, hogy egyedül őt szeretem? Amikor azt mondom, hogy „**egyetlenem**”, már magam sem hiszem, mert nem az.

7. **A házasságon kívüli szexuális kapcsolatban védtelenné, kiszolgáltatottá válik az ember.** (A lágerparancsnokok nagyon is tisztában voltak a levetkőztetés megszégyenítő jellegével, éltek is vele.) A szemérmesség védi az értéket, a titkot, a jogtalan szemektől, illetéktelen személyektől. A házasságban ezt az értékvédő szerepet átveszi a bizalom. A házasságon kívüli meztelenségben leomlik az első védőrendszer (szemérmesség), s még nincs meg a második (a bizalom), az ember így kiszolgáltatott lesz.

8. A házasságon kívüli szexuális kapcsolatban az egyik legszentebb valósághoz, két ember tökéletes szeretetkapcsolatához **félelem, büntudat kapcsolódik.** Nincs mögötte a teljes elköteleződés biztonsága. „*Te életreszólóan, visszavonhatatlanul az enyém vagy, és én a tiéd.*”

9. **A test nagyon könnyen válhat a manipulálás eszközévé.** Ráhajtok valakire, testileg az enyém lehet, de ezzel egy kegyetlen zsákutcába kerülök: „*Vajon tényleg szeret? Nemcsak a hálómbe került? Őszintén szeret, nemcsak a trükköm köszön vissza?*” – s így nem oldódik fel magányom, mert nem szabadon fogadtak el.

10. Roppantul **megetévesztő, ha a test lesz túlhangsúlyos a választásban.** Természetesen, nagyon fontos tényező a testünk, de egy teljes élet boldogságához még fontosabb a másik figyelmessége, önzetlensége, türelme, áldozatkészsége, megbocsátási készsége... A „*próbaházasság*” egysíkú döntést hoz, amióta ez „*divat*”, sokkal több a válás, mint azelőtt.

11. Az ember azáltal több az állatnál, hogy **nem determinálják az ösztönei.** A férfiaság pl. nem az ösztönerővel mérhető, hanem azzal, hogy valaki **mennyire ura** ilyen hajlamainak. Az önfegyelem hiánya, föladata a későbbi házasságot is megrontja (erőszakosság, türelmetlenség, stb.).

12. **A házasság előtti szexuális kapcsolat a féltékenység, gyanakvás, bizalmatlanság alapjait rakja le.** Partnerem ma velem él házasságon kívüli szexuális életet. Holnap házastársam lesz, s mivel az ő nemi élete eddig sem korlátozódott a házasságra, bárkivel megcsalhat. A házastársi hűségre a legnagyobb garancia: a házasságkötés előtt megtapasztalom, hogy partnerem irányomban mennyire ura ösztöneinek.

13. Egy házasság teherbírása attól függ, hogy mennyire szabadon vállaltam.

Krízisekben jó visszagondolni arra, hogy milyen hosszú időn át teljesen függetlenül (szexuális kapcsolat nélkül) éltünk egymás mellett, s így érett meg egy erős, szabad döntés. Mennyire szomorú arra gondolni, hogy belesodródtam egy házasságba: „*Valójában nem akartam, de pofátlanság lett volna négy év együttélés után otthagyni...*”, „*Jött a gyerek, stb.*” A sodródás, a kényszer mindig értékpusztító.

14. **Ami a testhez kapcsolódik, abban jelen van az elmúlás, a halál.** Ez igaz a szexuális kapcsolatra is. Ezt a tényezőt a házasságon belül az életadás lehetősége ellensúlyozza. A házasságon kívül pedig csak a mulandó gyönyör szolgálata van jelen:

„*Cimborák, a kéz, a tivornya,
Testet gyűjt és lelket aszal.
De rút lesz, de fekete, ronda,
Az ember, mikor belehal*”

(Francios Villon)

15. A házasság során is **van több olyan időszak, amikor nem élhetnek házaseletet a párok** (gyermek születése, betegség...). Ha a házasságkötés előtti megtartóztatás idején **kiépül egy gazdag jelzésrendszer a kölcsönös szeretet kifejezésére**, akkor ezen időszakokban is élő marad a kapcsolat. A szeretet jelzésére páratlan lehetőség a testi kötődés, de ez csak akkor hiteles, ha az élet összes területén egyedülállóan fontosnak tartom társamat.

16. **Hogyan tekinthet öregkorára** az, akinél a szeretet fogalmához szükségszerűen hozzákötődik a szexualitás fogalma? Ezzel a szemlélettel az öregkor üres, kétségbeejtő. Ha viszont van egy szép „*tavas*”, amelyben az illető megtapasztalja, hogy milyen gazdag lehet a kapcsolat testi kötődés nélkül is, akkor az „*ősze*” és a „*télre*” is **reménnyel** tud tekinteni.

A felsorolt tizenhat szempont világnézettől függetlenül minden ember számára megszívlelendő. Alapvető emberi tapasztalatokra hivatkoztunk.

A teljesség kedvéért még ide tennék egy olyan érvet, amely az istenhívőknek jelent sokat:

17. **Életünknek és testünknek is Isten a gazdája.** Sem saját testem, sem partneremé nem az én tulajdonom, Isten tulajdonjogát sértem a házasságon kívüli szexuális kapcsolattal. A házasságban Ő egymásnak ajándékoz bennünket, tehát innen kezdve nem sértés, nem lopás a szexuális kapcsolat, hanem kizárólagosságával, visszavonhatatlanságával épp megsejtet valamit abból, hogy hogyan szeret engem az Isten.

* * *

Ha a felsorolt tizenhét szempontot átgondoljuk, be kell látnunk, hogy az egyház szigorúnak tűnő erkölcsi rendszerével **nem eltítani akar** valamitől, hanem egy teljesebb élet, **teljesebb boldogság felé szeretne elvezetni** bennünket.

Sokan – tévesen – úgy gondolják, hogy a hívő ember szemében minden földi érték leértékelődik. Az igazság az, hogy valójában a hit minden földi értéket nem leértékel, hanem fölemel.

Bármennyire paradoxnak tűnik, **egy hívő ember számára testünk nagyobb érték, mint egy materialista számára.** Először is: Isten már a teremtéskor olyan gonddal, szeretettel, annak tudatával tervezte és formálta meg az emberi testet, hogy egykor majd Egyszülött Fia így fog megtestesülni. (Mi ennek alapján megtehetjük azt, amit még az angyalok sem: testvérünknek szólíthatjuk Krisztust.) Másodszor: testünknek örök jövője van. Minden testünkhöz kötődő érték örökre megmarad. Én, mint hívő ember, ilyen **örömmel, büszkeséggel és felelősséggel tekinthetek testemre.**

A kereszténység tehát nem a bűn forrásának, nem valamilyen gyanús dolognak tekinti az emberei testet. Mi azt valljuk, hogy értékesebbé lesz egy eszme, ha az testet ölt. Örülünk

annak, hogy Michelangelo megfestette az Utolsó ítéletet, kifaragta a Pietát, örülünk annak, hogy Beethoven lejegyezte a IX. Szimfóniát.

Amikor két ember szeretete, összetartozása által is kifejeződik, ez Isten szándéka szerint több, értékesebb, mint a plátói szerelem. Tehát szó sincs arról, hogy önmagában a szexualitás bűnös dolog lenne. Pusztán arról van szó, hogy az a bűn, ha testével két ember hazudik egymásnak: eljátszik egy kizárólagos, teljes önátadást, holott a valóság egészen más.

Mindannyian emlékezünk a „*Legyetek jók, ha tudtok*” c. filmre. Csirifizkió szíve minden melegével szereti Leonettát. Ezt a gyönyörű szerelmet tönkre akarja tenni a Leonettát kislány korában megrontó herceg, s ezért odavágja Csirifizkiónak: „*Leonetta teste őrzi az én öleléseimet.*” Csirifizkió ezt a galád embert hasba szúrja. – Az igazi szerelem nem elégszik meg töredékkel, sértetlenül igényli a másikat. Az Egyház törvényeivel ezt a teljességet szeretné biztosítani a szerelmeseknek és a házasoknak.

Az életben sokkal jelentéktelenebb esetekben is ragaszkodunk a teljességhez. Az étteremben a pincértől joggal elvárjuk, hogy előttünk bontsa fel a palackozott italt. Ha autót vásárolunk, szerelőt viszünk magunkkal, aki gondosan megvizsgálja a kínált kocsit, hogy nem karambolos-e, nincs-e valamilyen rejtett hibája. Nagyon bánkódunk, ha kiderül, hogy hamisított a hozzánk került pénz. S vajon ezt az igényességünket épp a legszentebb területen adjuk föl? A szexuális szabadosság pedig az élet legszentebb területét leszállítja a „*próbálgatás*”, az esetlegesség szintjére.

* * *

Amikor életre szóló sérülésről, pusztításról beszéltünk, ebben semmi túlzás nem volt. Mezei Mária 50 éves érettségi találkozóján könnyek között idézte föl a 18 éves korában elkövetett abortuszát. Az ő figyelmeztetése mindannyiunkhoz szól: „... *megláttam a vödörben a véres húscsomót, cafattá tépett kis lábakat, s egy csöpp kis kéz utánam nyúlt... Szememből a könny ... megeredt, s elfolyt haszontalanul, mint az életem. Soha többé nem lehetett gyereke.*

Vigyázzatok! Mondd meg mindenkinek, kiáltsd mindenkinek: vigyázzatok. Szép szabadságokat önkéntes fegyellemmel őrizzétek. Ne csúnyuljon szabadossággá. A szerelmeskedés szennyes öröm. A kíváncsiság, nyugtalanság, szánalom, ajándékozási vágy – nem szerelem. A szerelem egyszeri és szent Titok. Lényege a Szeretet. Ha Ő vezet, előbb-utóbb rátalálsz arra, aki keres ...

* * *

Mezei Mária figyelmeztetése igaz. Mégsem lehet a pesszimizmusé az utolsó szó. Életünk minden területén megvan a javítás lehetősége. A bűn vagy a helytelen magatartás megváltoztatása, az okozott károk kijavítása a keresztény élet alapvető feladatai közé tartozik. Aki „*szép szabadságát*” nem tudta mindig „*önkéntes fegyellemmel őrizni*”, az előtt is nyitva áll a harmonikus és boldog házasság lehetősége. Az önmagából kilépő, másokra figyelő szeretet akkor is kiépítheti a házastársak sokszínű kapcsolatát, a szeretetet leleményesen kifejező „*jelzésrendszerét*”, ha erre az „*együtt járás*” kapcsán nem mindig gondoltak. Lehet, hogy ebben az esetben ez később nehezebb lesz, több odafigyelést igényel majd, de aki Istenben bíz, annak semmi sem lehetetlen. Az utolsó szó legyen Szent Pálé: „*A szeretet türelmes, ... jóságos, ... nem féltékeny, ... nem keresi a magáét*” (1 Kor 13,4-5).

A család az Egyház tanításában

A házasság és a család problémája természetesen mindig időszerű volt. Századunkban azonban az eddiginél is jobban feléje fordult az érdeklődés. Az erkölcssteológiai munkák nagy része ezzel a témával foglalkozik, az utolsó száz évben pedig fokozottan feléje fordult az egyházi Tanítóhivatal érdeklődése is. Az elmúlt száz év pápai megnyilatkozásain következetesen két fonal húzódik végig: az egyik a **szociális kérdés**, a másik a **házasság**.

Amikor a Tanítóhivatal megnyilatkozásaira figyelünk, két szempont vezet. Az első: mire reflektálnak a pápai megnyilatkozások, azaz milyen veszélyekre utalnak és milyen eligazítást adnak. A másik: a zsinat szellemében milyen tanítást ad számunkra az egyik legújabb megnyilatkozás, a **Familiaris consortio**. Ez utóbbi nem új tudományos eredményeket közöl vagy hagy jóvá, nem új erkölcsi direktívákat ad. Inkább összefoglaló jellege van. Szintézis, egy évszázad útkeresésének az eredménye.

A teológusok többsége XIII. Leótól számítja a modern pápák sorát. XIII. Leó figyelembe veszi a kor jelenségeit és lelkipásztori buzgósággal reflektál rájuk, ugyanakkor minden változást a meglévő struktúrákon belül akar végrehajtani. A házasságról szóló enciklikáját kezdő szavairól **ARCANUM DIVINAE SAPIENTIAE** címmel emlegetjük (1880). A pápa küzd a házasság szekularizációja ellen. Ez a küzdelem, ha a világtörténelmi távlatot tekintjük, eredménytelen volt, hiszen éppen akkor kezdődött minden téren az elvilágiasodás. A pápa tanítása, hogy a házasság, főként a keresztények között kötött házasság kizárólag az Egyházra tartozik. Elítéli tehát a polgári házasságot és a válást. John O'Riordan morálteológus kimutatja, hogy a pápa két tendenciával áll szemben: a vallástól független, autonóm társadalmi morál kialakulásával és a nők társadalmi egyenjogúságának előmozdításával. Természetes, hogy az utóbbit nem gögből teszi, hanem mert félti a női hivatást. Ebben a korban még nem mindenben ismeri fel az Egyház a ténylegesen káros jelenségeket (pl. az elvállaltalanodás) és a rövid távon kellemetlen, de szükségszerű történelmi folyamatok közötti különbséget. Példa erre: a pápaság akkor még leghatározottabban ellensége volt az olasz egységmozgalomnak, amely a pápa világi uralmát megszüntette. Részünkről viszont súlyos anakronizmus lenne számon kérni 1880-ban a II. Vatikánum szemléletét. A polgári házasság megítélése például lényegesen változott azóta.

A következő jelentős dokumentum, a **CASTI CONNUBII** 1930-ban született. A XI. Piusz által kiadott enciklika hangneme még nem a mai, de nem vitatható, hogy igen nagy lelkipásztori buzgóság csendül ki belőle. Összefoglalja a házasság méltóságáról szóló tanítást, kifejti a házasság javait, majd rátér a kor megítélésére és elítélésére.

A II. Vatikánum olyan fontosnak tartja a házasság és a család témáját, hogy a **GAUDIUM ET SPES** konstitúcióban a különösen égető problémák között tárgyalja. A tanítás lényege, hogy a legfontosabb a nagylelkű áldozatkészség, amellyel megvalósítható a „bensőséges házastársi élet- és szeretetközösség”, „a Teremtő műve”, amelyet „Krisztus Urunk bőségesen megáldott..., amely az isteni szeretet forrásából eredt, s Krisztus és Egyháza egyesülésének mintájára jött létre” (48). A nők szerepével kapcsolatban már nem beszél rangkülönbségről, hanem inkább a szerepek (illetve a hivatások) különbségéről, s nem az asszony engedelmisségét tartja fontosnak, hanem azt, hogy az anya „otthonának élhessen..., de úgy, hogy az asszony jogos társadalmi felemelkedése is biztosítva legyen” (52). Ezt hangsúlyozza később II. János Pál pápa is.

A VI. Pál pápa által 1968-ban kiadott **HUMANAE VITAE** enciklika központjában a születésszabályozás áll. A pápa nem tartja megengedhetőnek a fogamzásgátlást, s ebben a véleményében a következő kiadvány is azonos állásponton van.

Az 1981-ben megjelent, **FAMILIARIS CONSORTIO** kezdetű apostoli buzdítás tágabb előzménye az egész évszázad, közvetlen előzménye pedig az a püspöki szinódus, amelynek témája „*a keresztény család feladatai a mai világban*” volt.

A dokumentum célját talán az utószó alapján lehetne legjobban összefoglalni. A buzdítás lelkipásztori üzenet, „*amely arra irányul, hogy mindenki lelkét felébresszük a keresztény család problémáinak – amelyek nehezek ugyan, de vonzóak – figyelmes vizsgálatára*”.

A pápai körlevél ismertetésekor nem kerülhető el bizonyos összehasonlítás a Casti connubii enciklikával.

A **vegyes házasság** megítélésénél az előbbi körlevél így ír: „... nagyon vétenek, akik vakmerően egyes házasságokat kötnek, amitől az Egyház anyai szeretete és féltő gondja súlyos okból óvja övéit...” A mostaniban viszont az áll: „*A vegyes házasság sajátos nehézségekkel jár, mégis több olyan tulajdonsággal rendelkezik, amelynek ápolása és támogatása mind belső jelentőségük, mind az ökumenikus mozgalomra való hatásuk miatt hasznos.*”

Vegyünk még egy összehasonlítást! A régebbi enciklika a következőket írja a „**próbaházasságról**”: „...vannak, akik az effajta förtelmeknek törvényes elismerését és polgárjogát követelik... Ezek a művelt népeket is a vad népek barbár szokásaihoz süllyesztenék.” És mit mond a mostani megnyilatkozás? A lelkipásztorok „*okosan és tisztelettel közeledjenek az így együtt élőkhez, hogy türelmes és szeretetteljes felvilágosításuk a keresztény családok tanúságtételével együtt utat nyithasson kapcsolatuk rendezéséhez.*” Mindkét megszólalás hű az evangéliumhoz, de míg az egyik elítél, addig a másik meggyőz.

Több kényes, nehéz példát is említ a pápa. Különösen érdekes a következő részlet: „*A család apostolkodása az irgalmasság testi és lelki cselekedetei által sugárzik tovább más családok felé, különösen a szegények, a betegek, az öregek, a nyomorékok, az árvák, az özvegyek, az elhagyott házastársak, a leányanyák és azok felé, akiket nehéz helyzetüknél fogva az abortusz veszélye kísért.*” Rendkívül bátor és evangéliumi szembefordulás ez a mai, sokszor éppen a keresztény erkölcsöt is emlegető közvéleménnyel, amely a bűnt (pl. a parázsnaság) kevésbé bélyegzi meg, mint a következményt (pl. a leányanyaság), és ezzel szinte predesztinál újabb bűnökre (pl. abortusz, elhamarkodott házasság, hazudozások, stb.).

A mai erkölcssteológiának két jelentős irányzata van: „*az erősebben világ felé forduló..., és az erősebben szentírási tájékozódású*” (Boda László). A pápa „*mélységesen emberi és evangéliumi*” beszéde ezt is szintézisbe foglalja. Felhív arra – ez a lelki olvasmányok is alkalmas apostoli buzdítás –, hogy a család két nagyobb közösségnek a kis modellje: az Egyháznak és az emberi társadalomnak. A felhívás konklúziója, hogy **az emberi nem jövője a családtól függ**. Ezért a keresztények működjenek együtt minden jószándékú emberrel, akik felelősséget éreznek a család iránt.

Úgy tűnik: az egyházi Tanítóhivatal megfogalmazásában a tekintélyi érvelést, illetve az érvelés hiányát végképp felváltotta a hívőt nagykorúnak tekintő, meggyőző érvelés.

Tőlünk függ, figyelünk-e rá!

A legfontosabb dokumentumok

XIII. Leó: Arcanum divinae sapientiae (1880)

Szent X. Piusz: Singulari quadam (1912)

Codex Iuris Canonici (1917, a házasságról szóló kánonok)

XI. Piusz: Casti connubii (1930)

II. Vatikáni Zsinat: Gaudium et spes (47-52)

VI. Pál: Humanae vitae (1968)

II. János Pál: Familiaris consortio (1981)

Codex Iuris Canonici (1983)

A Katolikus Egyház Katekizmusa (1992; – 2331-2400; 2514-2533. bek.)

A szociális kérdés az Egyház tanításában

Írta: Dr. Tuba Iván Sch.P. tanár

Bár az emberről, mint **társadalmi lényről** őrünk tér és idő fölötti, lényegi tanításokat, ezeket mindig alkalmaznunk kell a **változó környezeti feltételekhez** (pl. népsűrűség, termelési viszonyok). A megoldásra váró szociális problémák sorából kiemelkednek a fönnálló állapot félreértelmezéséből és ártalmaiból adódó kérdések, amelyek kutatják, mi módon jussunk el a jogos rendre abból, ami rendetlen és elégtelen. Tehát a **szociális kérdés** arra keres választ, milyen **hibái és hiányosságai** vannak a fönnálló **társadalmi rendnek**, és mi módon lehet **ezen segíteni**.

Amíg a világ világ, a társadalmi rend mindig beteg; ebben az értelemben a **szociális kérdés** mindig létezett. De csak az újabb időkben hatolt az emberek tudatába, és vált igazán kérdésessé; csak újabban kérdezzük tényleg rá. Ehhez szükség volt arra a fölismerésre, hogy a mindenkor fönnálló nyomorúság jó részének oka a társadalmi szerkezet rendetlenségében van. Kevesek eszmélése aztán gyorsan közkinccsé lett. Azóta a társadalmi kérdés érdekviták tárgya, és sokszor ellentétes megoldásokat idéz elő.

Mindenkor **két dologra** vagyunk kíváncsiak: **1) Miben áll** pontosan bizonyos társadalmi csoportok szenvedése, és **mi ennek az oka?** (diagnózis); – **2) Hogyan lehet enyhíteni** vagy **megszüntetni** ezt a szenvedést? (terápia)

A kereszténység keletkezésekor a **rabszolgaság** intézménye nagy seb volt a társadalom testén, de még a filozófusok sem érezték kérdésesnek; a lázadók is csak alkalmi túlkapások miatt keltek föl. Az ókori Egyház is megelégedett annak hangoztatásával, hogy Isten Országában nincs különbség szolga és szabad között. Az egyházi emberek között sosem hiányoztak a **profétai jellemek**, akik bátran nekitámadtak hatalmasságoknak kegyetlenkedések vagy világos jogsértések miatt. De a középkori teológusok is lényegében helyénvalónak találták az **úr és a szolga** közt fönnálló különböző függéseket (pl. a jobbágyság). A parasztháborúk is elsősorban az öröklött jogok és kötelességek megrendülésekor robbantak ki.

Csak az **iparosodással** létrejött, szabad **bérmunkaviszonyban élő munkásság** tűnt föl először olyan valódi társadalmi jelenségként, amelyet csak a társadalmi szerkezettel összefüggésben és annak változásaival lehetett megérteni. A proletárok nyomora és elvadultsága rögtön fölkelte a nemeslelkű emberek segítőkészségét, de jó ideig csak egyéni szerencsétlenségnek tudták be a korábbi kézművesek és parasztok lecsúszását. Pedig **egész társadalmi csoportok** közös sorsáról volt szó: az iparosodás folytán a társadalmi szerkezet vissza nem fordíthatóan átalakult. A kellő felismerésre a XIX. század közepén a kereszténységtől távol álló értelmiségiek jutottak el (pl. Marx), egyházi körökben még a pápák – némiképp megkésett – szociális enciklikáinak (1891, 1931, 1961) tanítása is csak nagyon lassan vert gyökeret.

A korán iparosodott országokban a **munkáskérdés** volt vitathatatlanul a **szociális kérdés**. A folyamatba később bekapcsolódó országokban is hasonló fejlődés zajlott le: a gátlástalan kapitalizmus tarthatatlan állapotokat idézett elő. A proletariátus nyomora a gazdasági, sőt állami rend erőszakos megdöntésének veszélyével járt, főleg hivatásos forradalmárok működése nyomán.

Jelenleg a szociális kérdés már nem azonos az **ipari munkásság** problémáival. A világ nagy részén, így Latin-Amerikában az **agrárkérdés** került az első helyre. Az iparosodott országok „*jóléti társadalma*” már nem ismeri a nyomor proletariátusát; inkább bizonyos **középrétegek** vannak szorult helyzetben. Nagyon nehéz a **többgyerekes családok** sorsa. Hiszen a **piacorientált** társadalomban egyre inkább csak azok számítanak, akik a piacon

értékelt teljesítményt tudnak kínálni. Ilyen társadalomban idegen testet alkotnak azok a családok, ahol többségben vannak a gyerekek és az öregek. Nem teljesen igaz már, hogy a szociális kérdés főleg gazdasági viszonyokra vezethető vissza, és szegények és gazdagok ellentétével volna magyarázandó. Ma a **család kérdése** lett a szó legszorosabb értelmében a szociális kérdés: a gyermekekben szegény és a gyermekekben gazdag családok között kíván kiegyenlítést.

Döntő szociális kérdés lett a **nők szerepe** és állása. A munkaórák kétharmadát teljesítő nők a fizetések tizedét kapják, és a tulajdon 1 %-át birtokolják. Új társadalmi és gazdasági problémákat támaszt a **menekültáramok** gyökértelensége. Nehéz a **vendégmunkások** helyzete is. Az **idősek** leértékelése és paralizálása éppúgy szociális problémákat szül, mint a **fiatalok munkanélkülisége**. A növekvő elvárosiasodás folytán veszélybe kerül a város és a vidék egyensúlya, megrendültek a régi szociális kapcsolatok.

Világméretű szociális kérdés a fejlődésben **előrehaladott** és **visszamaradt** népek közti ellentét. Itt ugyan megint a gazdasági helyzet a meghatározó. De nem lehet elintézni pusztán jóllakatással, hanem erkölcsi, kulturális és politikai követelményeknek is meg kell felelni.

Nem elégséges, de nem is lebecsülendő a **szimptomatikus gyógyítás**: a főnnálló helyzetből adódó fájdalmat enyhíteni bizonyos társadalmi csoportok számára (szociál-politika), de törekedni kell a **társadalmi reformra** is: a társadalmi szerkezet megfelelő átépítésével alapvetően megszüntetni a bajok okait. Gyakran a kétféle eljárás között nincs is olyan éles határ.

XIII. Leó pápa szerint a szociális kérdés kezelése nem lehet eredményes a vallás és az Egyház nélkül: azóta a pápák mind hangoztatják, hogy a közvetlenül érintettek mellett az államnak és az Egyháznak is részt kell vennie. A szociális kérdés elválaszthatatlanul összefonódott kulturális és erkölcsi kérdésekkel. Az ember képét csak a kinyilatkoztatás tárja föl számunkra, és ennek őre az Egyház. Ebből azonban nem következik, hogy a szociális kérdés „*vallási kérdés*” volna: valójában nem gazdasági, nem erkölcsi, nem is vallási, hanem egyszerűen: szociális kérdés.

A szociális kérdés „*megoldása*” szociális utópia, ez a paradicsom helyreállítása volna a földön. Sok nem-keresztény szociális mozgalom ígért ilyen „*megoldást*”. A **keresztény szociális tanítás** tud az ösbűnről és következményeiről, legalább ennyiben realista. A gyakorlati munka azonban mindenkit a realizmusra kényszerít, s ezért gyümölcsöző lehet az **együttműködés** a keresztények és a földi paradicsomról álmodók között. A **pápai körlevelek** föltétlenül erre szólítanak föl.

A legfontosabb egyházi dokumentumok:

- XIII. Leó: Rerum novarum (1891)
- XI. Piusz: Quadragesimo anno (1931)
- XXIII. János: Mater et magistra (1961)
- XXIII. János: Pacem in terris (1963)
- II. Vatikáni Zsinat: Gaudium et spes (63-72)
- VI. Pál: Populorum progressio (1967)
- VI. Pál: Octagesima adveniens (1971)
- II. János Pál: Laborem exercens (1981)
- II. János Pál: Centesimus annus (1991)
- A Katolikus Egyház Katekizmusa (1992; – 1897-1948. bek.)
- A Magyar Katolikus Püspöki Kar Körlevele: *Igazságosabb és testvériesebb világot!* (1996)

Elmélkedések a keresztútról

Írta: Mészáros Gábor Sch.P. tanár

1. állomás: Jézust halálra ítélik

A felbőszített, lincshangulatú tömeg a halálát kívánja. Hamis a vád, hazug a lefolytatott eljárás. De kell a látszat, a jogszerűség látszata; de majd a jogot is lábbal tiporják. Hogy meglegyen a justizmord is, és vele együtt az igazság halála.

Koncepciók per a javából: védelem nincs; ha volna is, tudjuk, túl tenne a vádbeszéden. Az ítélet is megvan, csak ki kell mondani. Valakit mindig lehet kényszeríteni, hogy kimondja; ha idegen akkor ez még egyszerűbb és kényelmesebb. Most veti ki az igaz embert a saját népe, amellyel egy volt Istene, hite, temploma, kenyere. Amellyel annyi jót tett. Most senki sincs mellette. Mind eltűnik, félrehúzódik. Menti a bőrért.

Ott vannak viszont föladói és elítélői közt a bátor, névtelen levélírók, mocskolódók, fegyverrel fenyegetőzők, a más munkáját, vagyonkáját elirigylők, a könnyű állást, pozíciót védők, a sunyi be- és feljelentők, a közérdekért annyira aggódók, a titkosan minősítők, a káderlapírók, a cinikus gúnyolódók, a jót, az igazat, az értéket sárba tiprók és meggyalázók.

2. állomás: Jézus vállalja a keresztet

Nyugodtan mintha a világ legtermészetesebb, legegyszerűbb dolga volna. Önként vállalja a kikerülhetlent. Pedig hányszor akartak már végezni vele? Most hagyja; történjék, aminek történnie kell, amire Atyja hívja, szánja, úgy, ahogy akarja, mert Ő akarja, és Ő jót akar.

Hány és hány meggondolatlan döntés, hány és hány önkényes, embertipró elhatározás. Oly magabiztos, biztosrossz döntés; hiányzik mögüle a gondolat, a körütekintés, az átvirrasztott éjszaka keserve. Hány és hány meri vállalni a döntés felelősségét?

Hány és hány határozatlan, döntésképtelen, akaratszegény, gerincbeteg tizen- és huszonéves, aki nem tud, nem mer életre szólóan dönteni, életet áldozva szeretni. Döntések előtt betegségbe, alkoholba, mámorba, kábulatba menekülők.

Hányan tudnak helyesen választani a jó és a rossz között? Felismerik-e, mi a jó és mi a rossz? Tudnak-e jó és jobb között, tudnak-e, mernek-e jó és jó között választani, dönteni és elindulni?

De hány és hány nyomorék, vak, sánta, béna, fogyatékos viseli sorsa nehéz keresztyét; közülük hány példamutató derűvel, keményen?

3. állomás: Jézus először esik el a keresztt alatt

*„Bolond, ki földre rogyván fölkél és újra lépked,
S vándorló fájdalomként mozdít bokát és térdet,
De mégis útnak indul, mint akit szárny emel.”*

(Radnóti Miklós)

Miért kellett az edzett ifjúkor, a munka, a sport, a tanulás, az ima, a böjt, a lemondás? Nem egyszerűbb volna ott lent maradni – egy kis infarktus, és kész, vége? Ehelyett van erő annyi, hogy kibírjad mindezt, hogy föl ne bukj végleg, még útközben. Hogy az úton végig tudj menni? De hisz tudod, milyen lesz, nézd a végét – ezekért? Érdemes? Hogy ott a halál várjon, a mindennél rettenetesebb? Ezért végigmenni? Nem jobb volna kiszállni és föladni, útközben meghalni?

Nem! Az úton végig kell menni, mert minden ezért történt, mert ez a vég nem a vég. Mert mások követni fognak, mert követni akarnak. Azoknak kell a mintakép, azoknak kell az erő: a jelképpé nemesült bitó győzelmi jel, a remény jele, szereteted tanúja, emlékképe: hogy érdemes élni, érdemes fölkelni, valaki mindezekért – értem is elviselte a szenvedést, ezt a halált.

4. állomás: Jézus találkozik édesanyjával

Meddig a tiéd a gyermek, ki vállalod a vele járó terhet? Teher volt neked is a gyermek? Vagy te áldásnak tartottad, akitől te lettél áldott és boldog? Meddig a tiéd a gyermek? Magadnak neveled? Kinek neveled?

Hogy önmagát megtalálja, hogy feladatához felnőjön?

Tápláló, óvó, de a növekedést mástól váró és másnak szánó az anya hivatása. Önmagát egyre inkább nélkülözhetővé, feleslegessé tevő az anya feladata – kemény feladata. Érzéketlen, közömbös lenne? Nem. Csak gyermekében nem az álmaikat keresi, hanem a tőle függetlenné, önállóvá váló életet szolgálja az Úr szolgálóleánya. Mindig műve mögött maradván, örül, hogy fia meglelte életét, betölti sorsát, Atyja szándékát.

Együtt szenved szenvedésével, hogy együtt örüljön boldogságával. Ezáltal lesz naggyá, kiváló társsá. Szünetében is osztozik. Így lesz megdicsőülésének is tanúja és részese is.

Csak aki le tud róla mondani a kellő időben, az tartja meg igazán gyermekét, és marad sorsának részese és boldog követője.

5. állomás: Cirenei Simont kényszerítik, hogy segítsen Jézusnak

Hogy beteljesedjen, amire vágytak, hogy kibírja odáig, míg megölhetik és végezhetnek vele: egy embert fognak, egy mit sem sejtőt, és kényszerítik, hogy segítsen. Nagy gazságnak részese és áldozata lesz egy kissé Simon. Az, aki megszánta a több évtizede bűnét, kinek nem volt ember, aki segítsen; az most segítségre szorul, hogy sorsa beteljen.

Cireneiek és názáretiek gyakran találkoznak az úton. Elmennek egymás mellett, vagy kényszert éreznek a cireneiek, hogy segítsenek? De sok a segítségre vágyó: árvák, elhagyott gyermekek, állami gondozottak, szociális otthonba dugottak, elfekvőre kárhóztatottak, napi gondokkal vegetálók – mind megannyi názáreti, és milyen kevés a cirenei.

Amikor a názáreti sorsában osztozom, gondolok-e arra, hogy az, aki gondoskodik, tehát van, az rólam is gondoskodik, és nekem is küld egy segítőt. Nyomorúságomban nem vagyok egyedül: van, aki szánakozik rajtam, van, akivel könnyebb a terhem.

6. állomás: Veronika kendőjét nyújtja Jézusnak

Milyen egyszerű, gyengéd, nemes gesztus. Aprónak tűnő, praktikumot nélkülöző mozdulat. Egy szó, egy mosoly, egy gyengéd pillantás, csendes együttlétben töltött öröm; vagy akár szenvedés; egy simogatás, egy meghallgatás: mind-mind tűnékeny emléket hagy csupán maga után. És mégis, ezek az apróságok fontosabbak, mint a legnagyobb alkotások. Ezek az igazán ércnél maradandóbb művek. Mert ezek beépülnek életünkbe, szervezetünkbe, velünk együtt élnek, és általuk szebb az élet. Erre süti rá Krisztus maradandó képemását. Így teszi Krisztus-hordozóvá a már belül Krisztus-örzöt és -hordozót.

Vajon én hordozom-e Krisztust, és milyen képet örök róla? Élem-e az ő életét, hogy ő nyilvánuljon meg bennem, általam?

7. állomás: Jézus másodszor esik el a keresztt alatt

Jobb volna így maradni. Itt maradni. Hiszen de sokan innen, alulnézetben szemlélik a világot. Meg amúgyis.

*„Csönd van. A dudva, a muhar,
A gaz lehúz, altat, befed.”*

(Ady Endre)

Minek fölkelni, szembeszállni egy egész országgal, egy nagy árral szemben az esélyek egyértelműek. Hiszen még a fényhordozók is sötétben tapogatóznak. Mondják, hogy hiába: nincs cél, nincs múltunk, ezért nem élünk és nem tudunk éltetni, életet adni a életnek. Hány és hány világot alakító, vagy erre jogot formáló szórja mocskát a szélbe?! Nincs mit tenni ellenük. Ezt visszhangozzák mindenfelől. Miért akarsz kilógni a sorból? Miért akarsz külön lenni, mint mások? Nem látod, hogy mindenki másképp csinálja, s hogy egyedül vagy? A toronymagas egyéniségeket lefaragják. Nem kellene a szentek. Jó nekünk a középszerűek.

És neked sem sikerül majd megváltani, felemelni e silány, vegetáló tömeget.

És mégis fölkel, hurcolja keresztyét egy egész világ ellenében, egy egész világ helyett, az egész világért.

8. állomás: Találkozik a síró asszonyokkal

Az élvezet vagy a gyász megbénít, ellehetetlenít. Mozgásképtelenné, tehetetlenné válhatok. A sírás csak a feszültségemet oldhatja, de a kemény kihívást nem enyhíti. Ezért mondja Jézus: Ne miattam sírjatok, hanem magatokat és fiaitokat sirassátok. Vagy folytatná a mai siránkozóknak: A megnevelés, az ésszerű családtervezéstől elvetélt szüzeket sirassátok, ti anyák. Anyák? A megélhetésért, kényelemért, könnyű, felelőtlen életért feláldozottakért sírjatok! Értéktelen, elfecsérelt életetek sirassátok!

A kereszttet hordozó Krisztus pont ennek az életnek mond ellen: Az odaadott élet az igazán élet, az igazán értékes emberi élet.

Fel tudtok-e nőni hivatástokhoz? Tudtok-e lelkesíteni, vigasztalni, ihletni; tudtok-e, mertek-e egy férfi ideálja lenni? Tudtok-e olyanok lenni, akikre érdemes felnézni, akiket érdemes ezért becsülni? Tudtok-e gyermekeiteknek egy világot megnyitni, étellel telítve távlatokat nyitni, álmokat sugallni?

9. állomás: Jézus harmadszor esik el a keresztt alatt

Jézus a bűnök miatt, a bűnösökért vállalta a kereszthalált. És csak azon tud segíteni, aki maga is beismeri bűnösségét, megvallja bűneit és bocsánatért Jézushoz jön. Elegendő harc, hogy a múltat be kell vallani: mindazt, ami a meggyőződés ellen volt, van; amit az egyéni érdekből teszek, és amivel magamat és környezetemet fertőzöm.

Hány és hány hibám, bűnöm van, amivel kamasz korom óta küszködöm, újra és újra, szinte reménytelenül. Mintha nem tudnék előre haladni, hajlamos volnék a harcot földadni, sőt a szembenézést, az önvizsgálatot is felejtani, mert minek, mert reménytelen esetnek tartom magam. Szinte unom a magammal való küszködést – nincs türelmem önmagamhoz.

És ott a harmadszor is fölkelő Jézus, hogy ne adjam föl: aki tőlem azt kéri, hogy bocsássak meg másnak hetvenszer hétszer, az nekem is végtelen sokszor képes és hajlandó megbocsátani, múltam feledni.

Micsoda lehetőségem van, hogy mindig újra kezdek, mindig tiszta lappal indulhatok, mert van, aki ott áll, és vár rám, a tékozló fiúra.

Jézus fölkel harmadszor is, hogy Atyjához menjen a halálon át.

Én is fölkelek, és Atyámhoz megyek: bocsáss meg!

10. állomás: Jézust megfosztják ruháitól

A legteljesebb intimitásától fosztják meg. Ott áll végsőkig kifosztva, kiüresítve, még a ruha biztonságától és védelmétől is megfosztva.

Hányan adják föl rejtett szemérmüket, és aljasítják le magukat a végsőkig. De nem csupán ők a bűnösök. Azok is, akik hozzájárultak, hogy egyik ember a másik számára áruvá váljék. Nemcsak a magát felkínáló, hanem a gerjesztett piac is bűnös, ha nem bűnösebb.

Hány kifosztást ért meg ez a század? Milliósámra lettek elhajtva emberek, és lettek jogfosztottá, mozdulatlanságra kárhozhatóvá. És ki, mi maradt utánuk? Egy élet kemény munkájának eredménye hullott szét, vált semmivé, pusztult el. Hányszor kellett szembenézni a tragikusan kemény kérdéssel: érdemes volt mindezért ennyit izzadni, annyit törődni? És a tudat, hogy mindez megisméltódnak, tett annyi embert fásulttá, közömbössé. Ők ezért adták föl.

Mibe helyezzem biztonságomat? Meg tudok-e állni annyi kifosztottság után egymagamra hagyva? Van-e olyan belső kincsem, ami elvehetetlen; amibe keményen bele tudok kapaszkodni; amivel derűmet minden nyomorúság ellenére meg tudom őrizni, mert tudom, kinek hittem, kiben bíztam, és tudom, hogy nem szégyenülhetek meg.

11. állomás: Jézust rászögezik a keresztre

Már nem szabad. Szabadságát, önrendelkezését is odaadta – szabadon. Nem vehették volna el Tőle, ha Ő ezt nem akarja. Felfeszítették, mert Ő akarta. De már előbb megfeszült, mielőtt a szögek odakötötték. A szegek nem tarthatták volna meg a kereszten, ha Ő nem akarja.

Most nincs csoda. Nem száll le a keresztről. Nincs prédikáció, nincs tanítás. De minden szónál beszédesebb megnyilatkozása az önmagát teljes mértékben odaadó, kiüresítő isteni szeretetnek.

Csak aki lemond önmagáról valamilyen formában, az nyerheti meg az életét és önmagát; az önző, egoista azonban biztos önvesztésre van ítélve, oly méretű magányra, amit az ember egymaga betölteni képtelen.

Mindent eltűr. Mert a türelem értékesebb minden csodánál és minden jelnél, beszédesebb tanúsága az itt rejtőző erőnek. És vajon meg tudok-e állni, meg tudok-e nyugodni aktivitásom kavargásai közt? Rá tudok-e csodálkozni Isten keze nyomaira a természetben, az emberekben, emberi kapcsolatokban és egyéni életutamon.

12. állomás: Jézus meghal a kereszten

Ha majd a magasba emelnek, mindent magamhoz vonzok. Mintha azt akarná mondani: amikor majd alászállok a kereszt szégyenteljes halálának alázatába, magamhoz fogom vonzani az emberi szíveket az istenség és a teremtetlen szeretet magasságába. Mert ami az emberi szíveket vonzza, az a lélek egész érzületét és minden képességét vonzza az összes testi-lelki cselekedetekkel együtt. Sőt, mivel minden teremtett dolog az emberért lett, ezért ami az embert vonzza, az mindent vonz.

„Uram, mutasd meg nekünk az Atyát!” – kéri Fülöp Jézustól. Jézus válasza pedig: „Aki engem lát, látja az Atyát is.” Aki látja most a keresztre szegezett Jézust, az látja az Atyát, látja az embert felemelő, igazi emberré tevő isteni szeretetet is. Azt a szeretetet, amely vállalta a keresztet; aki értem is meghalt a kereszten; akinek rám is gondja van, akinek én is fontos vagyok, aki figyel rám és gondoskodik rólam.

13. állomás: Jézus testét leveszik a keresztről

Akinek megadatik, hogy saját fiát túlélje, csapás annak már az élet. Az állandó kérdőjelek, az állandó miértek.

Hát így gondoltad, erről álmodtál az angyali üdvözlet óta? A keserű jóslat betelt: tör járja át lelkedet, így látni egyszülöttedet, kifosztottan, megalázottan, átszúrva. Hiszel-e még továbbra is, hogy ez nem lehet a végső? Újra kell vajúdnod. Vajúdnod a hitedet, hogy Isten mindig szolgál valami ismeretlennel, valami kiszámíthatatlannal, amibe bele kell menned; bele kell kezdened a tisztuló látóhatár reményében, a megnyugtató válasz reményében, a minden látszat ellenére való reményben.

Az Istent figyelni és követni tudó ember mintája az odaadó nőiség csodája és csúcsa: Mária. Aki tudja, hogy a helye, még akkor is, hogyha mi csodára vágyva a teremtményt készek volnánk a Teremtővel fölcserélni és ünnepelni.

Az ő élete befejezett, tökéletes, megcsodálható életút, melynek végigviteléhez Isten és Fia keresztyének ereje adott előre is erőt.

14. állomás: Jézust eltemetik

A hívő ember többszörös botránkozás: pedig azt hittük, hogy Ő váltja meg Izraelt, az emberiséget. Hol vannak a megváltás művei és nyomai? Csak csupa befejezetlen, csorba, csonka emberi életek. A legreménytelenebb stáció a sír, az utolsó állomás – a végállomás? Ha így vélem, akkor reménytelen az életemet leélni. Esélytelen vállalkozás.

Azóta azonban sírjainkon ott a kereszt. És ebben a jelben bízhatok, győzhetek. Győzhetem erővel az életem; és halálom elsötétítő tudatára ettől kapom a reményt. A remény jele lett a kereszt, hogy Isten nem halt meg, hogy az Isten nem hagyta magára a világot, szeretetének jele, hogy megváltott. Az élet jele, hogy Isten maga az élet, az éltető; az én életem és az én éltetőm is.

„Miért legyek én tisztességes? Kiterítenek úgyis!

Miért ne legyek tisztességes! Kiterítenek úgyis.”

(József Attila)

De hozzátelhetjük: ez nem a vég.

Csak így van remény.

Lelkiismeretvizsgálati szempontok

„Uradat, Istenedet imádjad, és csak neki szolgálj!”

- Valóban **központja** Isten az életemnek?
Vagy életem vezetésében csak mellékesen kap helyet?
- Előbbrevalónak tekintem-e az **anyagi** és **világi** értékeket
(pl. a pénzt, a sikert, a pillanatnyi élvezetet)
a személyes **erkölcsi** értékeknél?
- Gondolok-e arra, hogy **tetteim, szavaim, viselkedésem**
– egész **keresztény létem** –
vonzóvá vagy **taszítóvá** teszi a kereszténységet mások számára?
- Fontosnak tartom-e a vasárnapi **szentmishallgatást**?
Vagy fölösleges nyugnek tekintem?
Próbálok-e alkalomadtán áldozatot is hozni érte
(pl. vakációban, külföldön, kiránduláson)?
Mulasztottam-e szentmisét?
- Iparkodtam-e **imádságos kapcsolatban** állni Istennel?
Vagy csak ritkán, kapkodva imádkozom?
- Isten **azért közölte nevét**, hogy imádságos kapcsolatba lépjek vele!
Tisztelettel ejtem ki a nevét?
Vagy indulatszóként használom?
Esetleg **káromkodás** is a számra tévedt?
- Tisztelettel beszélek-e az olyan intézményekről, személyekről, tárgyakról,
amelyek **Istenhez** vagy az **istentisztelethez** különösen közel állnak?
- Tiszteletben tartom-e az **egyházi előírásokat**, pl. a böjti fegyelmet?
Tiszteletben tartom-e magát az Egyházat?
Vezetőit próbálok-e megérteni,
vagy szeretetlenül, öncélú gúnnyal kritizálok-e?
- Komolyan veszem-e a „**szent időket**”?
Vagy az adventi, nagyböjti időszak semmit sem jelent a számomra,
üresen „folyik ki” kezemből?

„Szeresd felebarátodat!”

- Isten az embert **közösségi életre** teremtette.
Ez öröm, lehetőség, de egyben felelősség is.
Megvan-e bennem az a **felelősség**,
amely átérzi, hogy a **nagykorúság** nemcsak jogokkal,
hanem **kötelességekkel** is jár?
- Igyekszem-e tudatosítani,
hogy felelősséggel tartozom azért a **családért**, amelynek tagja vagyok?
Igyekszem-e megkönnyíteni **szüleim** velem való törődését?
Vagy **szeszélyes, igazságtalan, goromba** magatartásommal
megnehezítem szüleim hozzám való közeledését?
Próbálok-e **leleményesen örömet** szerezni nekik?
Egyáltalán akarom-e a jót **önmagáért**, „*öncélúan*”?
(Tudjuk, hogy a világban sokan akarják öncélúan,
a károkozás szándékával a rosszat, mégha hasznuk sincs belőle.)
A családban esetleg **öreg**ek is élnek.
Tisztelettel vagyok-e irányukban?

Vagy hibáikat felnagyítva, tiszteletlenül és szeretetlenül beszélek-e velük és róluk?

Akkor is elmulasztom-e a **segítséget**, amikor alkalmam lenne rá?

– **Család** tagja vagyok.

Később én magam fogok **családot alapítani**.

Töreksem-e arra, hogy leendő házastársam számára értékes ajándék legyek?

Töreksem-e a hűségre – a még esetleg meg sem ismert - leendő házastársam iránt?

Vagy **könnyelmű** partnerkapcsolatokat keresek?

Cinikus, léha vagyok-e a nemiségről való **beszédben**, sőt esetleg az **értékítéletben** is?

Megaláztam-e valakit azzal, hogy „tárgynak”, élvezeti cikknek és nem emberi személynek tekintetem?

Nem hagytam-e föl a bűnbánattal és a gyónással azért, mert az ezen a téren elkövetett bűneimet szégyelltem meggyónni?

Esetleg megkísértett-e, hogy Isten ezeket meg sem bocsátja?

„**Népesítsétek be a földet és hajtsátok uralmatok alá!**” (Ter 1,28)

– Az ember életében fontos szerepet kapnak az **anyagi javak**.

Vajon **megbecsülöm-e** az anyagi értékeket, amelyhez más embernek munkája, igyekezete kapcsolódik?

Vagy mindent csak **kritizálok**?

Személyes holmimat **rongálom**, nem becsülöm meg?

– Azt is meggondolom,

hogy nem kapnak-e **túlzott szerepet** életemben az anyagi javak?

Nem homályosítják-e el az erkölcsi szempontokat?

– Nem kísértett-e meg a **mindenáron** való szerzés vágya?

– Okoztam-e kárt másnak ezen a téren **gondatlansággal**, károkozással?

Nyúltam-e ahhoz, ami a másé?

Az okozott kárt **jóvátettem-e**?

– Elaltattam-e a lelkiismeretemet az olyan tettek esetében,

amit a **közvélemény** nem ítél el: társadalomnak okozott kár, potyautazás, csalás eseteiben?

Egyáltalán: nem játszik-e fontosabb szerepet

a **társadalmi vélemény** az értékítéletemben az evangéliumnál?

„**Öltsétek magatokra az új embert... Szakítsatok a hazugsággal...**” (Ef 4,24-25)

– Milyen szerepet kap az életemben az **őszinteség**,

a **megbízhatóság** és az **igazságosság**?

– Ígéreteimben **megbízható** vagyok-e,

vagy felesleges, **könnyelmű** ígéreteket teszek?

Amit **megígértem**, megteszem-e, akár áldozatok árán is?

– Viselkedésem esetleg olyan könnyelmű-e,

hogy nem is érdemes velem semmiben megállapodni?

Bosszantom-e könnyelműséggel a környezetemet?

– Szavaimmal, viselkedésemmel **őszinte léggörc** teremtek-e magam körül?

– Elaltatom-e a lelkiismeretemet azzal, hogy súlyos hazugsággal nem vétkeztem, de szavaim, mozdulataim **kétértelműek**, félreérthetőek voltak?

– **Nem beszéltem-e mellé**, amikor egyenes választ kellett volna adnom?

Nem **titkoltam-e** el valamit (pl. szüleim elől),

- amit pedig meg kellett volna mondanom?
 Nem **tévesztettem-e meg** másokat jogtalanul?
 – Igazmondásom **szereetteljes-e**?
 Tudatosítom-e, hogy a **szereettelenség** is rontja az őszinte légkört?
 – Esetleg azért gyakorolok-e **kritikát**, hogy másokat megbántsak?
Goromba, szeretetlen, esetleg **igazságtalan** is voltam igazmondás címén?
 Élveztem-e, hogy „*igazmondásom*” másoknak **fájdalmat** okozott?
 – Töreksem-e az **igazságosságra**?
 Vagy szándékosan **szubjektív** vagyok?
 Másokról alkotott véleményemet a **szeszély** és az **érdek** irányítja?
 Szeretetlenül kritikus vagyok-e, olyan, aki **ártani**, és **nem használni** akar?
 – Fölöslegesen mondok-e másról, más véleményű emberekről,
 más népekről rosszat?
 – **Rágalom**, megszólás is a számra tévedt?
 – „*Békességszerző*” akarok lenni,
 vagy éppen ellenkezőleg: **szítom-e** az igazságtalanságot, a gyűlölködést?
 – Jóvátettem-e, amit ezen a téren elkövettem?

„*Amíg élünk, az Úrnak élünk.*” (Róm 14,7)

- Komolyan veszem-e, hogy az **emberi élet** nagy **érték**, de **nem a legfőbb** jó?
 – Megbecsülöm e az életet?
 Óvom-e az **egészségemet**?
 „*Nagyvonalúsággal*” nem ártok-e magamnak?
 – Nem tettem-e kárt **másnak az egészségében**?
 – **Mértéktartó** voltam-e ételben, italban?

Függelék

A szentírási könyvek jegyzéke

Az Ószövetség könyvei

Ter	Teremtés könyve (Mózes 1. könyve)
Kiv	Kivonulás könyve (Mózes 2. könyve)
Lev	Leviták könyve (Mózes 3. könyve)
Szám	Számok könyve (Mózes 4. könyve)
MTörv	Második Törvénykönyv (Mózes 5. könyve)
Józs	Józsue könyve
Bír	Bírák könyve
Rut	Rut könyve
1 Sám	Sámuel 1. könyve
2 Sám	Sámuel 2. könyve
1 Kir	Királyok 1. könyve
2 Kir	Királyok 2. könyve
1 Krón	Krónikák 1. könyve
2 Krón	Krónikák 2. könyve
Ezd	Ezdrás könyve
Neh	Nehemiás könyve
Tób	Tóbiás könyve
Jud	Judit könyve
Esz	Eszter könyve
1 Mak	Makkabeusok 1. könyve
2 Mak	Makkabeusok 2. könyve
Jób	Jób könyve
Zsolt	Zsoltárok könyve
Péld	Példabeszédek könyve
Préd	Prédikátor könyve
Én	Énekek éneke
Bölcs	Bölcsesség könyve
Sir	Jézus Sirák fia könyve
Iz	Izaiás próféta könyve
Jer	Jeremiás próféta könyve
Siral	Síralmak könyve
Bár	Báruk próféta könyve
Ez	Ezekiel próféta könyve
Dán	Dániel próféta könyve
Oz	Ozeás próféta könyve
Jo	Joel próféta könyve
Ám	Ámosz próféta könyve
Jón	Jónás próféta könyve
Mik	Mikeás próféta könyve
Náh	Náhum próféta könyve
Hab	Habakuk próféta könyve

Szof	Szofoniás próféta könyve
Ag	Aggeus próféta könyve
Zak	Zakariás próféta könyve
Mal	Malakiás próféta könyve

Megjegyzések

1. Az ószövetségi könyvek többsége **héber** nyelven íródott. Ezeket a zsidó és protestáns kánon is sugalmazottaknak tartja. A katolikus Egyház ezeket **protokanonikus** könyveknek nevezi. Néhány könyv, más könyveknek (pl. Dániel könyvének) pedig egyes részei **arám** illetve **görög** nyelven íródtak. A zsidó és a protestáns kánon ezeket nem tartja sugalmazottaknak. A katolikus Egyház ezeket nevezi **deuterokanonikus** könyveknek.
2. Az ószövetségi könyvek **hagyományos** zsidó felosztása:

TÓRA	(Törvény)	– Mózes öt könyve
NEBIIM	(Próféták)	– Józs, Bír, 1-2 Sám, 1-2 Kir és az író próféták könyvei
KETUBIM	(Írások)	– az összes többi könyv, ide tartozik Dán is

Az Újszövetség könyvei

Mt	Máté evangéliuma
Mk	Márk evangéliuma
Lk	Lukács evangéliuma
Jn	János evangéliuma
ApCsel	Apostolok cselekedetei
Róm	Rómaiaknak írt levél
1 Kor	Korintusiaknak írt 1. levél
2 Kor	Korintusiaknak írt 2. levél
Gal	Galatáknak írt levél
Ef	Efezusiaknak írt levél
Fil	Filippieknek írt levél
Kol	Kolosszeieknek írt levél
1 Tesz	Tesszalónikiaknak írt 1. levél
2 Tesz	Tesszalónikiaknak írt 2. levél
1 Tim	Timóteusnak írt 1. levél
2 Tim	Timóteusnak írt 2. levél
Tit	Titusznak írt levél
Filem	Filemonnak írt levél
Zsid	Zsidókhöz írt levél
Jak	Szent Jakab levele
1 Pt	Szent Péter 1. levele
2 Pt	Szent Péter 2. levele
1 Jn	Szent János 1. levele
2 Jn	Szent János 2. levele
3 Jn	Szent János 3. levele
Jud	Szent Judás levele
Jel	Jelenések könyve

Megjegyzések

1. Az újszövetségi könyvek **görögül**, az akkori világnyelven íródtak.
2. A katolikus és a protestáns **kánon** megegyezik.
3. Máté, Márk és Lukács evangéliumát **szinoptikusoknak** („együttlátóknak”) nevezzük. Tőlük különbözik **Szent János** evangéliuma.
4. **Szent Pál** apostol levelei meghatározott közösségeknek íródtak. A többi levelet **katolikus** (azaz „egyetemes”) levélnek nevezzük. Ezek nem egy bizonyos közösségnek íródtak (Jak, 1 Pt, 2 Pt, 1 Jn, 2 Jn, 3 Jn, Jud).

Az egyetemes zsinatok

1. I. Niceai Zsinat – Nicaenum I., 325
2. I. Konstantinápolyi Zsinat – Constantinopolitanum I., 381
3. Efezusi Zsinat – Ephesinum, 431
4. Khalkedoni Zsinat – Chalcedonense, 451
5. II. Konstantinápolyi Zsinat – Constantinopolitanum II., 553
6. III. Konstantinápolyi Zsinat – Constantinopolitanum III., 680-681
7. II. Niceai Zsinat – Nicaenum II., 787
8. IV. Konstantinápolyi Zsinat – Constantinopolitanum IV., 869-870
9. I. Lateráni Zsinat – Lateranense I., 1123
10. II. Lateráni Zsinat – Lateranense II., 1139
11. III. Lateráni Zsinat – Lateranense III., 1179
12. IV. Lateráni Zsinat – Lateranense IV., 1215
13. I. Lyoni Zsinat – Lugdunense I., 1245
14. II. Lyoni Zsinat – Lugdunense II., 1274
15. Vienni Zsinat – Viennense, 1311-1312
16. Konstanzi Zsinat – Constantiense, 1414-1418
17. Basel-Ferrara-Firenzei Zsinat – Florentinum, 1431-1442
18. V. Lateráni Zsinat – Lateranense V., 1512-1517
19. Trentói Zsinat – Tridentinum, 1545-1563
20. I. Vatikáni Zsinat – Vaticanum I., 1869-1870
21. II. Vatikáni Zsinat – Vaticanum II., 1962-1965

Az I. Vatikánium (1869-70) okmányai

Határozat a katolikus hitről („Dei Filius”)

Határozat Krisztus Egyházáról („Pastor Aeternus”)

A II. Vatikánium (1962-65) okmányai

Rendelkezés a szent liturgiáról („Sacrosanctum Concilium”)

Hittani rendelkezés az Egyházzól („Lumen gentium”)

Hittani rendelkezés az isteni kinyilatkoztatásról („Dei verbum”)

Lelkipásztori rendelkezés az Egyházzól a mai világban („Gaudium et spes”)

Határozat a hírközlés és tömegtájékoztatás eszközeiről („Inter mirifica”)

Határozat a keresztény egységtörekvésről („Unitatis redintegratio”)

Határozat a keleti katolikus egyházakról („Orientalium ecclesiarum”)

Határozat az Egyház hithirdető tevékenységéről („Ad gentes”)

Határozat a püspökök pásztori tisztségéről az egyházban („Christus Dominus”)

Határozat a papi szolgálatról és életről („Presbyterorum ordinis”)

Határozat a papság képzéséről („Optatum totius”)

Határozat a szerzetesélet korszerű megújításáról („Perfectae caritatis”)

Határozat a világiak apostolkodásáról („Apostolicam actuositatem”)

Nyilatkozat a keresztény nevelésről („Gravissimum educationis”)

Nyilatkozat a vallásszabadságról („Dignitatis humanae”)

Nyilatkozat az Egyház viszonyáról a nem-keresztény vallásokhoz („Nostra aetate”)

Idegennyelvű kifejezések M => I I => M

Magyarról

alapvető választás	optio fundamentalis
alázat	humilitas
áldozatbemutató és az áldozat	sacerdos et victima
átkozódás	maledictio
bálványimádás	idololatria
biztonsági módszer	tutorizmus
bocsánatos bűn	peccatum veniale
botránkoztatás	scandalum
bujaság	luxuria
bűn	peccatum
bűnös öröm	gaudium pravum
bűnös vágy	desiderium pravum
csábítás (mást bűnre vinni)	seductio
cselekvés célja	finis operantis
cselekvés szándéka	intentio
cselekvés tárgya	obiectum
égbe kiáltó bűnök	peccata in coelum clamantia
egyszerűen szolgáló félelem	timor simpliciter servilis
emberi cselekedet	actus humanus
erények	virtutes
eretnység	haeresis
erkölcsstan	etika
erkölcssteológia	theologia moralis
eskü	iuramentum, iusiurandum
félelem	timor, metus
fogadalom	votum
följelentés	denuntiatio
fősvénység	avaritia
gyilkosság	homicidium
gyógyíthatatlan beteg megölése	euthanázia
gyűlölködés	odium
gyűlölni Istent	odium Dei
halálos bűn	peccatum mortale
harag	ira
házasságtörés	adulterium
hazugság	mendacium
hiány mint bűn	per defectum
hit	pisztisz, fides
hit elhagyása	apostasia
hitetlenség	infidelitas
hitkétely	dubium in fide
hitközömbösség	indifferentismus
hittagadás	negatio fidei
igazságosság	iustitia
illetlan	etikett

imádás	latría
imádság	oratio
irigység	invidia
Isten helytelen tisztelete	superstitio
jó lelkiismeret nyugalma	testimonium bonae conscientiae
jóra való restség	acedia
káromkodás	blasphemia
kártékonykodás	damnificatio
kártérítés	restitutio
kettős hatás	duplex effectus
kevélység	superbia
kiemelt tisztelet (Szűzanyának)	hyperdulia
kisebb rossz	minus malum
kölcsönös kisegítés	szubszidiaritás
kölcsönös segítségnyújtás	mutuum adiutorium
körülmények	circumstantiae
közreműködés (más bűnében)	cooperatio
különleges tisztelet (pl. Szent Józsefnek)	protodulia
kultikus áldozat	victima
lelki erősség (bátorság)	fortitudo
lelkifurdalás	remorsus conscientiae
lelkiismeret	szüneidészisz, conscientia
lopás	furtum
megtérés	metanoia, conversio
mértékletesség	temperantia
nem beszámítható tett	actus hominis
nem teljes figyelemmel vagy megfontolt beleegyezéssel történő végrehajtás (pl. bűné)	imperfectio actus
nemzetközi jog	ius gentium
okos félrevezetés	restrictio mentalis
okosság	prudentia
öngyilkosság	suicidium
önkielégítés	pollutio suiipsius, mollities, masturbatio
önmagukban rossz cselekedet	intrinsece malum
önzés	egoizmus
őszinteség	veracitas
párbaj	duellum
próbaidő	noviciátus
rablás	rapina
remény	elpisz, spes
szakadárság	schisma
szemérmertlenség	inpudicitia
szentek tisztelete	dulia
szentlélek elleni bűnök	peccata contra spiritum sanctum
szentségtörés	sacrilegium
szeretet	agapé, caritas
szolgaian szolgáló félelem	timor serviliter servilis
teljes neme szerint	ex toto genere suo
tevékeny jóakarát	amare est bonum velle
titoktartás	diszkréción

Tízparancsolat
 torkosság
 Törvény
 törvény
 túlzás mint bűn
 vallásosság
 valószínűségi módszer

Dekalógus
 gula
 Tóra
 nomosz, lex
 per excessum
 religiositas
 probabilizmus

Magyarra

acedia
 actus hominis
 actus humanus
 adulterium
 agapé
 amare est bonum velle
 apostasia
 avaritia
 blasphemia
 caritas
 circumstantiae
 conscientia
 conversio
 cooperatio
 damnificatio
 Dekalógus
 denuntiatio
 desiderium pravum
 diszkrécio
 dubium in fide
 duellum
 dulia
 duplex effectus
 egoizmus
 elpizs
 etika
 etikett
 euthanázia
 ex toto genere suo
 fides
 finis operantis
 fortitudo
 furtum
 gaudium pravum
 gula
 haeresis
 homicidium
 humilitas
 hyperdulia
 idololatria

jóra való restség
 nem beszámítható tett
 emberi cselekedet
 házasságtörés
 szeretet
 tevékeny jóakarát
 hit elhagyása
 fősვნყség
 káromkodás
 szeretet
 körűlmények
 lelkiismeret
 megtérés
 közreműködés (más bűnében)
 kártékonykodás
 Tízparancsolat
 följelentés
 bűnös vágy
 titoktartás
 hitkétely
 párbaj
 szentek tisztelete
 kettős hatás
 önzés
 remény
 erkölcsstan
 illemtan
 gyógyíthatatlan beteg megölése
 teljes neme szerint
 hit
 cselekvés célja
 lelki erősség (bátorság)
 lopás
 bűnös öröm
 torkosság
 eretnekség
 gyilkosság
 alázat
 kiemelt tisztelet (Szűzanyának)
 bálványimádás

imperfectio actus	nem teljes figyelemmel vagy megfontolt beleegyezéssel történő végrehajtás (pl. bűné)
indifferentismus	hitközömbösség
infidelitas	hitetlenség
inpudicitia	szemérmertlenség
intentio	cselekvés szándéka
intrinsece malum	önmagukban rossz cselekedet
invidia	irigység
ira	harag
iuramentum, iusiurandum	eskü
ius gentium	nemzetközi jog
iustitia	igazságosság
latria	imádás
lex	törvény
luxuria	bujaság
maledictio	átkozódás
masturbatio	önkielégítés
mendacium	hazugság
metanoia	megtérés
metus	félelem
minus malum	kisebbségi rossz
mollities	önkielégítés
mutuum adiutorium	kölcsönös segítségnyújtás
negatio fidei	hittagadás
nomosz	törvény
noviciátus	próbaidő
obiectum	cselekvés tárgya
odium	gyűlölködés
odium Dei	gyűlölni Istent
optio fundamentalis	alapvető választás
oratio	imádság
peccata contra spiritum sanctum	szentlélek elleni bűnök
peccata in coelum clamantia	égbe kiáltó bűnök
peccatum	bűn
peccatum mortale	halálos bűn
peccatum veniale	bocsánatos bűn
per defectum	hiány mint bűn
per excessum	túlzás mint bűn
pisztisz	hit
pollutio suiipsius	önkielégítés
probabilizmus	valószínűségi módszer
protodulia	különleges tisztelet (pl. Szent Józsefnek)
prudentia	okosság
rapina	rablás
religiositas	vallásosság
remorsus conscientiae	lelkifurdalás
restitutio	kártérítés
restrictio mentalis	okos félrevezetés
sacerdos et victima	áldozatbemutató és az áldozat

sacrilegium	szentségtörés
scandalum	botránkoztatás
schisma	szakadárság
seductio	csábítás (más bűnre vinni)
spes	remény
suicidium	öngyilkosság
superbia	kevélység
superstitio	Isten helytelen tisztelete
szubszidiaritás	kölcsönös kisegítés
szüeneidézisz	lelkiismeret
temperantia	mértékletesség
testimonium bonae conscientiae	jó lelkiismeret nyugalma
theologia moralis	erkölcssteológia
timor	félelem
timor serviliter servilis	szolgai szolgai félelem
timor simpliciter servilis	egyszerűen szolgai félelem
Tóra	Törvény
tutorizmus	biztonsági módszer
veracitas	őszinteség
victima	kultikus áldozat
virtutes	erények
votum	fogadalom

Ad omnipotentis Dei gloriam et proximorum utilitatem.